

Практичний посібник

із проведення
громадсько-
парламентських
розслідувань

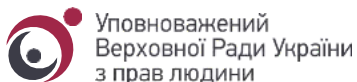
Київ 2020

Цей посібник упроваджується в рамках проєкту «Права людини для України», який виконується Програмою розвитку ООН в Україні та фінансується Міністерством закордонних справ Данії протягом 2019-2023 рр.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй чи інших агенцій ООН.

За підтримки Програми розвитку ООН в Україні
та Міністерства закордонних справ Данії

Автори:

Сергій Ілляк, проєктний менеджер ГО «Експертний центр з прав людини»

Олег Боднар, проєктний менеджер ГО «Експертний центр з прав людини»

В посібнику використовувались матеріали **Костянтина Запорожцева**
(додаток №3. Зразки тілесних ушкоджень, як об'єктивних
ознак можливих протиправних дій правоохоронних органів)

Літературний редактор: Марчук О.В. Дизайн: ФОП Захарчук Т.В.

■ Зміст

1. Передумови створення інституту експертів від громадянськості	7
2. Інститут Омбудсмана в системі захисту прав людини. Правові підстави діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, його структура.....	13
3. Що таке місце несвободи. Види місць несвободи.....	25
4. Види правоохоронних органів. Національна поліція України, її основні повноваження та обов'язки. Нормативно – правові акти, які регулюють діяльність Національної поліції України. Типові порушення прав людини, які допускаються поліцейськими	29
5. Діяльність Регіональних представництв Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в регіонах.....	59

6. Порядок взаємодії експертів від громадськості з Регіональними представництвами Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо протидії порушенням прав людини. Їх повноваження, права та обов'язки під час здійснення розслідувань порушень прав людини в місцях несвободи або вчинених органами правопорядку..... 66

7. Інструментарій, що застосовується у процесі розслідування порушень прав людини: проведення інтерв'ю, опитувань, збір інформації, фіксація слідів правопорушень, тощо. Порядок збору відомостей і матеріалів та їх аналіз, реагування на виявлені порушення..... 72

8. Планування проведення заходів під час громадсько – парламентського розслідування... 113

9. Узагальнення даних та використання інформації, отриманої під час громадсько-парламентського розслідування..... 115

Додатки

Додаток №1. Перелік нормативно-правових актів, які надають право збирати й обробляти інформацію без спеціальних повноважень... 121

Додаток №2. Зразки типових вимог про надання інформації, які можуть бути направлені представником (регіональним представником) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини 133

Додаток №3. Зразки тілесних ушкоджень, як об'єктивних ознак можливих протиправних дій правоохоронних органів..... 143

Додаток №4. Перелік запитань для спілкування з потерпілим і свідком 147

Додаток №5. Форма для відібрання пояснення у потерпілого (свідка)..... 152

Додаток № 6. Зразок запиту на отримання публічної інформації до ДБР 153

Додаток № 7. Зразок запиту на отримання публічної інформації до ГУ НП..... 156

Додаток№8.Зразокзапитунаотриманняпублічної інформації до медичної установи..... 159

Додаток №9. Зразок запиту на отримання публічної інформації начальника Управління патрульної поліції... 162

Додаток № 10. Зразок запиту на отримання публічної інформації до прокурора..... 165

Додаток № 11. Зразок запиту на отримання публічної інформації до РЦ з НБВПД..... 167

Додаток №12. Запит до підрозділу поліції про надання інформації..... 171

Додаток №13. Запит до медичної установи про надання

інформації 173

Додаток № 14. Запит до РЦ з НБВПД в області про надання інформації..... 175

Додаток № 15. Типові заходи, які може провести експерт від громадськості, та інформація, яку може отримати 177

Додаток № 16. Перелік територіальних управлінь Державного бюро розслідувань..... 188

Додаток № 17. Зразки листів – реагувань Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, які подавались за результатами проведення громадсько – парламентських розслідувань..... 191

Додаток №18. Успішні кейси експертів від громадськості.....208

Додаток №19. Етичний кодекс експертів від громадськості..... 249

Передумови створення інституту експертів від громадськості

Інститут експертів від громадськості є одним із ефективних механізмів громадянського суспільства щодо протидії порушенням прав і свобод людини допущених у місцях несвободи або органами правопорядку.

Експерти від громадськості

– це активні громадяни, які пройшли спеціалізоване навчання та були відібрані для співпраці з працівниками відділів регіональних представництв Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо проведення перевірок за зверненнями до Омбудсмана про порушення прав людини у місцях несвободи або допущених органами правопорядку.

Запровадження вказаного вище інституту обумовлено об'єктивними обставинами, які мають місце у суспільстві (зовнішні фактори) та організаційними процесами діяльності Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (внутрішні фактори).

До **зовнішніх факторів** запровадження інституту експертів від громадськості відносяться:

- масовість та системність порушень основоположних прав людини в діяльності органів правопорядку, у тому числі катувань та інших видів жорстокого поводження;
- незадоволення суспільства існуючим станом дотримання прав людини органами правопорядку;
- відсутність ефективних механізмів розслідування порушень прав людини;
- зростаючий запит суспільства на долучення до протидії порушенням прав людини.

Водночас, **внутрішніми факторами** створення такого інституту є наступні процеси:

- недостатнє бюджетне фінансування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його Секретаріату;
- велика кількість звернень, яка надходить до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і необхідність їх своєчасного та якісного розгляду;
- значний обсяг обов'язків щодо захисту прав і свобод людини, які згідно діючого законодавства покладені на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- недостатня кількість працівників Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, особливо в регіонах держави;

- децентралізація повноважень Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (реорганізація структури Секретаріату).

Поговоримо більш детально про кожний із указаних внутрішніх факторів, наявністю яких викликано створення цього інституту.

Так, з аналізу обсягу фінансування, яке виділено з Державного бюджету в 2017, 2018 та 2019 роках, на перший погляд, можна прослідкувати стійку тенденцію до збільшення обсягу видатків на фінансування Омбудсмана та його Офісу. Так, за вказаний вище період асигнування збільшились з 51 млн гривень у 2017 році до 164 млн у 2019 році. Водночас, враховуючи обсяги фінансування, яке виділяється на Офіс Генерального прокурора України (7,2 млрд), Національну поліцію України (73 млрд) та інші правоохоронні органи, такий стан забезпечення Уповноваженого та його Секретаріату є недостатнім.

Більше того, такий стан фінансування не в повній мірі може забезпечити виконання функцій, які покладені на Уповноваженого згідно діючого законодавства, оскільки дозволяє утримувати лише 375 штатних працівників.

Основні права та обов'язки Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини викладені в статті 13 Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”, а саме:

- розгляд звернень громадян про порушення їх прав;
- моніторинг порушення прав людини;

- проведення освітньої роботи в сфері прав людини;
- внесення актів реагування щодо усунення виявлених порушень.

З 2012 року розпочато реформу прокуратури, згідно з якою законодавцем на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини покладено ряд нових функцій, а саме:

- контроль за дотриманням права особи на доступ до публічної інформації та права на звернення;
- функції судового представництва осіб, які через фізичний стан, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права і свободи.

Окремо на Уповноваженого покладено реалізацію Національного превентивного механізму та контроль за дотриманням Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації».

Також, з 2012 року Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини взято курс на розвиток та посилення ролі його регіональних представництв.

Одночасно, в структурі Секретаріату створено Відділ спеціальних проваджень, який проводить за дорученням Уповноваженого з прав людини спеціальні розслідування найбільш резонансних та системних порушень прав і свобод людини.

Зазначений Відділ у своїй діяльності вперше запровадив механізм **громадсько-парламентських розслідувань**, а

саме залучив до проведення Відділом розслідувань порушень прав і свобод людини спеціально навчених представників громадянського суспільства.

Громадсько – парламентське розслідування

– це сукупність дій, здійснюваних наділеними Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини спеціальними повноваженнями експертами від громадськості, з метою виявлення та фіксації порушення прав людини у місцях несвободи або допущених органами правопорядку.

Окрім того, у період з 2012 по 2017 рік було відкрито ряд представництв у великих областях, однак не покрито всю територію України.

З моменту призначення Денісової Л.Л. на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, регіональні представництва відкриті у всіх без виключення областях та їх працівників наділено значними повноваженнями.

Одночасно з 2018 року ліквідовано Відділ спеціальних проваджень і фактично всі його функції передані до регіональних представництв.

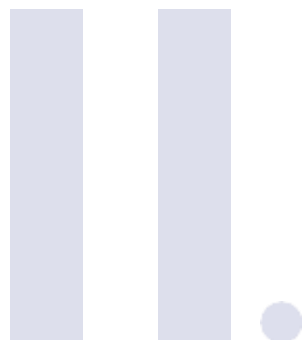
Мета створення інституту експертів від громадськості:

посилити спроможність регіональних представництв Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо протидії порушенням прав і свобод людини;

- забезпечити якісний розгляд кожного факту порушення прав людини в місцях несвободи або допущених органами правопорядку;

- розробити та впровадити ефективний механізм проведення розслідування порушень прав і свобод людини у місцях несвободи або допущених органами правопорядку;
- проведення правоосвітніх заходів для громадськості щодо протидії порушенням прав і свобод людини;
- створення всеукраїнської спільноти експертів від громадськості, які ефективно протидіятимуть порушенням прав і свобод людини у місцях несвободи або вчинених органами правопорядку.

Ініціатива започаткована Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та ГО «Експертний центр з прав людини» за підтримки Програми розвитку ООН в Україні.

II. Інститут Омбудсмана в системі захисту прав людини. Правові підстави діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, його структура

В системі гарантій прав і свобод людини у сучасних демократичних державах важливе місце займає інститут парламентського уповноваженого з прав людини (омбудсмана). Омбудсман є спеціальною посадовою особою, до компетенції якої належить розгляд звернень громадян, іноземців та осіб без громадянства щодо порушення прав людини з боку державних органів та посадових осіб. Це незалежна посадова особа, що виступає свого роду посередником в адміністративних спорах, здійснює контроль за додержанням прав людини та з цією метою проводить розслідування, рекомендує коригуючі дії та подає відповідні доповіді.

Заснування в Україні, з прийняттям Конституції України 1996 року, інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини свідчить про визнання суспільством і державою нагальної потреби у створенні і функціонуванні неформального, незалежного, деполітизованого органу, покликаного захищати права людини і громадянина та здійснювати контроль за їх дотриманням. Запровадження на конституційному рівні такої посади стало важливим кроком у формуванні і розвитку механізму забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина та здійсненні ефективного контролю з боку найвищого представницького і єдиного законодавчого органу.

Питання щодо правового статусу Уповноваженого, його повноважень, організації діяльності врегульовані у Конституції України, Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», Законі України «Про державну службу» та ін.

Так, у статті 101 Конституції України зазначено, що парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Стаття 55 Основного закону визначає, що кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» розшифровує більш детально поняття парламентського контролю, зокрема вказує, що парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі - Уповноважений), який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними

міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

 Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

- захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 цього Закону;
- запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;
- запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Щодо статусу Уповноваженого, то цей закон визначає, що він здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого до-

повнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відмінняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Також цей Закон чітко окреслює права Уповноваженого, якому надається право:

- невідкладного прийому Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, головами Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України, Генеральним прокурором, керівниками інших державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами;

- бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України, колегії прокуратури України та інших колегіальних органів;

- звертатися до Конституційного Суду України з поданням;

- про відповідність Конституції України, законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які стосуються прав і свобод людини і громадянина;

- офіційне тлумачення Конституції України;

- вносити в установленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина;

- безперешкодно відвідувати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, бути присутнім на їх засіданнях;

- на ознайомлення з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах;

- вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних і підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків;

- запрошувати посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі;

- відвідувати без попереднього повідомлення про час і мету місця несвободи;

- опитувати осіб, які перебувають у місцях, зазначених у

пункті 8 цієї статті, та отримувати інформацію стосовно поведіння з цими особами і умов їх тримання;

- бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим;

- з метою захисту прав і свобод людини і громадянина особисто або через свого представника в установленому законом порядку:

- 1) *звертатися до суду про захист прав і свобод осіб, які через фізичний стан, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самотійно захистити свої права і свободи; брати участь у судовому розгляді справ, провадження в яких відкрито за його позовами (заявами, клопотаннями (поданнями));*

- 2) *вступати у справи, провадження в яких відкрито за позовами (заявами, клопотаннями (поданнями) інших осіб, на будь-якій стадії їх судового розгляду;*

- 3) *ініціювати незалежно від його участі у судовому провадженні перегляд судових рішень;*

- направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття цими органами заходів;

- перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами,

в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виконання судових рішень, вносити в установленому порядку пропозиції щодо поліпшення діяльності таких органів у цій сфері;

- здійснювати контроль за забезпеченням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- здійснювати інші повноваження, визначені законом.

Окрім того, цей Закон чітко визначає обов'язки Уповноваженого.

Так, Уповноважений зобов'язаний дотримуватися Конституції України і законів України, інших правових актів, прав та охоронюваних законом інтересів людини і громадянина, забезпечувати виконання покладених на нього функцій та повною мірою використовувати надані йому права.

Уповноважений зобов'язаний зберігати конфіденційну інформацію. Це зобов'язання діє і після припинення його повноважень.

У разі розголошення таких відомостей Уповноважений несе відповідальність у встановленому законодавством порядку.

Уповноважений не має права розголошувати отримані відомості про особисте життя заявника та інших причетних до заяви осіб без їхньої згоди.

Уповноважений здійснює парламентський контроль за дотриманням права на доступ до публічної інформації.

Для забезпечення діяльності Уповноваженого утворюється секретаріат, який є юридичною особою, має свій рахунок у банку та печатку встановленого зразка.

Структура секретаріату, розподіл обов'язків та інші питання щодо організації його роботи регулюються Положенням про секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Уповноважений має право призначати своїх представників у межах виділених коштів, затверджених Верховною Радою України.

Окремо необхідно виділити виконання Уповноваженим функцій Національного превентивного механізму.

На Уповноваженого покладаються функції Національного превентивного механізму відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

 Національний превентивний механізм - це незалежний національний орган (або декілька органів), який створений і діє відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань (ФПКПК), спрямований на регулярний моніторинг усіх місць несвободи з метою попередження у них жорстокого поводження з людьми, які там утримуються.

Для виконання функцій національного превентивного механізму Уповноважений:

- здійснює регулярні відвідування місць несвободи без попереднього повідомлення про час і мету відвідувань та без обмеження їх кількості;

- проводить опитування осіб, які перебувають у місцях несвободи з метою отримання інформації стосовно поводження з цими особами і умов їх тримання, а також опитування інших осіб, які можуть надати таку інформацію;

- вносить органам державної влади, державним органам, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності пропозиції щодо попередження катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання;

- залучає на договірних засадах (на платній або безоплатній основі) до регулярних відвідувань місць, зазначених у пункті 8 статті 13 цього Закону, представників громадських організацій, експертів, учених та фахівців, у тому числі іноземних;

- реалізує інші повноваження, передбачені цим Законом.

Опитування осіб, які перебувають у місцях несвободи, здійснюється Уповноваженим за відсутності третіх осіб та за умов, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування. На вимогу Уповноваженого в разі потреби таке опитування може здійснюватися у присутності перекладача, лікаря, працівників установ, а у разі опитування неповнолітньої особи - її законного представника, педагога або психолога.

Представники громадських організацій, експерти, учені та фахівці, залучені Уповноваженим на договірних засадах до виконання функцій Національного превентивного механізму, відвідують на підставі окремого письмового доручення Уповноваженого місця несвободи та з дотриманням вимог частини третьої цієї статті можуть опитувати осіб, які перебувають у таких місцях, з метою отримання інформації стосовно поводження з цими особами та щодо умов їх тримання.

Зазначені вище повноваження Уповноваженого є визначальними для діяльності експертів від громадськості, оскільки дозволяють залучати громадськість до розслідувань порушень прав людини.

Інформація з обмеженим доступом, у тому числі конфіденційна, одержана Уповноваженим, представниками громадських організацій, експертами, ученими та фахівцями, залученими Уповноваженим до виконання функцій Національного превентивного механізму, під час опитування осіб, які перебувають у місцях несвободи використовується з дотриманням законодавства України про інформацію.

За запитом Уповноваженого органи державної влади, державні органи, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності повинні надавати інформацію про чисельність осіб, які перебувають у місцях несвободи, про кількість таких місць та їх місцезнаходження, а також будь-яку іншу інформацію стосовно поводження з особами та умов їх тримання.

У секретаріаті Уповноваженого утворюється окремий структурний підрозділ з питань недопущення катувань та ін-

ших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. До роботи в цьому структурному підрозділі з додержанням рівного представництва чоловіків і жінок та представництва національних меншин залучаються фахівці різних спеціальностей, які мають належну професійну підготовку.

Уповноважений щороку готує спеціальну доповідь про стан справ щодо недопущення в Україні катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. Така доповідь оприлюднюється в засобах масової інформації та надсилається Президентові України, Верховній Раді України і Кабінету Міністрів України з додержанням законодавства України про інформацію.

За наслідками своєї діяльності Уповноважений готує акти реагування.

Актами реагування Уповноваженого щодо порушень положень Конституції України, законів України, міжнародних договорів України стосовно прав і свобод людини і громадянина є **конституційне подання Уповноваженого та подання Уповноваженого** до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб.

 Конституційне подання Уповноваженого
- акт реагування до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційності) закону України чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента України та Кабіне-

ту Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України.

Подання Уповноваженого

- акт, який вноситься Уповноваженим до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовим і службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина.

Що таке місценесвободи. Види місць несвободи

Місце несвободи

- це місце (державне чи приватне), **де особа утримується** (поміщається та вибуває), або може утримуватись за наказом будь-якого судового, адміністративного чи іншого органу або за його вказівкою, з його відома чи мовчазної згоди (офіційні та неофіційні місця утримання) під вартою, в ув'язненні або під опікою, **яке ця особа не має права залишити з власної волі** або не має можливості реалізувати цю волю (за фізичним або матеріальним станом).

Основний перелік місць несвободи визначений в статті 13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»:

- ізолятори тимчасового тримання;
- кімнати для затриманих та доставлених до чергових частин органів Національної поліції;

- пункти тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні;
- кімнати для перебування тимчасово затриманих військовослужбовців; слідчі ізолятори;
- арештні доми;
- кримінально-виконавчі установи;
- приймальники-розподільники для дітей;
- загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації; центри медико-соціальної реабілітації дітей;
- спеціальні виховні установи;
- військові частини, гауптвахти;
- дисциплінарні батальйони;
- спеціальні приймальники для тримання осіб, підданих адміністративному арешту;
- міські, районні управління та відділи, лінійні управління; відділи, відділення, пункти органів Національної поліції;
- спеціалізовані автомобілі (у тому числі спеціалізовані автомобілі з конвоєм);
- приміщення (кімнати) для тримання підсудних (засуджених) у судах;

- заклади примусового лікування;
- психіатричні заклади;
- пункти тимчасового розміщення біженців;
- приміщення для транзитних пасажирів у пунктах пропуску через державний кордон;
- будинки дитини, дитячі будинки-інтернати, притулки для дітей, дитячі будинки, загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, центри соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- психоневрологічні інтернати;
- геріатричні пансіонати, будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю;
- пансіонати для ветеранів війни і праці;
- соціально-реабілітаційні центри.

Зазначений вище перелік не є вичепним і визначається з урахуванням наявності конкретних ознак місця несвободи.

IV.

Види правоохоронних органів. Національна поліція України, її основні повноваження та обов'язки. Нормативно – правові акти, які регулюють діяльність Національної поліції України. Типові порушення прав людини, які допускаються поліцейськими.

Відповідно до статті 2 Закону України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до правоохоронних органів віднесено:

Правоохоронні органи

- органи прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, орга-

ни і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони та інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Законодавство України не містить чіткого переліку державних органів, які є правоохоронними.

Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» дає неповний перелік органів, які для цілей цього Закону вважаються правоохоронними.

Ряд підзаконних нормативно – правових актів містить невичерпні переліки таких органів.

Деякі установчі документи державних органів містять пряму вказівку на їх правоохоронний статус.

Загалом можна сказати, що правоохоронні органи - це державні органи, на які законодавчими актами покладено здійснення однієї або декількох правоохоронних функцій, для яких їх виконання є основним та повсякденним завданням.

Особливості правоохоронних органів

Вони виконують одну або декілька з таких функцій, як:

- запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням, їх припинення та розкриття, розшук осіб, які їх вчинили;
- охорона особливо важливих державних об'єктів та окре-

мих, передбачених законодавством, посадових осіб;

- оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність;
- охорона громадського порядку і громадської безпеки;
- виконання кримінальних покарань;
- контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митні кордони України;
- протипожежний та цивільний захист населення; нагляд за виконанням законів.

● 2. Функція (функції), що є однією з основних та яку виконують повсякденно.

● 3. Органи, які виконують правоохоронні функції, для забезпечення виконання покладених на них завдань, забезпечені правом застосування примусових заходів та засобів.

● 4. Для виконання покладених обов'язків такі органи наділені відповідними атрибутами (форма, посвідчення).

● 5. З метою забезпечення належної дисципліни працівникам правоохоронних органів присвоюють спеціальні звання, а питання їх відповідальності регламентується спеціальними статутами про дисципліну.

 Правоохоронна діяльність полягає в тому, що держава:

- створює для цієї мети спеціальні правоохоронні органи;
- покладає на них завдання у сфері контролю за дотриманням правових норм;
- наділяє їх відповідними повноваженнями для виконання покладених завдань.

Аналізуючи статистику розгляду скарг, які надходять до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини можна сказати, що найбільша їх кількість стосується незаконних дій Національної поліції України. Саме тому акцент у цих методичних рекомендаціях буде здійснено на типових порушеннях прав людини, які допускаються цим правоохоронним органом.

Національна поліція України (поліція)

- це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Основними завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- забезпечення публічної безпеки і порядку;
- охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- протидії злочинності;
- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Систему поліції складають:

- центральний орган управління поліцією;
- територіальні органи поліції.

У складі поліції функціонують:

- кримінальна поліція;
- патрульна поліція;
- органи досудового розслідування;
- поліція охорони;
- спеціальна поліція;
- поліція особливого призначення.

Хто такий поліцейський.

Поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон.

Поліцейські мають єдиний однострій.

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням

про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Повноваження поліції:

- здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;
- вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;
- здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;
- доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;
- регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

- вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях.

Поліцеський захід

Поліцейський захід

- це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Поліція для виконання покладених на неї завдань вживає заходів реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку, визначених законом.

Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені цим Законом.

Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- перевірка документів особи;
- опитування особи;
- поверхнева перевірка і огляд;
- зупинення транспортного засобу;

- вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- поліцейське піклування.

Заходи примусу

Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу

про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невинуватим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей - через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.

Основний спектр нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Національної поліції України, складають:

- Закон України «Про Національну поліцію»;
- Закон України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України»;

- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України №1363 від 28.12.2011.

відомчі нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України:

- наказ МВС України від 08.02.2019 №100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події»;
- наказ МВС України від 10.10.2004 №1177 «Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України»;
- наказ МВС України від 18.12.2003 №1561 «Про затвердження Положення про кімнати для проведення слідчих дій та інших заходів в органах і підрозділах внутрішніх справ»;
- наказ МВС України 23.05.2017 №440 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України»;
- наказ МВС України від 16.02.2018 №111 «Про затвер-

дження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України»;

- наказ МВС від 18.12.2018 №1026 «Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису».

міжвідомчі нормативні акти:

- наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, наказ МВС України від 16.02.2018 № 111 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України»;

- спільного наказу від 22.10.2012 № 821/937/1549/5/156 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії»;

- наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України 5.09.2012 № 692/775/1311/5 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, територіальних органів внутрішніх справ, установ виконання покарань і слідчих ізоляторів у частині забезпечення наступності диспансерно-

го спостереження за ВІЛ-позитивними особами, здійснення клініко-лабораторного моніторингу за перебігом хвороби та проведення антиретровірусної терапії»;

- наказ Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції України від 01.10.2018 №806/3105/5 «Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу - тримання під вартою під час досудового розслідування».

 Окрім того, необхідно виділити основні нормативні акти, які стосуються інших правоохоронних органів.

- Закон України «Про Службу безпеки України»;
- Закон України «Про національну безпеку України»;
- Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»;
- Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»;
- Закон України «Про боротьбу з тероризмом»;
- Закон України «Про контррозвідувальну діяльність»;
- Закон України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України»;
- Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції»;

- Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»;

- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII;

- Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 № 1699-VII;

- Закон України «Про Державне бюро розслідувань».

Перед початком громадського розслідування пропонуємо детально ознайомитись із перерахованими вище нормативними актами.

Проведені ГО «Експертний центр з прав людини» дослідження, відомості, вміщені в щорічних доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, та статистичні дані Офісу Генерального прокурора України дають підстави стверджувати, що у процесі своєї діяльності працівники Національної поліції можуть припускатися різних порушень прав людини. Діапазон таких порушень є досить значним – від процесуальних порушень і до катувань або інших нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведінки.

Порушення права на охорону здоров'я, медичну допомогу, що здебільшого полягає в ненаданні домедичної та медичної допомоги особам працівниками Національної поліції України, залишення потерпілих або інших осіб у небезпеці.

Відповідно до статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський зобов'язаний надавати невідкладну, зокрема домедичну та медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися у безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я.

У статтях 37, 41 вказаного вище Закону визначено, що працівники поліції зобов'язані роз'яснити затриманій особі право на отримання медичної допомоги та, за потреби, негайно викликати медичних працівників до місця фактичного перебування таких осіб.

На практиці досить часто виникають ситуації, коли зазначені вимоги Закону з тих чи інших причин працівники поліції не виконують, що завдає шкоди здоров'ю потерпілих осіб.

Окрім того, відомими є факти залишення в небезпеці осіб, які перебувають у небезпечному для їхнього життя чи здоров'я стані.

 *Як приклад, працівники ГУ НП у Херсонській області в ході затримання «секс-працівниць» у салоні-краси м. Херсон порушили низку їхніх прав і свобод, а також не здійснили поліцейського піклування за малолітніми дітьми однієї із затриманих. Порушення працівниками поліції вимоги вищезгаданого Закону полягало в незабезпеченні передання іншому з батьків або органам опіки та піклування дітей затриманої особи, а залишення їх за місцем проведення слідчих дій без нагляду вповноважених осіб. Такі порушення стали приводом для внесення відомостей до ЄРДР за ст. 135 КК України за фактом завідомого залишення малолітньої особи без допомоги.**

*Власні розслідування ЕЦПД

Окремим питанням є невиконання вимог спільного наказу від 22.10.2012 №821/937/1549/5/156 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії». Згідно з вимогами цього наказу органи поліції зобов'язані в разі затримання або взяття під варту особи, яка потребує отримання замісної підтримувальної терапії, інформувати керівника найближчого за місцем знаходження закладу охорони здоров'я, уміщеного до Переліку закладів охорони здоров'я, де впроваджено замісну підтримувальну терапію, про перебування особи, яка потребує консультації лікаря-нарколога, а також доправляти таких осіб для отримання замісної підтримувальної терапії або проведення детоксикації за призначенням лікаря-нарколога.

Невжиття заходів щодо зняття або ж запобігання абстинентному синдрому та незабезпечення безперервності замісної підтримувальної терапії може призвести до смерті або незворотних змін стану здоров'я особи.

 У справі про порушення прав гр. Я. на медичну допомогу встановлено, що особа є учасником програми ЗПТ і хворіє на туберкульоз. Після затримання та обрання гр. Я міри запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою йому не надавали необхідного лікування. Крім того, з'ясовано факт завідомого внесення недостовірної інформації медичними працівниками Хмельницького слідчого ізолятора до медичної документації щодо необхідності в лікуванні та наданої медичної допомоги гр. Я.*

* Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини про стан дотримання та захист прав та свобод людини і громадянина в Україні за 2016 рік; стор. 199–200.
<http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

1. Катування й незаконне застосування фізичної сили та спеціальних засобів

Відповідно до частин 1 та 2 статті 42 Закону України «Про Національну поліцію» поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) *фізичний вплив (сила);*
- 2) *застосування спеціальних засобів;*
- 3) *застосування вогнепальної зброї.*

Фізичним впливом

є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби для припинення протиправних дій правопорушників.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу

– це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людини від ураження різними предметами (зокрема зброєю), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, із чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів і службових тварин.

Зазначена стаття передбачає можливість застосування поліцейськими заходів примусу винятково для припинення протиправних дій правопорушників.

Водночас на практиці непоодинокими є випадки вжиття поліцейськими заходів фізичного впливу (сили), спеціальних засобів не для вказаних вище цілей, а для отримання зізнання затриманої особи у вчиненні злочину, а також частого використання фізичного впливу та спеціальних засобів із перевищенням допустимих меж їхнього застосування. Фактично, перераховані види порушень варто визнати найбільш розповсюдженими, зважаючи на скерування до суду значної кількості кримінальних проваджень за обвинуваченням поліцейських саме за такими фактами.

До переліку основних видів катування і незаконного застосування фізичної сили та спеціальних засобів, учинених працівниками поліції, належать:

- перевищення допустимих меж застосування фізичної сили й спецзасобів під час затримання підозрюваної особи задля психологічного пригнічення її особистості, що дасть надалі змогу отримати від неї визнавальні показання;
- незаконне застосування у місцях несвободи фізичного, психологічного впливу на особу для отримання від неї визнавальних показань у вчиненні злочину та незаконне застосування спеціальних засобів з тією самою метою;
- тривале утримання особи у правоохоронних органах без їжі, питної води, умов для сну й умов, необхідних для дотримання особистої гігієни, для примушення до зізнання у вчиненні злочину;
- використання стану наркотичного сп'яніння або абстиненції особи для примушення до зізнання у вчиненні злочину.

Для прикладу, працівники Дніпровського відділення поліції Херсонського ВП ГУ НП у Херсонській області доправили гр. Г. до приміщення зазначеного відділку поліції, застосовували до нього катування для отримання зізнання у вчиненні злочину, чим заподіяли йому тілесні ушкодження. Того самого дня, о 23.00, працівники Дніпровського ВП затримали гр. Г. без ухвали слідчого судді, суду за підозрою у вчиненні злочину. Пізніше гр. Г. помістили до Херсонського слідчого ізолятора, де під час первинного медичного огляду медичний персонал виявив у нього та зафіксував наявність тілесних ушкоджень: гематоми зовнішнього боку правого стегна.

Іще один випадок застосування катувань, фізичного насилля та заподіяння тілесних ушкоджень особі стався у місті Київ. З'ясовано, що 04.12.2016 о 08.00 працівники ГУ НП у місті Києві затримали гр. К. без ухвали слідчого судді, суду за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого частиною 1 статті 263 КК України. Гр. К. пояснив, що 04.12.2016 працівники поліції, які здійснювали його затримання, застосували стосовно нього катування, фізичне насильство (повалили на землю, зв'язали руки мотузками й утримували обличчям у снігу за мінусової температури близько 5 годин), тим самим заподіяли йому тілесні ушкодження. Під час надання медичної допомоги гр. К. лікарі ШМД встановили попередній діагноз: ЗЧМТ, струс головного мозку, гематома м'яких тканин лоба, забій правого плечового та ліктьового суглобів. Зазначені діагнози К. підтвердили лікарі Київської міської клінічної лікарні швидкої медичної допомоги, де він протягом 10 днів, тобто у період із 04.12.2016 до 14.12.2016, перебував на стаціонарному лікуванні.*

* Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини про стан дотримання та захист прав та свобод людини і громадянина в Україні за 2017 рік; стор. 313-314.
<http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

2. **Порушення права на свободу та особисту недоторканість, типове для незаконних затримань**

Право на свободу та особисту недоторканість гарантує Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конституція України та Кримінальний процесуальний кодекс України.

Назване право охоплює такі гарантії:

— нікого не можна заарештовувати або тримати під вартою інакше, як за вмотивованим рішенням суду й тільки на підставах і в порядку, встановлених законом;

— у разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його припинення уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має перевірити суд. Затриману особу негайно звільняють, якщо протягом сімдесяти двох годин від моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою;

— кожному заарештованому чи затриманому повинно бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість від моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника.

Згідно з частиною 2 статті 207 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу під час вчинення або замаху на вчинення кримінального правопору-

шення, а також безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи в ході безперервного переслідування особи, яку підозрюють у його вчиненні.

Про кожний факт затримання складають протокол затримання, у якому в обов'язковому порядку зазначають місце та час фактичного затримання (моменту, коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи у приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою).

Відповідно до частин 2, 3 статті 278 КПК України письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручають не пізніше як за двадцять чотири години від моменту її затримання. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин від моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

Окрім того, згідно з частинами 1, 2 статті 211 КПК України строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин від моменту затримання. Затриману без ухвали слідчого судді, суду особу не пізніше як за шістьдесят годин від моменту затримання повинно бути звільнено або доправлено до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

Досить часто внесення у протокол затримань недостовірних відомостей про час і місце фактичного затримання зумовлює порушення окреслених вище строків, що призводить до порушення права на свободу та особисту недоторканість.

Аналогічні питання виникають щодо затримання особи за вчинення адміністративного правопорушення.

Статтю 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено, що адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати не більш як три години. У низці визначених Кодексом випадків воно може тривати до 3 діб (щодо правопорушень, яких припустилися під час перетину кордону України, дотримання правил перебування або транзитного проїзду територію України, а також правил обігу наркотичних засобів і психотропних речовин). Про факт адміністративного затримання органи поліції так само зобов'язані скласти відповідний протокол.

Попри важливість процесуального оформлення затримань, досить часто поліцейські його не проводять, а відтак утримують осіб без будь-якої правової підстави та процесуального статусу, чим грубо порушують їхні права.

Приклад 1.

Зокрема, працівники Дружківського відділення поліції Краматорського ВП ГУ НП в Донецькій області, військової прокуратури Донецького гарнізону та військової частини В0849 припустилися порушення прав військовослужбовців військової частини В0849, які брали участь у проведенні антитерористичної операції на Сході України. Опитаний П. повідомив, що у приміщенні Авдіївського відділення поліції до нього застосовували катування для отримання від нього необхідних слідству показань (одягали на руки кайданки, на голову поліетиленовий пакет, протигаз і заподіювали йому тілесні ушкодження). Після цього працівники поліції та прокуратури доставили П. до Дружківського відділення поліції, де його (перебував у статусі свідка) безпідставно утримували в приміщенні відділення протягом 5 днів, тобто від

11.03.2017 до 15.03.2017. Опитаний К. підтвердив інформацію П. і повідомив, що 11.03.2017 його також затримали працівники поліції та прокуратури й доправили до Дружківського відділення поліції, де також утримувався протягом 5 днів, від 11.03.2017 до 15.03.2017 (також перебував у статусі свідка). Під час перебування П. і К. у приміщенні Дружківського відділення поліції харчуванням їх не забезпечували, дозволяючи лише раз на добу під наглядом працівників поліції та за власні кошти придбати продукти харчування в одному з магазинів міста Дружківки.

Крім того, встановлено випадок утримання впродовж тривалого часу особи у відділку поліції без визначення її правового статусу. Із матеріалів відомо, що 10.03.2017 о 15:54 П. було доправлено працівниками поліції до Московського ВП ГУ НП в Харківській області для допиту (згідно з відомостями Журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених до Московського ВП). 11.03.2017 о 10:20 П. було повторно доправлено до Московського ВП, де йому повідомили про підозру, а також за його участю провели слідчі та процесуальні дії. Однак П. стверджує про те, що працівники поліції незаконно утримували його у період від 12:00 10.03.2017 до 11.03.2017 (моменту доправлення до суду). Ці твердження підтверджує рішення (ухвала про застосування запобіжного заходу від 11.03.2017) слідчого судді Московського районного суду Скотара А. Ю., який під час судового засідання визначив момент фактичного затримання П. саме 12:00 10.03.2017, коли П. був змушений залишатися поряд з уповноваженою службовою особою.*

* Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини про стан дотримання та захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні за 2017 рік; с. 315–316.

Приклад 2:

*Іще один випадок затримання особи без законних на те підстав і подальшого незаконного утримування виявлено в Чернігівській області. Так, 24.12.2016 гр. С. було затримано працівниками поліції за підозрою у вчиненні злочину та доставлено до Ріпкінського відділення поліції Чернігівського ВП ГУНП в Чернігівській області (процесуальні документи про затримання гр. С. працівники поліції не складали). Крім того, було з'ясовано, що у період від 19:20 24.12.2016 до 10:50 25.12.2016 працівники поліції нібито неодноразово доставляли гр. С. (згідно із записами Журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених до Ріпкінського ВП) до приміщення відділення для відібрання у нього пояснень. Тобто, кількаразово імітуючи вхід та вихід С. із приміщення Ріпкінського ВП (за нібито його добровільною згодою), працівники поліції незаконно утримували його у відділенні. Загалом зазначені відомості вказують на незаконне затримання працівниками поліції гр. С. та утримування останнього понад 14 годин у приміщенні Ріпкінського ВП Чернігівського ВП ГУНП в Чернігівській області.**

Окремим пунктом варто подати таке порушення права на свободу та особисту недоторканість, вчинене працівниками поліції, як затримання особи (осіб) у порядку статті 208 КПК України за умови, якщо від моменту вчинення злочину, через який підозрювана особа (особи) підлягає затриманню, минув значний відрізок часу (на практиці – більше як одна доба). Вказані затримання без наявності дозволу слідчого судді є незаконними, а дії працівників поліції, відповідно, підпадають під ознаки кримінального правопорушення за стат-

* Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини про стан додержання та захист прав та свобод людини і громадянина в Україні за 2017 рік; с. 307–308.
<http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

тею 371 Кримінального кодексу України (завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою).

■ Яскравий приклад незаконного затримання виявлено у справі про порушення прав і свобод І., яких припустилися працівники Покровського відділу поліції ГУ НП України в Донецькій області. Аналіз матеріалів і відомостей дає підстави стверджувати, що гр. І. було затримано 29.12.2016 о 20:00 без ухвали слідчого судді, суду за підозрою у вчиненні злочину, вчиненого 08.08.2016 невідомими особами. Тобто працівники Покровського відділу поліції затримали І. через 110 днів після вчинення злочину.

■ Іще один випадок незаконного затримання без ухвали слідчого судді, суду без законних на те підстав було встановлено з показів потерпілого П. Аналіз матеріалів і відомостей доводить, що 17.03.2016 о 16:30 працівники Ізюмського відділу поліції ГУ НП в Харківській області затримали гр. П. без ухвали слідчого судді, суду за підозрою у вчиненні злочину, відомості про який було внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань 01.03.2016. Тобто працівники Ізюмського відділу поліції затримали гр. П. через 18 днів після вчинення злочину.*

3. Порушення права на захист

Конституція України гарантує кожному українському громадянину право на професійну правничу допомогу. У регламентованих законом випадках цю допомогу надають бе-

* Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини про стан дотримання та захист прав та свобод людини і громадянина в Україні за 2017 рік; с. 305–306.
<http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

зоплатно. Крім того, кожен громадянин України є вільним у виборі захисника своїх прав.

Статтею 213 Кримінального процесуального кодексу України визначено, що уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. Аналогічні вимоги задекларовано й у статті 261 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Порядком інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №1363 від 28.12.2011, передбачено, що центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги в областях не пізніше як за дві години від моменту отримання такого повідомлення мають забезпечити прибуття до затриманого адвоката для здійснення його захисту.

Поширеними видами порушень вважають неповідомлення або невчасне повідомлення таких центрів про випадки затримання осіб, що унеможлиблює отримання особою правової допомоги та належного захисту її прав, свобод та інтересів.

Досить частими слід визнати порушення права на вільний вибір захисника, відмову у його призначенні, допуску захисника до проведення слідчих дій.

Приклад 1.

Як приклад можна навести факт порушення працівни-

ками Приморського відділення поліції Маріупольського ВП ГУ НП в Донецькій області права на захист громадянина С. Аналіз матеріалів і відомостей вказує на те, що 13.03.2016 о 16:40 гр. С. було затримано безухвали слідчого судді, суду, однак Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Донецькій області не було проінформовано про це негайно, тобто після фактичного затримання гр. С., а повідомлено лише через 7 годин після доправлення затриманого до Приморського відділення поліції, чим порушено його право на захист.

Приклад 2.

Аналогічне порушення права на захист було виявлено під час затримання гр. Х. Так, 09.01.2016 о 12:04 гр. Х. було затримано працівниками поліції без ухвали слідчого судді, суду та доправлено до Голосіївського УП, де затриманий одержав від працівників поліції видимі тілесні ушкодження. Медичними працівниками закладу охорони здоров'я було накладено гр. Х. гіпсову лангету та рекомендовано оперативне лікування в плановому порядку. Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги в місті Києві було повідомлено майже через 6 годин після затримання гр. Х., чим порушено його право на захист (тілесні ушкодження гр. Х. отримав під час перебування в приміщенні поліції до приїзду захисника). Окрім того, гр. Х. не було забезпечено конфіденційного побачення з адвокатом після затримання (побачення адвоката із затриманим відбулося в коридорі Голосіївського УП у присутності двох оперативних працівників). Також було з'ясовано, що гр. Х. повідомляв адвокату про застосування до нього насилля, неодноразово звертав увагу захисника на видимі

*тілесні ушкодження та кров на одязі, просив посприяти у наданні йому медичної допомоги через біль у внутрішніх органах та інших частинах тіла, що стало результатом побиттів працівниками поліції, однак захисник на скарги затриманого не зреагував, заходи щодо забезпечення надання підзахисному медичної допомоги, фіксації тілесних ушкоджень, проведення судово-медичної експертизи не вжив. Захисником також не було заявлено про застосування насилля до підзахисного слідчому судді у судовому засіданні, яке відбулося 11.01.2016 у приміщенні Голосіївського районного суду міста Києва.**

4. Порушення права на повагу до приватного і сімейного життя, що передбачає такі складники, як:

- незаконна дактилоскопія (зняття відбитків пальців рук);
- незаконні особисті огляди, обшуки, проведення їх особами протилежної статі або в умовах, які не забезпечують особі права на приватність;
- незаконний огляд та обшук квартир, підсобних приміщень, транспортних засобів тощо;
- розголошення відомостей про стан здоров'я;
- незаконний збір медичної та іншої конфіденційної інформації про наркозалежних осіб, які перебувають на обліку в закладах охорони здоров'я.

* Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини про стан дотримання та захист прав та свобод людини і громадянина в Україні за 2016 рік; с. 191–193.
<http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

Найпоширенішим на сьогодні видом порушень прав стали незаконні обшуки й огляди.

Приклад 1.

16 червня 2015 року, приблизно о 09:30, до помешкання гр. М. увірвалися троє співробітників Придніпровського РВ УМВС України в Черкаській області, які побили його та провели обшук квартири, не маючи відповідної ухвали суду. В ході проведення незаконного обшуку міліціонери відібрали у гр. М. його майно. Крім цього, під час проникнення до помешкання співробітники міліції пошкодили вхідні двері у квартиру, чим також завдали гр. М. матеріальних збитків. Після проведення незаконного обшуку гр. М. було доправлено до Придніпровського РВ. У службовому кабінеті його знову побили працівники міліції та, із застосуванням погроз і фізичного насильства, примусили підписати зізнання в тому, що він виготовляв і вживав у себе на квартирі наркотики. У райвідділі міліції гр. М. тримали до 14:00, після чого відпустили. Під час звернення до травматичного пункту 3-ї Черкаської міської лікарні швидкої медичної допомоги гр. М. оглянув черговий лікар, який встановив наявність у нього тілесних ушкоджень — забою грудної клітки, підшкірних гематом на голові й тулубі.*

Приклад 2.

22.05.2018 працівники поліції зупинили гр. Н. і запропонували оглянути його особисті речі, а також добровільно видати вилучені з обігу знаряддя та речовини, якщо такі наявні. На заперечення гр. Н., що в нього не-

* Щорічна доповідь Уповноваженого ВРУ з прав людини про стан дотримання та захист прав та свобод людини і громадянина в Україні за 2015 рік; с. 253–254.
<http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3>

*має таких речей та на огляд він не погоджується, один із працівників поліції застосував до нього фізичну силу та самостійно дістав з кишені куртки згорток з невідомою гр. Н. речовиною, після чого останнього було затримано. До слідчого судді по узаконення цього огляду працівники поліції не зверталися. У ході спілкування з адвокатом гр. Н. зазначав, що вказаний згорток йому підкинули працівники поліції під час проведення огляду та затримання.**

Негативною є також практика незаконного зняття відбитків пальців рук.

Приклад 3.

*Гр. І. повідомила, що 3 листопада 2015 року під час відпочинку з друзями в одному із нічних клубів м. Києва вона стала свідком бійки між відвідувачами. Через три дні до гр. І. зателефонував представник Печерського ВП і наполегливо попросив з'явитися до відділку для бесіди. Після відібрання пояснень у відділку, де було з'ясовано, що гр. І нічого про бійку не знає, її поставили перед фактом про необхідність пройти дактилоскопію. На запитання, чи може вона відмовитися від процедури, працівники поліції послалися на вказівку головного управління із вимогою брати відбитки пальців у всіх, хто приходить до відділку. В описаній ситуації йдеться про порушення працівниками поліції статті 26 Закону України «Про Національну поліцію», згідно з якою дактилоскопіювання застосовують тільки до тих осіб, яких затримано за підозрою у вчиненні правопорушень.***

* Власні розслідування ЕЦПЛ.

** Матеріали Української Гельсінської спілки з прав людини.

<https://helsinki.org.ua/articles/militsiya-nezakonno-zbyraje-vidbytky-paltsiv-schob-potim-lehshebulo-shukaty-trupy/>

Непоодинокими на сьогодні є випадки використання інформації про наркозалежність особи задля збагачення або досягнення цілей кримінального провадження.

Приклад 4.

*Із показань обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК України, які він надав суду, встановлено, що гр. О. вживає наркотичні засоби протягом тривалого часу, хоча неодноразово намагався пройти лікування у медичних закладах. Під час досудового розслідування про цей факт стало відомо працівникам поліції, які почали погрожувати гр. О. розголошенням інформації про наркозалежність його роботодавцю, а особливо членам сім'ї, якщо він не заплатить кожному з них по 2 тис. грн. Захисником обвинуваченого було подано заяву щодо незаконних дій працівників поліції стосовно його підзахисного.**

5. Інші види порушень, зафіксовані в ході діяльності органів Національної поліції:

- фальсифікації доказів (підкидання речових доказів, які були предметом злочину, зняряддям його вчинення, зберегли на собі його сліди або здобуті внаслідок учинення дій);
- вимагання грошей (або іншого еквіваленту за непритягнення до відповідальності) та інші види незаконного збагачення («кришування наркобізнесу»);
- провокації злочинів (моделювання оперативними працівниками ситуації, коли наркозалежний вимушений збути свою «дозу» під їхнім контролем);

* Власні розслідування ЕЦПЛ.

— примушування до надання сексуальних послуг, зґвалтування (щодо секс-працівниць) тощо.

 До переліку найбільш поширених причин порушень працівниками поліції прав людини належать:

- покращення статистичних даних відомства;
- слабка матеріально-технічна база підрозділів експертно-криміналістичної служби;
- маргінальне становище вразливих груп і високий рівень соціальної стигматизації;
- мотивація матеріального збагачення працівників поліції за рахунок наркозалежних і секс-працівників;
- низький рівень розкриття таких злочинів.

Діяльність Регіональних представництв Уповноваженого ВРУ в регіонах

Діяльність Регіональних представництв Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини регулюється наказом від 19.02.2013 № 14/02-13 «Про затвердження Положення про регіональні представництва Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

Регіональні представництва Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини утворюються Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини для забезпечення ефективної діяльності Уповноваженого та доступності здійснення особистого прийому громадян у віддалених від м. Києва адміністративно-територіальних одиницях.

З метою реалізації співпраці з органами громадянського суспільства Уповноважений може визначати регіональних

координаторів взаємодії з громадськістю на підставі письмового доручення Уповноваженого, яке визначає їх права.

Уповноважений своїм наказом визначає відповідального за організацію діяльності регіонального представництва працівника Секретаріату, а також інших працівників, постійне робоче місце яких визначається у відповідному регіональному представництві (далі – працівники регіонального представництва).

Регіональне представництво відповідно до покладених на нього завдань:

- здійснює моніторинг додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, надає пропозиції Уповноваженому щодо забезпечення прав і свобод людини;
- бере за дорученням Уповноваженого участь у підготовці проектів конституційних подань Уповноваженого до Конституційного Суду України, подань до Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Генерального прокурора України, державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, їх посадових і службових осіб для вжиття відповідних заходів з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини та здійснює контроль за їх реалізацією;
- вживає заходів щодо реалізації положень Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання;

- здійснює моніторинг чинних законів і підзаконних актів щодо їх відповідності стандартам у галузі прав людини;
- готує пропозиції щодо розробки законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів, необхідних для запобігання порушенням прав і свобод людини або сприяння їх поновленню;
- готує пропозиції щодо відкриття провадження у справах про порушення прав і свобод людини та здійснює реалізацію відкритих проваджень;
- надсилає звернення громадян за належністю до територіальних органів (підрозділів) центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, у тому числі Служби безпеки України та органів прокуратури України, місцевих та апеляційних судів, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, їх посадових та службових осіб;
- бере за дорученням Уповноваженого участь у перевітках стану додержання прав і свобод людини органами державної влади;
- роз'яснює за дорученням Уповноваженого заходи, яких має вжити особа, що подала звернення до Уповноваженого;
- забезпечує взаємодію Уповноваженого із неурядовими громадськими організаціями;
- забезпечує організацію та здійснення прийому громадян;

- забезпечує висвітлення діяльності Уповноваженого у засобах масової інформації та на офіційному вебсайті Уповноваженого.

Працівники регіонального представництва відповідно до покладених на них завдань за узгодженням своїх дій з керівництвом Секретаріату мають право:

- запитувати й одержувати в установленому порядку інформацію (документи) від територіальних органів (підрозділів) центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, у тому числі Служби безпеки України та органів прокуратури України, місцевих та апеляційних судів, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, їх посадових та службових осіб;
- готувати проекти подань та листів до Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, народних депутатів України, Генерального прокурора України, керівників центральних органів виконавчої влади, які подаються на розгляд Уповноваженому, керівництву Секретаріату та його самостійних структурних підрозділів;
- залучати в установленому порядку до участі у вивченні окремих питань науковців і спеціалістів, а також працівників територіальних органів (підрозділів) центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, у тому числі Служби безпеки України та органів прокуратури України, місцевих та апеляційних судів, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, їх посадових та

службових осіб міжнародних експертів;

- порушувати за дорученням Уповноваженого перед керівниками територіальних органів (підрозділів) центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, у тому числі Служби безпеки України та органів прокуратури України, місцевих та апеляційних судів, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, їх посадових та службових осіб, питання щодо виконання актів реагування Уповноваженого у встановлені строки;

- за дорученням Уповноваженого відповідно до норм адміністративного законодавства та з передбачених законодавством підстав складати протоколи про адміністративні правопорушення;

- за дорученням Уповноваженого діяти від імені Уповноваженого та представляти його інтереси з усіма правами, що надані чинним законодавством України;

- невідкладного прийому посадовими особами територіальних органів (підрозділів) центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, у тому числі Служби безпеки України та органів прокуратури України, місцевих та апеляційних судів, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, їх посадових та службових осіб;

- бути присутнім на засіданнях, колегіях, нарадах, тощо територіальних органів (підрозділів) центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, у тому числі Служби

безпеки України та органів прокуратури України, місцевих та апеляційних судів, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, їх посадових та службових осіб, до компетенції яких належить забезпечення прав і свобод людини;

- на ознайомлення з документами та отримання їх копій в територіальних органах (підрозділах) центральних органів виконавчої влади, інших державних органах, у тому числі Служби безпеки України та органів прокуратури України, місцевих та апеляційних судах, місцевих державних адміністраціях, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях незалежно від форм власності, їх посадових та службових осіб;

- відвідувати в будь-який час місця несвободи, опитувати осіб, які там перебувають, отримувати інформацію щодо умов їх тримання.

Працівники регіонального представництва зобов'язані:

- дотримуватися прав та охоронюваних законом інтересів людини і громадянина, забезпечувати виконання покладених на них функцій та повною мірою використовувати надані їм права;

- зберігати конфіденційну інформацію та не розголошувати персональні дані, які їм стали відомі при виконанні обов'язків та завдань. Це зобов'язання діє і після припинення їх повноважень;

- не розголошувати отримані відомості про особисте життя заявників та інших причетних до заяви осіб без їхньої згоди;
- щокварталу надавати Уповноваженому деталізований звіт про свою діяльність.

Втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, а також їх посадових і службових осіб у діяльність працівників регіонального представництва забороняється.

VI.

Порядок взаємодії експертів від громадськості з Регіональними представництвами Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо протидії порушенням прав людини. Їх повноваження, права та обов'язки під час здійснення розслідувань порушень прав людини в місцях несвободи або вчинених органами правопорядку

З метою забезпечення належної взаємодії офісу Уповноваженого та експертів від громадськості 18.02.2020 видано наказ №16.15./20 «Про затвердження Порядку взаємодії представників громадськості з працівниками відділів регіональних представництв Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

В цьому Порядку визначено усі ключові позиції залучення

експертів від громадськості для проведення громадсько – парламентських розслідувань.

Так, під час проведення розслідування за конкретним фактом порушення прав людини (зверненням) експерт має право:

- за участю представника Регіонального представництва Обмудсмана здійснювати моніторинг стану дотримання прав і свобод громадян, які перебувають у місцях, зазначених у пункті 8 статті 13 Закону «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;
- опитувати осіб, які перебувають у цих місцях, за відсутності третіх осіб і за умов, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування, з метою отримання інформації стосовно поведінки з цими особами і умов їх тримання;
- використовувати під час відвідувань цих місць фото-, відео-, аудіо фіксацію;
- ознайомлюватись з документами, журналами, книгами щодо підстав та умов утримання осіб, забезпечення їх прав і свобод, гарантованих Конституцією та законами України, отримувати копії документів;
- взаємодіяти із структурними підрозділами Секретаріату Уповноваженого з прав людини.

Окрім того, такий порядок визначає і основні обов'язки експертів від громадськості:

- дотримуватися Конституції України і законів України, ін-

ших правових актів, прав та охоронюваних законом інтересів людини і громадянина;

- забезпечувати виконання покладених на нього функцій, які визначені у Дорученні Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

- зберігати конфіденційну інформацію, отриману під час розслідування;

- не розголошувати отримані відомості про особисте життя заявника та інших причетних до заяви осіб без їх згоди;

- дотримуватись ввічливості, толерантності при спілкуванні з будь-ким під час проведення розслідувань;

- виконувати доручення та вказівки Уповноваженого з прав людини, уповноважених представників Секретаріату та/або Регіональних представництв Уповноваженого з прав людини під час здійснення розслідувань порушень прав людини;

- узгоджувати свої дії в ході відповідного розслідування з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, уповноваженими представниками Секретаріату та/або Регіональних представництв Уповноваженого з прав людини;

- звітувати про проведену роботу перед Уповноваженим з прав людини, уповноваженими представниками Секретаріату та/або Регіональних представництв Уповноваженого з прав людини;

- не використовувати мандат (Доручення), наданий Упов-

новаженим з прав людини в цілях, які не пов'язані з проведенням розслідування порушень прав людини;

- ставитися до всіх, з ким взаємодіє у процесі розслідування, без упереджень незалежно від расової, релігійної чи національної приналежності, сексуальних уподобань, етичних поглядів та почуттів або інших ознак.

При проведенні розслідувань порушень прав людини Регіональне представництво :

- надає експертам доступ до матеріалів про порушення прав людини;

- дає вказівки, через план-завдання (письмовий варіант), щодо проведення комплексу перевірочних заходів, які експерт може виконувати самостійно або за участю працівників Регіональних представництв Уповноваженого з прав людини (у плані-завданні це чітко прописується). Здійснює на постійній основі контроль за виконанням плану-завдання експертом від громадськості;

- узгоджує всі дії експерта від громадськості у процесі розслідування;

- вивчає та направляє документи реагування, запити на отримання інформації, листи про проведення службових розслідувань та інші необхідні документи, які підготовлені експертом для ефективного проведення розслідування;

- приймає рішення про проведення розслідувань за фактами порушення прав людини, які виявлені експертом самостійно.

ПОРЯДОК ВЗАЄМОДІЇ З РЕГІОНАЛЬНИМИ ПРЕДСТАВНИЦТВАМИ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ

- **ЕТАП № 1.** Проходження кандидатом спеціального навчання по налагодженню взаємодії з Регіональними представництвами Уповноваженого щодо протидії порушенням прав людей.
- **ЕТАП № 2.** Прийняття Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини рішення про видачу персонального доручення експерту від громадськості за результатами спеціального навчання.
- **ЕТАП № 3.** Залучення Регіональним представництвом експерта від громадськості до проведення розслідування порушень прав людини по конкретному факту (зверненню):
 - видача Доручення Уповноваженого з прав людини на час здійснення розслідування порушень прав людини або перевірки місця несвободи;
 - узгодження із Регіональним представництвом плану заходів по проведенню розслідування порушень прав людини по конкретному факту (зверненню) або здійснення перевірки місця несвободи, а також отримання його в письмовій формі.
- **ЕТАП № 4.** Безпосереднє проведення розслідування порушень прав і свобод людини в місцях несвободи або вчинених органом правопорядку:

- за зверненням, яке надійшло до Регіонального представництва Уповноваженого з прав людини;

- за інформацією експерта від громадськості, згоду на розгляд якої отримано від Уповноваженого з прав людини або уповноважених представників Секретаріату.

Методологія проведення розслідувань та можливий інструментарій, який може бути використаний експертами від громадськості проаналізовано у розділі №7.

 ЕТАП №5. Підготовка експертами від громадськості матеріалів та проєкту актів реагування Уповноваженого на виявлені у ході розслідування порушення прав і свобод людини.

 ЕТАП № 6. Підготовка пресрелізів щодо проведених заходів за результатами розслідувань порушень прав людини (буде проаналізовано в окремому розділі посібника).

VII.

Інструментарій, що застосовується у процесі розслідування порушень прав людини: проведення інтерв'ю, опитувань, збір інформації, фіксація слідів правопорушень, тощо. Порядок збору відомостей і матеріалів та її аналіз, реагування на виявлені порушення.

Основною суттю проведення громадсько – парламентських розслідувань є створення механізму розслідувань порушень прав людини представниками громадянського суспільства у тісній взаємодії з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, спрямованого на:

- виявлення порушень прав людини;

- документування (збір доказів) щодо конкретних та системних порушень;
- узагальнення зібраних доказів щодо конкретних та системних порушень, підготовка висновків;
- підготовку актів реагування Уповноваженого та спрямування їх за належністю;
- контроль за виконанням актів реагування Уповноваженого;
- узагальнення результатів розслідувань та аналіз динаміки стану дотримання прав людини;
- встановлення причин та умов, які породжують порушення прав людини в діяльності правоохоронних органів.

Критерії, за якими визначаються напрямки діяльності механізму розслідувань:

- тяжкість (основний фокус діяльності – катування та інші види жорстокого поводження);
- суспільний резонанс;
- системність;
- перспективність.

Принципи діяльності механізму розслідувань:

- узгодженість дій учасників розслідування;

- об'єктивність і неупередженість;
- дотримання законності;
- застосування норм міжнародного права в галузі прав людини та практики Європейського суду;
- дотримання конфіденційності.

ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ

- Підготовчий
- Практичний
- Завершальний

Підготовчий етап включає у себе:

- визначення конкретного предмету розслідування;
- вирішення питань матеріально-технічного забезпечення;
- планування заходів по визначеному предмету розслідування.

Практичний етап:

- отримання попередньої офіційної інформації щодо предмету розслідування;
- встановлення та опитування потерпілих, фіксація показів;
- встановлення та опитування свідків, фіксація показів;
- огляд, фіксація місця (місць) події;

- оцінка достовірності первинної інформації про порушення, планування подальших заходів;
- отримання підтверджуючих документів (матеріалів) в державних та інших установах;
- встановлення та опитування свідків з числа працівників державних та інших установ, фіксація показів.

Завершальний етап:

- оцінка зібраних доказів;
- формування висновку;
- оформлення акта реагування Уповноваженого з прав людини.

ОБСТАВИНИ, ЯКІ НЕОБХІДНО ВСТАНОВИТИ ПІД ЧАС ГРОМАДСЬКО – ПАРЛАМЕНТСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Під час проведення розслідування необхідно встановити низку ключових обставин, які надалі стануть підставою для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, сприятимуть проведенню ефективного розслідування слідчими органами, збереженню доказів, а також, у разі вчинення службовою особою дисциплінарного проступку, проведенню ефективного службового розслідування відповідним органом.

Так, під час розслідування необхідно встановити обставини та зафіксувати сліди, як-от:

– **час, місце та спосіб вчинення працівниками правоохоронного органу незаконних дій** (такі обставини можна встановити шляхом опитування потерпілого, очевидців події, витребуванням інформації з органів поліції про час перебування особи у відповідних відділках і відділеннях, отримання копій аудіо-, відеоматеріалів, які можуть бути у розпорядженні потерпілих, очевидців);

– **коло очевидців такої події** (зазвичай про наявність таких осіб може повідомити потерпілий, інші свідки);

– **інформація про працівника правоохоронного органу, який вчинив незаконні дії** (такі дані можна отримати шляхом опитування потерпілого й очевидців, витребування від правоохоронних органів інформації щодо несення служби, перебування ними на чергуванні, належності певному працівнику поліції жетону, службового посвідчення, автотранспорту тощо. У випадках неможливості встановлення прізвищ та імен працівників правоохоронного органу (такі випадки є досить частими) доцільним є отримання від свідків, очевидців і потерпілих опису особи правопорушника, ідентифікування його за іншими ознаками, серед яких може бути автомобіль, на якому він пересувався, номер службового кабінету, в якому відбувалися події, номер жетону тощо);

– **письмові, аудіо-, відеодокази, які необхідно або зібрати, або встановити місце їхнього знаходження за неможливості отримати під час громадського розслідування** (у випадках відмови осіб, які зафіксували факт вчинення правопорушення, видати експерту від громадськості копію такого запису, можна зазначити в акті реагування про наявність доказу в такій особі, що слугуватиме для слідчого орієнтиром для проведення його вилучення у спосіб, встановлений Кримінальним процесуальним кодексом України);

– **завдані збитки** (установити збитки можна шляхом отримання у потерпілого довідок про вартість пошкодженого або знищеного майна, будь-яких платіжних документів про ціну їхнього придбання або з'ясування у нього в усному порядку суми, в яку оцінено збиток. Копії наявних документів про вартість пошкодженого або знищеного майна доцільно долучати до матеріалів, які підлягають поданню до органу досудового розслідування, а також вказувати таку інформацію в обов'язковому порядку в заяві про вчинення злочину);

– **заподіяні тілесні ушкодження** (на стадії громадського розслідування необхідно вжити вичерпний арсенал заходів для належної фіксації заподіяних тілесних ушкоджень, а саме: звернутися до найближчого закладу охорони здоров'я для визначення стану здоров'я, виявлення та фіксації тілесних ушкоджень у медичній документації, а також, за потреби, отримання лікування. Окрім того, можна проводити їхню фото- або відеофіксацію та долучати такі дані до заяви про вчинення злочину. Слід звернути увагу, що зовнішні тілесні ушкодження (синці, садна, опіки, рани) потрібно зафіксувати якнайшвидше після їхнього завдання. Під час проходження лікування доцільно, за можливості, стежити за тим, щоб у відповідні медичні документи (медичні картки, довідки, результати оглядів спеціалістів, епікризи тощо) було правильно та повністю внесено інформацію щодо поставленого потерпілому діагнозу, хронології лікування, призначених лікарських засобів тощо. Раціонально виправдано роз'яснити потерпілому необхідність зберігання всіх фіскальних документів (квитанцій, чеків тощо), що підтверджують його витрати на лікування, оскільки наявність таких документів уможливорює відшкодування на їхній підставі не лише матеріальних, а й моральних збитків). *Типові зразки тілесних ушкоджень містяться у додатку № 3.*

Основним способом збирання експертами від громадськості інформації про вчинені працівниками поліції порушення прав людини є:

- опитування потерпілих, свідків, інших осіб, які не є очевидцями факту вчинення правопорушення, однак їхні пояснення мають значення для громадського розслідування;
- витребування або отримання від підприємств, установ, організацій, службових осіб копій документів, відомостей, висновків спеціалістів або експертів;
- ініціювання проведення перевірок відповідними органами державної влади, установами, організаціями.

ОПИТУВАННЯ ПОТЕРПІЛИХ, СВИДКІВ, ІНШИХ ОСІБ, ЯКІ НЕ Є ОЧЕВИДЦЯМИ ФАКТУ ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ОДНАК ЇХНІ ПОЯСНЕННЯ МАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ГРОМАДСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Опитування експертом у межах провадження громадського розслідування

— це процес отримання інформації від потерпілого, свідка, іншої особи про обставини вчинення поліцейськими правопорушення, які така особа спостерігала, була учасником або їй стало відомо про ці обставини з інших джерел, для проведення ефективного громадського розслідування порушення прав людини.

Експерт від громадськості може опитати:

- потерпілого;

- свідка вчинення правопорушення;
- особу, яка не є безпосереднім свідком вчинення правопорушення, але якій відомі інші обставини, що мають значення для провадження.

Фази опитування вищевказаних осіб охоплюють такі етапи:

- попередня;
- вступна;
- фаза вільної розповіді;
- фаза деталізованих та уточнювальних запитань;
- завершальна.

Попередня фаза (підготовча), передбачає вирішення таких питань:

- збір необхідної інформації про особу, яку заплановано опитати (вік, стать, професія, коло знайомств, службових обов'язків, наявність захоплень тощо);
- визначення чіткого переліку запитань, які доцільно з'ясувати в особи з огляду на обставини провадження (*додаток №4—орієнтовний перелік запитань, які можна поставити під час опитування*);
- визначити місце проведення опитування;

- пристосувати засоби фіксації опитування;
- запросити відповідну особу для опитування або узгодити з нею місце, де їй буде зручно його провести.

Вступна фаза:

- відрекомендуватись особі та повідомити причину проведення опитування;
- отримати згоду особи на таке опитування та фото-, відеофіксацію розмови;
- запропонувати надати пояснення особі відомих обставин особисто або отримати згоду на фіксацію її пояснень.

Фаза вільної розповіді:

- надання особі можливості самостійно розповісти про відомі їй обставини.

Фаза детальних запитань:

- постановка запитань опитувача щодо обставин провадження, які не було викладено опитуваною особою під час вільної розповіді.

Завершальна:

- фіксація опитування шляхом викладу отриманих відомостей на бланку опитування (*додаток № 5*) або аудіо-, відеофіксація (на диктофон, відеокамеру, інші засоби);

— надати змогу ознайомитись із достовірністю викладених особою фактичних даних у поясненні та запропонувати за-свідчити їх підписом. У разі аудіо-, відеофіксації надати особі змогу прослухати або проглянути зафіксовані відомості.

Приділіть максимальну увагу роботі з потерпілим і свідка-ми – саме вона, у багатьох випадках, є запорукою отриман-ня очікуваних результатів.

Краще, коли співрозмовником потерпілого буде людина однієї з ним статі – дуже часто чоловік соромиться розпові-дати про своє приниження жінці і навпаки.

Будьте переконливими і зробіть все для того, щоби роз-віяти страх потерпілого чи свідка перед можливим переслі-дуванням з боку працівників поліції за бесіду з Вами. При необхідності гарантуйте конфіденційність наданої інформації або запропонуйте можливість її опублікування під змінним іменем.

Опитування потерпілого та свідків проводьте у безконфлік-тній ситуації та у звичній для них обстановці. Якщо є можли-вість, необхідно виїхати для розмови з потерпілим на місце події – так йому буде краще пригадати окремі деталі.

Заздалегідь підготуйте перелік основних питань, відповіді на які необхідно обов'язково отримати під час розслідування.

При спілкуванні з потерпілим і свідками будьте не допиту-вачем, а співрозмовником, співчуйте їх проблемам, пока-жіть розуміння вчиненої правоохоронцями несправедливо-сті, намагайтесь викликати до себе довіру.

Правила встановлення психологічного контакту із опитуваною особою:

- завжди називайте своє ім'я та запитуйте у співрозмовника, як краще до нього звертатися. В процесі бесіди якомога частіше звертайтеся до співрозмовника по імені;
- для початку розмови задайте 2-3 запитання, на які співрозмовник може відповісти легко та схвально – це знімає внутрішні перепони для продовження подальшої розмови з вами;
- не стійте та не сидіть один проти одного – це підсвідомо напружує. Намагайтеся розміститися у більш дружелюбній позиції – так, щоб кут між вашими тілами був приблизно 60-90 градусів;
- демонструйте значимість для вас тієї інформації, яку може надати співрозмовник;
- підкреслюйте унікальність та почуття власної гідності вашого співрозмовника;
- проявляйте доброзичливість та делікатність;
- не перебивайте співрозмовника та уважно слухайте його, дайте розповісти усе, що він/вона хоче вам повідомити. Заохочуйте продовження розповіді короткими запитаннями типу: «І що, ніхто не міг прийти Вам на допомогу?», «А що було далі?» тощо. Перебивати співрозмовника можна лише у випадку надзвичайної балакучості останнього, проте таке при з'ясуванні обставин застосування до людини насильства трапляється не часто;

- використовуйте два основних засоби отримання інформації: заохочення особи до вільного викладення фактів та заохочення особи до вільного прояву експресивних дій, які також містять значущу інформацію – наприклад, вказують на особисте ставлення до того чи іншого факту;

- говоріть просто та зрозуміло для вашого співрозмовника;

- завжди з'ясовуйте, що саме має на увазі людина, коли описує певну подію або осіб. Задавайте уточнюючі питання на кшталт: «Тобто, поліцейський точно не записав Ваші дані у журнал відвідувачів?», «Ви впевнені, що там було лише два чоловіки – один у формі, другий у цивільному?», «Ви самі це побачили чи Вам про це потім хтось сказав?»;

- наостанок подякуйте за бесіду, залиште свої контакти та ще раз запевніть, що надана інформація буде використовуватися виключно у законний спосіб і для захисту інтересів потерпілого.

Врівноважено, впевнено і компетентно спілкуйтесь з працівниками правоохоронних органів.

Будь-яка розмова з працівником правоохоронного органу, незалежно від того, де вона відбувається – на вулиці чи в його кабінеті, має починатися з прохання до нього пред'явити службове посвідчення, дані якого необхідно записати. Під час розмови із працівником правоохоронного органу, не давайте приводу звинуватити себе у порушенні закону та етичних норм поведінки, як би вони не провокували Вас до спалахів гніву та непродуманих вчинків. Уникайте образ та висунення працівником правоохоронного органу категоричних звинувачень у вчиненні протиправних дій, якщо Ви не

можете їх довести. Наприклад, під час розмови з керівником відділу замість фрази «Ваші підлеглі побили людину», доцільніше сказати: «Громадянин А. скаржиться на те, що його побили Ваші підлеглі». Під час розмови з правоохоронцем, демонструйте свою готовність спілкуватися з ним на рівних, виявляйте свою компетентність і обізнаність у нормах права та організації діяльності відповідного органу – у якості аргументу своєї правоти посилайтесь на вимоги конкретних положень нормативно-правових актів, при необхідності прямо на місці надавайте можливість ознайомитися з ними – це справить на них враження.

Слід пам'ятати про наступні прості, але важливі речі:

- вхід до вестибюлю правоохоронних органів безперешкодний для всіх громадян;
- працівник правоохоронного органу має право відмовитися давати інтерв'ю чи коментарі, але зобов'язаний відповідати на питання, які стосуються службової діяльності;
- керівник правоохоронного органу (підрозділу) може відмовити Вам у зустрічі, але зобов'язаний спілкуватися з Вами у часи та дні, визначені графіком прийому громадян – цей графік повинен бути вивішений у вестибюлі підрозділу;

Ви повинні виконувати лише законні вимоги працівника правоохоронного органу, а не будь-які його забаганки. Вимагайте від правоохоронця підтвердити законність того чи іншого розпорядження посиланням на конкретну статтю нормативно-правового акту. Відразу оскаржуйте будь-яке небажання працівників правоохоронного органу виконувати свої обов'язки та спробу чинити перешкоди громадсько – пар-

ламентському розслідуванню – напишіть скаргу до Книги скарг і пропозицій, вимагайте прибуття на місце порушення керівника підрозділу або відповідального, зателефонуйте на «телефон довіри» чи «гарячої лінії» МВС України, тощо. У випадку виникнення конфлікту із працівником правоохоронного органу, намагайтесь зафіксувати Вашу розмову за допомогою технічних засобів, при загрозі вчинення щодо Вас фізичного насильства – припиняйте розмову з власної ініціативи.

Особливості фото -, аудіо-, відеофіксації:

Під час проведення аудіо-, відеофіксації мікрофон не має викликати збентеження, повинен кріпитися стабільно, знаходитись на певній відстані від особи, не на лінії її зору та не розділяти простір між свідком (потерпілим) та опитувачем.

Технічні засоби, які використовують для запису пояснень, повинні бути високої якості, що дасть змогу фіксувати навіть дуже тихі звуки, відрізнити їх і розуміти.

Записуванню підлягає не лише інформація, яку передає опитуваний, а й запитання, що їх ставить особа, яка його проводить.

Оптимальним є фіксування опитування за допомогою відеоапаратури із можливістю запису зображення й звуку.

Розташування камери має уможливлювати фіксацію не лише розповіді особи, а й усієї її фігури, а технічні параметри камери – реєстрування не тільки рухових реакцій, а й міміки, вегетативних симптомів, які є важливими показниками достовірності свідчень.

 Слід також враховувати, що існує декілька видів фотофіксації:

 Орієнтуюча зйомка

— фіксує загальний вигляд місця події (проведення опитування на вулиці, візит до органів влади тощо) разом з навколишнім оточенням та основними орієнтирами. Зйомку краще проводити з використанням панорамного способу, а точку зйомки вибрати вище і далі від об'єкта.

 Оглядова зйомка

— проводиться з метою фіксації лише самого місця події без навколишнього оточення, наприклад, кімнати потерпілого або вестибюлю поліклініки. При цьому бажано зняти місце з різних сторін в залежності від наявних умов (від порога, через вікно, з різної висоти).

 Вузлова зйомка

— застосовується, коли треба відобразити «вузол» (тобто окремий предмет чи групу предметів, слідів) таким чином, щоб можна було визначити форму, характер поверхонь предмета, бачити взаємне розташування предметів та слідів на них. Вочевидь, що кількість вузлових знімків залежить від кількості об'єктів, які цікавлять нас у ході громадського розслідування.

 Детальна зйомка

— фіксує великим планом окремі предмети або сліди, які є джерелами інформації і згодом можуть бути використані в якості аргументів на користь висновків громадських експертів. Детальну зйомку майже обов'язково треба проводити з масштабом, що дозволяє встановити по зображенню справжні розміри знятого об'єкта.

ВИТРЕБУВАННЯ АБО ОТРИМАННЯ ВІД ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ, СЛУЖБОВИХ КОПІЙ ДОКУМЕНТІВ, ВІДОМОСТЕЙ, ВИСНОВКІВ СПЕЦІАЛІСТІВ АБО ЕКСПЕРТІВ

Під час проведення громадського розслідування для витребування або отримання документів, відомостей, висновків спеціалістів або експертів може бути подано такі документи:

- запит від представника (регіонального представника) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на підставі Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;
- звернення в порядку Закону України «Про звернення громадян»;
- запит на інформацію в порядку Закону України «Про доступ до публічної інформації»;
- запит у порядку Закону України «Про захист персональних даних».

Основним інструментом для витребування або отримання від підприємств, установ, організацій, службових осіб інформації, копій документів, відомостей, висновків спеціалістів або експертів є підготовка та направлення запиту від представника (регіонального представника) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з вимогою надати таку інформацію.

Вказаний інструмент є найбільш дієвим, оскільки на-

правляється у порядку Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

Згідно з статтею 13 цього Закону, Уповноважений та його представники мають право на ознайомлення з документами, у тому числі тими, що містять інформацію з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах.

Окрім того, мають право вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних і підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків.

Тому для отримання необхідної інформації експертом від громадськості може бути підготовлений проєкт листа, який подається представнику (регіональному представнику) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (*зразки типових листів містяться у додатку № 2*)

Також експерт від громадськості може збирати інформацію і у інші способи, які не заборонені законом.

На сучасному етапі в Україні немає нормативно-правового акту, що уніфіковано регулював би порядок збору інформації.

Попри це, у національному законодавстві напрацьовано

значний обсяг нормативних актів, які передбачають порядок збору, зберігання та використання інформації.

До переліку властивих вказаній сфері основних нормативно-правових актів належать:

- Конституція України;
- Закон України «Про інформацію»;
- Закон України «Про доступ до публічної інформації»;
- Закон України «Про захист персональних даних»;
- Закон України «Про звернення громадян».

Окрім того, під час проведення розслідувань послуговуються відповідною практикою судів і рішеннями Конституційного суду України, серед найважливіших із яких варто назвати:

- рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2012 від 20.01.2012;
- постанову Пленуму ВАСУ №10 від 29.09.2016.

Окремі положення про можливості збору інформації містить Кримінальний процесуальний кодекс України.

У додатку №1 до пропонованого посібника наведено витяги із зазначених вище актів, які є підставою для збору відповідної інформації під час проведення громадських розслідувань особою, що не має спеціальних повноважень.

НЕДОЛІКИ ТА ПЕРЕВАГИ ЗАЗНАЧЕНИХ ВИЩЕ ІНСТРУМЕНТІВ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ

Звернення в порядку Закону України «Про звернення громадян»

Законом України «Про звернення громадян» визначено, що громадяни мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їхніх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їхньої статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їхнє порушення.

Пропозиція (зауваження)

— звернення громадян із висловленням поради, рекомендації щодо діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також думок стосовно врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, удосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної й інших сфер діяльності держави та суспільства.

Заява (клопотання)

— звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їхніх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їхньої діяльності.

Клопотання

— письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга

— звернення з вимогою поновлення прав і захисту законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

До рішень, дій (бездіяльності) у сфері управлінської діяльності, які можуть підлягати оскарженню, належать ті, що передбачають:

- порушення права та законних інтересів чи свобод громадянина (групи громадян);
- створення перешкод для здійснення громадянином його прав і законних інтересів чи свобод;
- незаконне покладення на громадянина яких-небудь обов'язків або його незаконне притягнення до відповідальності.

У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення повинно бути підписано заявником (заявниками) із вказівкою дати. В електронному зверненні також має бути наведено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним.

Звернення передбачають розгляд і вирішення в **термін не більший як один місяць від дня надходження**, а ті, що не потребують додаткового вивчення, підлягають **невідкладному вирішенню, але не пізніше як п'ятнадцять днів від дня їхнього отримання**. Якщо у місячний термін вирішити порушені у зверненні питання є неможливим, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник визначають необхідний для його розгляду термін, про що повідомляють особі, яка подала звернення. Загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.

На обґрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду може бути скорочено від встановленого цією статтею терміну.

Вказаний спосіб збору можливої інформації є найбільш дієвим для подання скарг щодо проведення службових перевірок, запуску механізму проведення перевірки державними органами. Для прикладу, експерт від громадськості може подати скаргу на дії працівників поліції до відділу внутрішньої безпеки для проведення службового розслідування.

ЗАПИТ НА ІНФОРМАЦІЮ В ПОРЯДКУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ»

Законом України «Про доступ до публічної інформації» визначено, що публічна інформація – це відображена й задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що її було отримано або створено у процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться

у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим законом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, установлених законом.

Згідно із вищевказаним законом експерти від громадськості можуть звернутися до:

- суб'єктів владних повноважень – органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів влади Автономної Республіки Крим, інших суб'єктів, що виконують владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання;
- юридичних осіб, фінансованих із державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, – стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів;
- осіб, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, зокрема надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків;
- суб'єктів господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи винятковими правами, або є природними монополіями, – стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них.

Запит на інформацію має містити:

- ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або ад-

ресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є;

- загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо;
- підпис і дату за умови подання запиту в письмовій формі;
- запит на інформацію в електронній формі підпису не потребує.

Розпорядник інформації має надати відповідь на запитна інформацію не пізніше як за п'ять робочих днів від дня отримання запиту.

У разі якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надано не пізніше як за 48 годин від дня отримання запиту. Клопотання про термінове опрацювання запиту повинне бути обґрунтованим.

У разі якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, розпорядник інформації може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження. Про продовження строку розпорядник інформації повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше як за п'ять робочих днів від дня отримання запиту.

Запити на інформацію в порядку вказаного вище закону є

зручним механізмом збору інформації, однак подання його особисто громадським детективом унеможливило отримання ним даних про конкретних осіб, зважаючи на захист останніх Законом України «Про захист персональних даних».

Такий інструмент збору інформації є зручним для отримання загальних даних про діяльність установи та посадових осіб, статистичної інформації, іншої публічної інформації.

Для прикладу, поліція не надасть на такий запит інформацію про час доправлення до відділення конкретної особи та копії документів, які підтверджують такі дані.

Водночас поліція може надати загальну інформацію на запит у порядку вказаного вище закону про кількість затриманих осіб за конкретну добу без зазначення персональних даних про таких осіб.

Зразки типових запитів на інформацію викладено в додатках №№ 6-11.

ЗАПИТ У ПОРЯДКУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ»

Законом України «Про захист персональних даних» визначено, що персональні дані – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яку ідентифіковано або може бути конкретно ідентифіковано.

Суб'єкт персональних даних має право на одержання будь-яких відомостей про себе у будь-якого суб'єкта відносин, пов'язаних із персональними даними.

Суб'єкт відносин, пов'язаних із персональними даними,

подає запит щодо доступу до персональних даних володільцю персональних даних.

У запиті зазначають:

- прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання (місце перебування) і реквізити документа, що посвідчує фізичну особу, яка подає запит (для фізичної особи - заявника);
- найменування, місцезнаходження юридичної особи, яка подає запит, посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка засвідчує запит; підтвердження того, що зміст запиту відповідає повноваженням юридичної особи (для юридичної особи-заявника);
- прізвище, ім'я та по батькові, а також інші відомості, що дають змогу ідентифікувати фізичну особу, стосовно якої зроблено запит;
- відомості про базу персональних даних, стосовно якої подано запит, чи відомості про володільця чи розпорядника персональних даних;
- перелік персональних даних, що підлягають запиту;
- мета та/або правові підстави для запиту.

Строк вивчення запиту на предмет його **задоволення не може перевищувати десяти робочих днів** від дня його надходження. Протягом цього строку володілець персональних даних доводить до відома особи, яка подає запит, що запит буде задоволено або відповідні персональні дані не підлягають наданню, із зазначенням підстави, визначеної у

відповідному нормативно-правовому акті. **Запит повинно бути задоволено протягом тридцяти календарних днів** від дня його надходження, якщо інше не передбачено законом.

Подання запиту в порядку статті 16 Закону України «Про захист персональних даних» є найбільш дієвим під час громадського розслідування, оскільки уможлиблює отримання конкретної інформації про особу. Для прикладу, на підставі такого запиту може бути отримано інформацію про точний час доправлення особи до відділку поліції згідно з даними журналів обліку роботи, діагноз, із яким особу було доправлено до медичного закладу, час поміщення до ізолятора тимчасового тримання тощо.

Ускладнює отримання експертом від громадськості вищезгаданої інформації тривалість розгляду такого запиту, а також необхідність його підпису **тільки тією особою, якої така інформація стосується.**

Зразки типових запитів у порядку Закону України «Про захист персональних даних» викладено в додатках №№12-14.

ІНІЦІЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕВІРОК ВІДПОВІДНИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, УСТАНОВАМИ, ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Одночасно зі збором інформації експерт від громадськості може ініціювати проведення різного роду перевірок.

До перевірки фактів порушень прав людини працівниками поліції залучають відділи внутрішньої безпеки Національної поліції України в областях, Головні управління Національної

поліції у областях та Управління дотримання прав людини Національної поліції України.

Окремо про факти порушень прав людини інформують Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та прокуратури областей.

Про порушення прав людини на території пенітенціарних установ (органів, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів) повідомляють міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України а також Державну кримінально-виконавчу службу України.

З приводу порушень прав людини лікарями або іншими медичними працівниками під час надання медичної допомоги, зокрема замісної підтримувальної терапії, звертаються до обласних управлінь охорони здоров'я.

У державі також функціонує телефон Національної Гарячої Лінії з питань наркозалежності та замісної підтримувальної терапії за безкоштовним номером 0-800-507-727.

Детальний перелік першорядних заходів, проведення яких не заборонено законом, а також інформацію, яку можна отримати, викладено в додатку № 15.

АНАЛІЗ ДОКУМЕНТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ, З ЯКОЇ МОЖНА ОТРИМАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

За допомогою аналізу відомостей, зазначених у книгах та журналах обліку роботи підрозділів Національної поліції

України, можна оцінити різні аспекти поведження з особами.

Основні вимоги до книг та журналів обліку роботи підрозділу поліції визначені в Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ від 23.05.2017 № 440.

Основні документи підрозділу поліції

- Журнал єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;
- Книга скарг і пропозицій;
- Журнал обліку доставлених, відвідувачів та запрошених;
- Журнал інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- Журнал реєстрації надання медичної допомоги особам, які утримуються в черговій частині;
- Книга обліку осіб, які поміщені до кімнати для затриманих та доставлених до чергової частини.

ЖУРНАЛ єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події

№ з/п	Дата, час (година, хвилина) надходження заяви чи повідомлення	Прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання, телефон заявника (місцезнаходження), найменування, телефони підприємства, установи, організації	Стислий зміст заяви чи повідомлення (час, місце, обставини)
1	2	3	4

Заходи, ужиті за заявою чи повідомленням уповноваженою службовою особою органу (підрозділу) поліції (склад слідчо-оперативної групи (оперативної групи), час виїзду та прибуття на місце події; відомості про речі, документи, майно; вид охорони об'єкта, наявність сигналізації, хімічної пастки; інші суттєві відомості)	Прізвище, ім'я, по батькові, посада, ким, кому доручено розгляд заяви чи повідомлення (дата, година, хвилина)	Дата, час (година, хвилина), посада, прізвище і підпис особи, яка отримала заяву чи повідомлення для розгляду	Відомості про результати розгляду заяви чи повідомлення (дата, година, внесення заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, номер ІТС ІПНП (журналу ЄО) органу (підрозділу) поліції, у якому зареєстровано заяву чи повідомлення, номер протоколу про адміністративне правопорушення)
5	6	7	8

У журналі єдиного обліку реєструються заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події, що надійшли до органів (підрозділів) поліції.

Інформацію уповноважена службова особа реєструє самостійно, без погодження з керівництвом органу (підрозділу) поліції.

Правильність ведення журналу єдиного обліку забезпечує уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції.

Аркуші в журналі єдиного обліку мають бути пронумеровані, прошнуровані та скріплені печаткою. Записи здійснюються без скорочень, охайно, чорнилом чорного або синього кольору. Виправлення та підтирання не допускаються. Про помилку в записі вчиняється застереження, яке підписує уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції.

З цього журналу можна отримати дані щодо надходження заяв від громадян та результатів їх розгляду, осіб, які відповідальні за законність ужитих заходів за наслідками проведених перевірок.

ЖУРНАЛ обліку доставлених, відвідувачів та запрошених

№ з/п	Дата і час доставляння, прибуття до органу (підрозділу) поліції	Прізвище, ім'я, по батькові (без скорочення)	Поштова адреса місця фактичного проживання, реєстрації	Прізвище, посада працівника, яким особу доставлено, запрошено до органу (підрозділу) поліції
1	2	3	4	5

Мета доставлення, прибуття	Час залишення органу (підрозділу) поліції. Ужиті стосовно доставленої особи заходи (складено протокол, відібрано пояснення тощо)	Наявність чи відсутність претензій до працівників поліції	Особистий підпис доставленого, відвідувача, запрошеного	При необґрунтованому доставленні підстава та час звільнення особи, а також посада, прізвище й підпис посадової особи
6	7	8	9	10

Журнал обліку доставлених, відвідувачів та запрошених ведеться працівником поліції, який здійснює пропускний режим до адміністративного будинку органу (підрозділу) поліції.

У цей журнал заносяться відомості щодо всіх без винятку

осіб, які доставлені, викликані працівниками поліції для складання адміністративних матеріалів, проведення процесуальних та слідчих дій чи прибули до органу (підрозділу) поліції з особистих або службових питань.

Відомості про доставлених, відвідувачів та запрошених вносяться на підставі документів, що засвідчують їх особу, а у разі відсутності таких документів у доставлених – зі слів останніх.

Доставлені та запрошені у приміщенні органу (підрозділу) поліції супроводжуються працівником поліції, який їх доставив чи запросив.

Після складання необхідних матеріалів на доставлену особу працівник поліції, який доставив особу до органу (підрозділу) поліції, проставляє у графі 7 інформацію про вжиті стосовно неї заходи.

Працівник поліції доводить до відома особи, яка залишає приміщення органу (підрозділу) поліції, про її право зробити запис у цьому журналі щодо наявності або відсутності претензій до працівників поліції. Графи 8, 9 заповнюються власноруч доставленими, відвідувачами та запрошеними.

При звільненні особи, яка була необґрунтовано доставлена до органу (підрозділу) поліції, оперативний черговий або відповідальний по органу (підрозділу) поліції власноруч робить запис у графі 10 про підставу й час звільнення та ставить свій підпис.

При огляді цього журналу необхідно звертати увагу на дату та час доставлення та звільнення особи з підрозділу поліції, наявності скарг у графі: «Наявність чи відсутність претензій до працівників поліції», неодноразових повторних відвідувань відділу поліції особи упродовж короткого періоду часу.

КНИГА
скарг і пропозицій
Зміст скарги або пропозиції

_____ Підпис _____
Прізвище, ім'я та по батькові _____
Місце проживання заявника _____
Номери службового або/та домашнього телефонів _____
«__» _____ 20__ року

Результати перевірки та вжиті заходи

Заявникові повідомлено про результати перевірки та ужиті заходи

_____ (хто, коли повідомив, вихідний № та дата відповіді)

Перевірку провів _____
_____ (посада, звання, підпис, ініціали, прізвище)

«__» _____ 20__ року

Начальник органу (підрозділу) поліції

_____ (звання) _____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

«__» _____ 20__ року

До цієї книги відвідувачі часто заносять інформацію про незаконні дії працівників поліції, які можуть бути корисні для розслідування.

ЖУРНАЛ інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові за- триманого (якщо вони відомі)	Дата, час та підстави за- три-мання	Точне місцезнаходжен- ня місця для побачення адвоката із затриманою особою, телефон
1	2	3	4

Дата і час повідом- лення до центру з надання безоплатної правової допомоги	Хто повідомив (П. І. Б., посада, телефон, найменування органу (підрозділу) поліції)	Хто прийняв повідомлення (П. І. Б. праців- ника)	Дата і час при- буття адвоката
5	6	7	8

У Журнал інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим (далі – Центр) заносяться відомості щодо всіх без винятку осіб, які затримані працівниками поліції.

Журнал ведеться в органі (підрозділі) поліції посадовими особами, відповідальними за перебування затриманих та, як правило, знаходиться в приміщенні чергової служби.

Негайно після затримання особи посадова особа суб'єкта подання інформації, яка здійснила затримання, повідомляє за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку, електронної пошти або через спеціальні інформаційно-комунікаційні системи відповідний Центр.

Якщо до прибуття призначеного Центром адвоката затримана особа самостійно уклала відповідний договір з іншим адвокатом, працівник поліції, який подав початкову інформацію, інформує про це Центр.

Черговий зобов'язаний перевірити, що працівником поліції, яким здійснено затримання особи, повідомлено про затримання Центр. Якщо цього не було зроблено, черговий повинен самостійно повідомити Центр про таке затримання, зафіксувавши у журналі час повідомлення та дані посадової особи, яка його отримала.

Відповідно до вимог пункту 9 Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363 (із змінами), відмова затриманої особи від адвоката, призначеного регіональним центром, повинна бути здійснена такою особою в присутності цього адвоката у формі письмової заяви, копія якої подається адвокатом до відповідного регіонального центру.

ЖУРНАЛ реєстрації надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові, рік народження	Дата і час прибуття до органу (підрозділу) поліції, у тому числі помещення до КЗ	Скарги	Виявлено під час обстеження
1	2	3	4	5

Час виклику і прибуття медичної допомоги	Характер наданої медичної допомоги	Рекомендації лікарів	Ужиті заходи	Протипоказання щодо утримання в КЗ	Підпис лікаря
6	7	8	9	10	11

Журнал призначений для реєстрації оперативними черговими випадків надання медичної допомоги особам, які перебувають в органі (підрозділі) поліції, у тому числі утримуються в кімнатах для затриманих.

У журналі вказуються дата і час прибуття особи до органу (підрозділу) поліції, поміщення до кімнати затриманих, час, коли надійшла скарга на стан здоров'я, на що скаржиться особа, яка утримується, час виклику та прибуття медпрацівників, характер наданої медичної допомоги, рекомендації лікарів, ужиті заходи та протипоказання щодо утримання в кімнаті для затриманих.

КНИГА обліку осіб, яких поміщено до кімнати для затриманих

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові	Дата та місце народження	Поштова адреса місця проживання, реєстрації, серія та номер документа, що посвідчує особу, ким і коли виданий	Місце роботи (навчання), посада	Кваліфікація вчиненого правопорушення (стаття КУпАП, КК України)
1	2	3	4	5	6

Дата складання протоколу про затримання особи (за вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення), посада, прізвище особи, яка склала протокол	Дата і час поміщення до кімнати для затриманих	Підпис затриманої особи про отримання Пам'ятки для затриманих	Дата і час звільнення з кімнати для затриманих	Ужиті заходи щодо затриманої особи (куди її направлено, передано)
7	8	9	10	11

Книга обліку осіб, які поміщені до кімнати для затриманих, ведеться оперативним черговим.

У цю книгу заносяться відомості щодо осіб, які трималися в кімнаті для затриманих, на підставі документів, що засвідчують їх особу, та протоколів про затримання.

Затримана особа, яка поміщається в кімнату для затриманих, у графі 9 цієї книги проставляє свій підпис про отримання пам'ятки для затриманих.

У разі поміщення до кімнати для затриманих неповнолітніх у графі 3 цієї книги проставляється повна дата народження (число, місяць, рік).

Також за допомогою аналізу відомостей зазначених в книгах та журналах ІТТ, а також через вивчення особових справ затриманих, можна оцінити різні аспекти поведінки з затриманими.

В ІТТ на кожного затриманого заводиться особова справа, яка має містити наступні документи:

- протокол затримання;
- протокол особистого обшуку та огляду речей;
- постанова про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту;
- анкета арештованого;
- завірена копія повідомлення до Міністерства закордонних справ України про арешт іноземця з органу, який його заарештував;
- дактилоскопічна карта;
- пізнавальні фотокартки;
- інформація про відсутність чи наявність судимостей;
- інформація щодо наявних тілесних ушкоджень, видимих ознак інфекційних захворювань та необхідності надання невідкладної медичної допомоги.

Основні вимоги до книг та журналів обліку роботи ІТТ визначені в Інструкції затвердженої наказом МВС від 20.01.2005 №60 дск.

Основні документи ізоляторів тимчасового тримання (далі – ІТТ).

- Книга обліку осіб, що тримаються в ІТТ;
- Журнал первинного обстеження осіб, які поміщаються в ІТТ;
- Журнал надання медичної допомоги особам, які тримаються в ІТТ;
- Інформація про осіб, які отримали замісну підтримувальну терапію;
- Журнал ознайомлення осіб, які поміщуються до ізолятора, з їх правами та обов'язками;
- План покамерного розміщення осіб, які утримуються в ІТТ;
- Журнал реєстрації виведення затриманих і взятих під варту осіб з камер.

Книга обліку осіб, що тримаються в ІТТ

Прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць та рік народження	Місце народження та проживання	Дата і час поміщення до ІТТ	Дата і час затримання (на якій підставі)	Ким затриманий, (узятий під варту)
1	2	3	4	5

За ким рахується (посадова особа, орган)	Відомість про судимість	Дата і час звільнення з ІТТ (на якій підставі)	Дата і час переміщення особи (СІЗО, обмінний пункт, інші ІТТ тощо)	Підпис чергового
6	7	8	9	10

З цієї книги можна установити, чи поміщалась особа до ІТТ, дату та час поміщення та звільнення, підставу затримання.

Журнал первинного обстеження осіб, які поміщаються в ІТТ

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові, рік народження	Дата поміщення до ІТТ	Скарги	Під час обстеження виявлено
1	2	3	4	5

Час виклику та прибуття	Характер наданої медичної допомоги	Рекомендації лікарів	Ужиті заходи	Підпис чергового
6	7	8	9	10

Зверніть увагу на наступне у цьому журналі:

чи всі особи, які поміщаються в ІТТ, обстежуються;

— чи надається можливість особам, які поміщаються в ІТТ, поставити власноручний підпис про наявність чи відсутність скарг на стан здоров'я;

— наявність тілесних ушкоджень при поміщенні та повідомлення прокурору (для цього перевірити наявність в ІТТ копій повідомлень прокурору про тримання осіб із тілесними ушкодженнями та матеріали перевірок за фактами виявлення тілесних ушкоджень);

— наявність записів про отримання інформації про необхідність прийому ЗПТ, АРТ.

Журнал надання медичної допомоги особам, які тримаються в ІТТ

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові, рік народження	Дата поміщення до ІТТ	Скарги	Під час обстеження виявлено
1	2	3	4	5

Час виклику та прибуття	Характер наданої медичної допомоги	Рекомендації лікарів	Ужиті заходи	Підпис чергового
6	7	8	9	10

● Зверніть увагу у цьому журналі на:

а) кількість викликів швидкої медичної допомоги, лікарів-фахівців;

б) які рекомендації та висновки вони залишили;

в) чи виконуються рекомендації лікарів;

г) наявність записів про надання ЗПТ чи проведення детоксикації;

д) наявність записів про надання АРТ чи проведення медичного огляду затриманим, узятим під варту, адмінарештованим;

є) наявність в ІТТ переліку закладів охорони здоров'я, де впроваджена замісна підтримувальна терапія;

ж) наявність інформації про осіб, які звільняються з органів внутрішніх справ і які отримували ЗПТ та інформації про осіб, які отримували ЗПТ.

Журнал ознайомлення осіб, які поміщуються до ізолятора, з їх правами та обов'язками

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові поміщеної до ІТТ особи	Дата і час поміщення до ІТТ	Підпис поміщеної до ІТТ особи про ознайомлення з її правами та обов'язками
1	2	3	4

Основна цінність цього документа полягає у тому, що з його записів можна установити, хто саме перебував з особою, яка скаржиться на незаконні дії поліції у камері та у подальшому опитати її, як свідка можливих незаконних дій.

Журнал реєстрації виведення затриманих і взятих під варту осіб з камер

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові затриманої або взятої під варту особи	Мета виклику. Прізвище посада, особи, яка проводить допит, побачення	Підстава, номер вимоги	Дата і тривалість допиту, побачення	Вихідний	Підпис чергового про помещення затриманої або взятої під варту особи в камеру
1	2	3	4	5	6	7

Перевірити чи зазначено підставу для кожного виведення осіб з камер . З інформації, яка міститься у цьому журналі можна установити, хто відвідував особу у ІТТ. Для прикладу, можна установити чи відвідував особу адвокат. У разі наявності запитів про виведення затриманих осіб з камер до оперативних працівників, запросити для перегляду доручення слідчого або прокурора, яке виконували оперативні працівники.

VIII.

Планування проведення заходів під час громадсько – парламентського розслідування

Проведення розслідування, як і кожного системного процесу, вимагає детального планування.

Перший етап, після прийняття Секретаріатом рішення про початок розслідування, передбачає визначення відповідного комплексу можливих дій для ефективного і якнайшвидшого збору інформації.

Першорядними заходами із проведення розслідування є фіксація можливих тілесних ушкоджень особи, отриманих унаслідок незаконних дій працівників правоохоронних органів. Для цього потерпіла особа, за порадою експерта від громадськості, повинна звернутися до найближчого лікувального закладу, де їй буде надано медичну допомогу та зафіксовано вказані тілесні ушкодження черговим лікарем у відповідному журналі. Надалі такі відомості про первинні ті-

лесні ушкодження особи можна долучити до матеріалів пере-віки. Окрім того, після відкриття кримінального провадження органами досудового розслідування можуть бути проведені судово-медичні експертизи для визначення ступеня тяжкості отриманих тілесних ушкоджень потерпілим за наявності зазначених вище первинних медичних документів.

Експерти від громадськості також у якнайшвидший строк мають провести опитування потерпілого, свідків та очевидців злочину для з'ясування наявності у них аудіо- чи відеоматеріалів можливих правопорушень і вжиття заходів щодо отримання їхніх копій з електронних носіїв, а також роз'яснити таким особам неприпустимість знищення останніх з огляду на можливість надання надалі таким фактичним даним значення основного доказу у кримінальному провадженні.

Серед обов'язкових заходів, ініційованих експертами від громадськості, варто назвати вжиття всіх можливих заходів для здобуття аудіо- чи відеоматеріалів, які зафіксовані камерами відеоспостереження, що розташовані у громадських місцях.

Паралельно з такими заходами експерти від громадськості можуть подавати запити до відповідних інстанцій для отримання необхідної для громадського провадження інформації.

ІХ.

Узагальнення даних та використання інформації, отриманої під час громадсько-парламентського розслідування

Наступним після отримання достатньої інформації щодо вчинення працівниками правоохоронних органів злочину або дисциплінарного проступку етапом є узагальнення отриманої інформації.

Так, встановлена за результатами розслідування наявність у діях працівників правоохоронного органу ознак злочину є підставою для подання до відповідного органу листа – реагування від представника (регіонального представника) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини зібрання матеріалів і відомостей.

Варто пам'ятати, що від повноти висвітлених у листі – реагуванні відомостей про вчинення злочину та їхньої об'єктів

тованості значною мірою буде залежати внесення зазначених відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань і вплив на якість проведеного досудового розслідування.

 Рекомендуємо в ході оформлення листа – реагування інформацію викладати в такій послідовності:

- назва органу, до якого ви звертаєтеся;
- прізвище, ім'я, по батькові потерпілого (заявника), актуальний номер телефону, адреса, за якою буде відбуватися листування, можливо, електронна адреса;
- короткий, однак обґрунтований і послідовний виклад обставин, що розкривають вчинення кримінального правопорушення;
- докази, що підтверджують викладені в заяві обставини;
- дані можливих свідків та очевидців вчинення кримінального правопорушення, які зможуть надати свідчення по суті справи;
- попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- дата й підпис.

Відповідно до статті 216 КПК України органом досудового розслідування, який здійснює досудове розслідування злочинів, учинених працівниками правоохоронного органу, є **Дер-**

жавне бюро розслідувань. (додаток №16).

Тому листи – реагування про вчинення працівниками поліції злочину необхідно подавати до відповідних територіальних управлінь вказаного вище правоохоронного органу.

Окрім того, листи – реагування можна направляти у новостворений Департамент процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про катування та інші серйозні порушення прав громадян з боку правоохоронних органів Офісу Генерального прокурора України.

Типові приклади листів – реагувань знаходяться у додатку № 17.

З огляду на те, що в ході написання заяви про вчинення злочину експерт від громадськості, який не є юристом, може стикнутися із труднощами під час кваліфікацій дій працівників поліції, а також інших осіб, наводимо найпоширеніші склади злочинів, за якими можна кваліфікувати дії поліцейських:

— стаття 365 Кримінального кодексу України «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу»;

— стаття 126 Кримінального кодексу України «Побої і мордування»;

— стаття 127 Кримінального кодексу України «Катування»;

— стаття 146 Кримінального кодексу України «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини»;

— стаття 146¹ Кримінального кодексу України «Насильницьке зникнення»;

— стаття 366 Кримінального кодексу України «Службове підроблення»;

— стаття 367 Кримінального кодексу України «Службова недбалість»;

— стаття 368 Кримінального кодексу України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»;

— стаття 371 Кримінального кодексу України «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою»;

— стаття 373 Кримінального кодексу України «Примушування давати показання»;

— стаття 374 Кримінального кодексу України «Порушення права на захист».

Розглянемо особливості підготовки пресрелізів:

- пресреліз – це короткий документ, обсягом не більший за одну сторінку формату А-4. Остання рекомендація пов'язана з тим, що до ЗМІ щодня надходить значна кількість пресрелізів від різних організацій, тому, зважаючи на обмеження в часі, зазвичай передусім прочитують ті, що мають зазначений розмір: викладення інформації на одній сторінці уможливорює її сприйняття досвідченим працівником без докладання додаткових зусиль;

- у пресрелізі має бути представлено новину та розкрито тільки один інформаційний привід. Кілька інформаційних приводів розосереджують увагу й не концентрують її на основному. Інформаційний привід стане новиною, коли інформація актуальна, цікава читачам/глядачам тих ЗМІ, куди подано пресреліз, є суспільно значущою та походить від певних лідерів;

- у пресрелізі має бути вказано: дату його надсилання, точну назву організації, що його випускає, відомості про те, де можна уточнити наведену інформацію;

- композиція пресрелізу дає змогу за потреби скорочувати його, починаючи з кінця. Зважаючи на те, що на практиці тільки частину наведеної інформації може бути опубліковано у ЗМІ, підготовка пресрелізу передбачає розміщення інформації у порядку зменшення її важливості за принципом «перевернутої піраміди»: основні пункти повідомлення фіксують у перших двох абзацах, решту (коментарі, аналіз, відомості, пояснення) – у наступних;

- у пресрелізі має бути заголовок із розкриттям інформаційного приводу, що є основним елементом, який привертає увагу, розкриває сутність документа, а також задає тон загального сприйняття його тексту.

Отже, діяльність інституту експертів від громадськості як волонтерського об'єднання охоплює захист прав та інтересів громадян із дотриманням норм національного й міжнародного законодавства та спрямована на забезпечення розголосу про неправомірні дії представників держави задля поновлення конституційних прав громадян і належного покарання винних осіб.

Упровадження інституту експертів від громадськості варто визнати ознакою розвитку громадянського суспільства в Україні. Нагляд за діями працівників правоохоронних органів, які проводять «офіційне розслідування», є превентивним механізмом щодо порушення прав учасників цих проваджень.

Найбільша перевага згаданого утворення полягає у приділенні його представниками особливої уваги порушенням прав вразливих груп населення, тобто наданні допомоги без упереджень.

Викладена у практичному посібнику інформація дає підстави стверджувати, що чинне законодавство надає досить широкий спектр для проведення розслідувань порушень прав людини.

Окрім того, надання повноважень представникам громадськості Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини ще більше підсилює їх роль у захисті прав та свобод громадян від свавілля працівників правоохоронних органів.

Вказані методичні рекомендації покликані спростити роботу експертам від громадськості і допомогти якісно провадити відповідні розслідування.

Сподіваємося, що вони стануть надійним «дороговказом» у процесі захисту прав і основоположних свобод людини.

Додаток №1.

Перелік нормативно-правових актів, які надають право збирати й обробляти інформацію без спеціальних повноважень

- 1. Право збирати інформацію (можливими є обмеження щодо реалізації цього права)

Назва статті нормативного акту	Витяг із тексту законодавчої норми
<p>Стаття 34 Конституції України Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.</p>	<p>Кожен має право вільно <u>збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб</u> - на свій вибір. <u>Здійснення цих прав може бути обмежене законом</u> в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.</p>

<p>Стаття 32 Конституції України Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.</p>	<p>Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.</p>
<p>Рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2012 від 20.01.2012 Офіційне тлумачення положення частини першої статті 32 див. у</p>	<p>- інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною.</p>
<p>Стаття 19 Конституції України Принцип для державних органів, установ, організацій: «Дозволено лише те, що передбачено законом»</p>	<p>Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.</p>

<p>Стаття 5 Закону України «Про інформацію» Право на інфор- мацію</p>	<p>Кожен має право на інформацію, о передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, вобод і законних інтересів.</p> <p>Реалізація права на інформацію <u>не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.</u></p>
<p>Стаття 7 Закону України «Про інформацію» Охорона права на інформацію</p>	<p>Ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених <u>законом.</u></p>
<p>Стаття 11 За- кону України «Про інформа- цію» Інформація про фізичну особу</p>	<p>2. Недопускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.</p> <p>Кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом.</p>

<p>Стаття 16 Закону України «Про захист персональних даних» Доступ до персональних даних</p>	<p>Порядок доступу до персональних даних третіх осіб визначається умовами згоди суб'єкта персональних даних, наданої володільцю персональних даних на обробку цих даних, або відповідно до вимог закону. Порядок доступу третіх осіб до персональних даних, які знаходяться у володінні розпорядника публічної інформації, визначається Законом України «Про доступ до публічної інформації»,...</p> <p>Доступ до персональних даних третій особі може надаватися у випадку подання обґрунтованого запиту у відповідності з ч. 4 ст. 16 цього Закону</p>
<p>Стаття 39 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» Обов'язок надання медичної інформації</p>	<p>Пацієнт, який досяг повноліття, має право на отримання достовірної і повної інформації про стан свого здоров'я, у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, що стосуються його здоров'я.</p> <p>Батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на отримання інформації про стан здоров'я дитини або підопічного.</p> <p>Медичний працівник зобов'язаний надати пацієнтові в доступній формі інформацію про стан його здоров'я, мету проведення запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі наявність ризику для життя і здоров'я.</p>

<p>Стаття 21 Закону України «Про інформацію» Інформація з обмеженим до- ступом</p>	<p>1. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.</p> <p>4. До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості: - про факти порушення прав і свобод людини... - про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб</p>
<p>Стаття 387 Кримінального кодексу України Розголошення даних оператив- но-розшукової діяльності, досу- дового розсліду- вання</p>	<p>1. Розголошення без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність, даних оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування особою, попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані, - карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років.</p> <p>2. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, вчинене суддею, прокурором, слідчим, працівником оперативно-розшукового органу незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні карається штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.</p>

2. Правова основа процедури збору інформації

Назва статті нормативного акту	Витяг з тексту законодавчої норми
Стаття 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» Публічна інформація	Публічна інформація (відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом) є відкритою, крім випадків, встановлених законом
Стаття 19 Закону України «Про доступ до публічної інформації» Оформлення запитів на інформацію	Запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. Запит на інформацію має містити: 1) ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є; 2) загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо; 3) підпис і дату за умови подання запиту в письмовій формі.

<p>Стаття 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» Строк розгляду запитів на інформацію</p>	<p>Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту. У разі якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту. Клопотання про термінове опрацювання запиту має бути обґрунтованим. У разі якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, розпорядник інформації може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження. <u>Про продовження строку розпорядник інформації повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.</u></p>
<p>Стаття 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» Вичерпний перелік підстав для відмови у наданні публічної інформації</p>	<p>Розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту в таких випадках:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит; 2) інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженням

	<p>доступом відповідно до частини другої статті 6 цього Закону;</p> <p>3) особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені статтею 21 цього Закону фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком;</p> <p>4) не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених частиною п'ятою статті 19 цього Закону.</p>
<p>Постанова Пленуму ВАСУ №10 від 29.09.2016 Відносини, на які не поширюється Закон України «Про доступ до публічної інформації»</p>	<ul style="list-style-type: none"> - відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій; - відносини у сфері звернень громадян, які регулюються спеціальним законом; - відносини зі збирання інформації Народними депутатами України, депутатами місцевих рад при виконанні ними депутатських повноважень, у тому числі надсилання та розгляду депутатських запитів, депутатських звернень; - відносини щодо внесення і розгляду адвокатського запиту; - відносини у сфері звернень громадян щодо надання юридичної консультації, проведення аналізу правових норм стосовно конкретних обставин, повідомлених запитувачем інформації, тощо, оскільки такі відносини регулюються спеціальним законом – Законом України «Про безоплатну правову допомогу»; - відносини у сферах архівної справи та доступу до архівної інформації репресивних

	<p>органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років;</p> <ul style="list-style-type: none"> - відносини у сфері надання адміністративних послуг; - відносини, які регулюються спеціальними процесуальними законами (Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України)
<p>Ст. 1 Закону України «Про звернення громадян» Звернення громадян</p>	<p>Громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із заявою або клопотанням щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.</p>
<p>Ст. 4 Закону України «Про звернення громадян» Рішення, дії (бездіяльність), які можуть бути оскаржені</p>	<p>До рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути оскаржені, належать такі у сфері управлінської діяльності, внаслідок яких:</p> <ul style="list-style-type: none"> - порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян); - створено перешкоди для здійснення громадянином його прав; - незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності.

<p>Ст. 18 Закону України «Про звернення громадян» Права громадянина при розгляді заяви чи скарги</p>	<p>Громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, посадових осіб, має право:</p> <ul style="list-style-type: none"> знайомитися з матеріалами перевірки; подавати додаткові матеріали або наполюгати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу; бути присутнім при розгляді заяви чи скарги; користуватися послугами адвоката або організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку; одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги; висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги; - вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.
<p>Ст. 20 Закону України «Про звернення громадян» Термін розгляду звернень громадян</p>	<p>Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, - невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання.</p> <p>На обґрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду може бути скорочено.</p>

3. Правові підстави звернення до органів, уповноважених на захист прав і свобод громадян

Назва статті нормативного акту	Витяг із тексту законодавчої норми
<p>Стаття 55 Конституції України Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.</p>	<p>Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.</p>
<p>Стаття 60 Кримінального процесуального кодексу України. Заявник</p>	<p>1. Заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим. 2. Заявник має право: 1) отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; 1-1) отримувати витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань; 2) подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи; 3) отримати інформацію про закінчення досудового розслідування.</p>

Стаття 93
Кримінального
процесуаль-
ного кодексу
України.
Збирання
доказів

3. Сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Додаток №2.

Зразки типових вимог про надання інформації, які можуть бути направлені представником (регіональним представником) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

**Директору департаменту
охорони здоров'я ???
обласної державної
адміністрації**

Відповідно до статті 101 Конституції України Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно до статті 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання

громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся Уповноважений, зобов'язані співпрацювати з ним і надавати йому необхідну допомогу, зокрема:

— забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі на засадах, визначених законодавчими актами щодо захисту інформації з обмеженим доступом;

— надавати інформацію і давати пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень;

— розглядати пропозиції Уповноваженого щодо поліпшення їх діяльності у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина та у місячний строк з дня одержання пропозицій надавати вмотивовану письмову відповідь на них.

На підставі статті 101 Конституції України, статей 1, 13, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» прошу до ???? року поінформувати Уповноваженого з прав людини:

1. Про кількість звернень громадян до закладів охорони здоров'я міста ??? та населених пунктів ??? області, яким були заподіяні тілесні ушкодження працівниками правоохоронних органів (поліція, СБУ, прокуратура тощо) за ??? 2020 року.

2. Про кількість виїздів швидкої медичної допомоги до територіальних підрозділів правоохоронних органів (поліції, СБУ, прокуратури тощо) та судів в місті ??? та населених пунктах ???? області за ???? 2020 року.

Відповіді прошу надати Уповноваженому з прав людини

згідно наданої таблиці у паперовому вигляді та у pdf форматі на електронну адресу: ????

Звертаю Вашу увагу, що відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльність Уповноваженого з прав людини з метою протидії тягнуть за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Додаток: таблиця на 1 арк. в одному прим.

З повагою

Представник Уповноваженого

????

№ з/п	Дата, час звернення до закладу охорони здоров'я. Назва ЗОЗ	ПІБ та контактні дані (номер телефону, адреса проживання) особи, яка звернулася або була доставлена до закладу охорони здоров'я	Обставини отримання тілесних ушкоджень від правоохоронців. Назва правоохоронного органу (де отримано травму або належність працівників до органу)	Діагноз	Прізвище чергового, який отримав повідомлення Дата та час повідомлення органу Національної поліції	Вид наданої медичної допомоги

Начальнику Головного управління Національної поліції у ??? області

На підставі ст. 101 Конституції України, ст. 1, 11, 13, 22 Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”, а також п. 6.3, 8, 9, 10 та 11 “Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” прошу повідомити, чи отримували повідомлення підпорядковані Вам підрозділи поліції від закладів охорони здоров’я про факт звернення до них осіб з тілесними ушкодженнями кримінального характеру, а саме щодо:

— громадянина Х., якого ??? бригадою ШМД №??? доставлено до КНП ??? з діагнозом: хімічний опік кон’юнктиви 1 ст. обох очей.

— У зв’язку із цим прошу вказати, чи вносились зазначені вище відомості до Журналу єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

— Також прошу вказати, яке саме прийнято рішення за цими фактами та прошу надати такі документи з органу поліції, який отримував повідомлення та проводив перевірку:

— копії сторінок **Журналу ЄО**, у якому зареєстровані повідомлення від закладу охорони здоров’я про звернення громадянина Х. з тілесними ушкодженнями кримінального характеру;

— копії **матеріалів перевірки**, зареєстрованих в Журналі ЄО за фактом отримання громадянином Х. тілесних ушкоджень кримінального характеру.

Якщо зазначені матеріали скеровано до інших установ чи приєднано до кримінальних проваджень, то прошу надати копії **супровідних листів**.

Наразі, Представництво Уповноваженого з прав людини в ??? областях володіє відомостями про те, що ??? год. громадянина Х. вище вказані тілесні ушкодження можливо заподіяли працівники поліції в ????

У зв'язку з цим, прошу повідомити, чи здійснювалося працівниками поліції затримання громадянина Х. за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (можливо здійснювалось **адміністративне затримання** або проводились інші **процесуальні та слідчі дії**). Також прошу повідомити, чи застосовувались працівниками поліції до громадянина Х. заходи примусу - фізична сила, спецзасоби та вогнепальна зброя, і чи заподіяли працівники поліції громадянину Х тілесні ушкодження. Якщо так, прошу надати копії відповідних документів: **протоколів, пам'яток** для затриманих, **повідомлення** про підозру у вчиненні злочину, копії **рапортів** працівників поліції щодо заподіяння громадянину Х. тілесних ушкоджень і відповідного **повідомлення** прокурора про цей факт, а також копії **матеріалів службових перевірок** щодо законності застосування працівниками поліції заходів примусу.

Також прошу надати:

— копії сторінок **Журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених** до підрозділу поліції, працівники якого здійснювали затримання або проводили слідчі та процесуальні дії щодо громадянина Х., за період з 31.12.2019 по 02.01.2020 включно;

— копії сторінок **Журналу реєстрації надання медич-**

ної допомоги особам, доставленим до підрозділу поліції, працівники якого здійснювали затримання або проводили слідчі та процесуальні дії щодо громадянина Х., за період з 31.12.2019 по 02.01.2020 включно;

— **копії сторінок Журналу обліку справ про адміністративне правопорушення та протоколів про адміністративне затримання, складених працівниками підрозділу поліції, які здійснювали затримання або проводили слідчі та процесуальні дії щодо громадянина Х., за період з 31.12.2019 по 02.01.2020 включно;**

— **копії сторінок Журналу інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим працівниками підрозділу поліції, які здійснювали затримання або проводили слідчі та процесуальні дії щодо громадянина Х., за період з 31.12.2019 по 02.01.2020 включно;**

— **витяги з наказів про призначення та функціональних обов'язків службових осіб, відповідальних за перебування затриманих в підрозділі поліції, працівники якого здійснювали затримання або проводили слідчі та процесуальні дії щодо громадянина Х., за період з 31.12.2019 по 02.01.2020 включно;**

— **копію письмового звіту від службової особи, відповідальної за перебування затриманих, про дотримання прав затриманого громадянина Х. (у разі затримання) відповідно до вимог спільного наказу МВС та Міністерства юстиції України від 26.03.2013 № 289/540/5.**

У разі, якщо громадянин Х. поміщався до одного з ізоля-

торів тимчасового тримання ГУНП у ??? області, прошу повідомити мене про підстави поміщення його туди та надати завірені належним чином:

— витяг з **книги обліку осіб, що тримаються в ІТТ**, де зафіксоване поміщення в ІТТ громадянина Х.;

— витяг з **журналу первинного медичного обстеження осіб, які поміщаються в ІТТ**, де зафіксовано результати обстеження громадянина Х.;

— витяг з **журналу ознайомлення осіб, які поміщаються до ізолятора, з їх правами та обов'язками**, де зафіксоване роз'яснення прав та обов'язків громадянина Х.

У разі виявлення у громадянина Х. тілесних ушкоджень при поміщенні до ІТТ прошу надати мені **завірені належним чином копії письмового повідомлення прокурора** про факт виявлення у нього тілесних ушкоджень.

Звертаю Вашу увагу, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся представник Уповноваженого з прав людини, зобов'язані співпрацювати з ним і подавати йому необхідну допомогу, зокрема:

— забезпечувати доступ до матеріалів і документів, у тому числі на засадах, визначених законодавчими актами щодо захисту інформації з обмеженим доступом;

— надавати інформацію і давати пояснення стосовно фактичної і правової підстави своїх дій та рішень.

Відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльність представника Уповноваженого з прав людини з метою протидії тягнуть за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

З повагою

Представник Уповноваженого

???

**Директору Регіонального
центру з надання безоплатної
вторинної правової допомоги у
????? області**

Мною здійснюється перевірка відомостей про порушення прав і свобод людини, які були допущені працівниками поліції.

Керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 1, 11, 13, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та п. 6.3, 8, 9, 10 та 11 «Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» прошу до 20.04.2020 поінформувати мене з питань:

1. Чи надходили до Регіонального центру повідомлення про затримання зазначених вище ??? осіб Якщо такі повідомлення надходили, прошу зазначити дату і час їх надходження, посадових осіб, які здійснювали повідомлення, а також підстави та час фактичного затримання громадян (перерахувати всіх)?

2. Чи видавалися Регіональним центром доручення адвокатам (окремо по кожній особі) для здійснення захисту перелічених вище ??? осіб. Якщо так, то прошу надати копії доручень.

3. Чи виявлялися адвокатами, які надавали безоплатну вторинну правову допомогу, процесуальні чи інші порушення під час здійснення захисту (окремо по кожному), а саме: незаконні затримання, незаконні позбавлення свободи, застосування насилля правоохоронцями тощо, і чи змогли провести адвокати конфіденційні побачення з клієнтами, під час

яких роз'яснити підзахисним їх права із врученням відповідної пам'ятки (буклета), наданої (наданого) Центром?

Крім того прошу надати копії заяв, скарг, клопотань заперечень чи інших документів, які б підтверджували виконання адвокатами вимог стандартів надання безоплатної вторинної правової допомоги, а також копій процесуальних документів, які складались щодо **(перерахувати всі прізвища осіб)**, а саме: копії протоколів затримання кожного, письмових повідомлень про підозру кожному, клопотань слідчих про застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою по кожному підзахисному, ухвал слідчих суддів, судів про застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою тощо (окремо по кожній особі).

3 повагою

Представник Уповноваженого

???

Додаток №3.

Зразки тілесних ушкоджень як об'єктивних ознак можливих протиправних дій правоохоронних органів

**Тілесні ушкодження як об'єктивні ознаки
можливих фактів катувань та інших видів
неналежного поводження й покарання**

Тілесні ушкодження можуть бути зовнішніми (синці, садна, рани, опіки шкіри тощо) і внутрішніми (переломи кісток, ушкодження внутрішніх органів, гематоми (об'ємні скупчення крові) травма-

Фото 1

тичного походження тощо).
Слідами загоєння зовнішніх
тілесних ушкоджень здебіль-
шого є рубці.

Фото 2

Загальний вигляд синців

Колір синців залежно від давності заподіяння

Червоний, червоно- багряний, багряний	Синій, фіолетовий	Зелений	Жовтий	Триколірний (синьо-зеле- но-жовтий)	Зникає
до 2-х год. – черво- но-багряна припухість, на проязі 6-12 год. – синьо-ба- гряний	з кінця першої по- чатку другої доби	з кінця другої – початку третьої доби, зберіга- ється до 5-6 доби, іноді до 10 діб	кінця тижня	до 10 діб	10-15 діб

Форма й особливості конфігурації синців можуть вказувати на характеристики травмуючих предметів, які їх спричинили.

Форми синців, які вказують на характеристики травмуючих предметів

Садна є поверхневим ушкодженням шкіри, утвореним здебільшого також від ударної дії тупими предметами та локалізованим у місці травматичного впливу. Візуально садна мають вигляд ділянок шкіри, укритих коричневими кірочками.

Загальний вигляд саден. Форма саден (праворуч) вказує на характеристики травмуючого предмета.

Фото 7

Фото 8

Загальний вигляд ран

Опіки шкіри утворюються від контактної термічної або хімічної дії та є ушкодженими ділянками шкіри з різними морфологічними особливостями, які залежать від виду, інтенсивності, тривалості травмуючої дії та локалізації на тілі людини.

Фото 9

Фото 10

Загальний вигляд опіків шкіри

Рубці на шкірі утворюються на місці ушкоджень унаслідок їхнього загоєння, мають вигляд змінених ділянок шкіри різних форм і кольору (від білястого до темно-фіолетового), на дотик можуть бути м'якими та щільними. Властивості рубців залежать від давнини загоєння й особливостей колишнього ушкодження.

Фото 11

Фото 12

Фото 13

Додаток №4.

Перелік запитань для спілкування з потерпілим і свідком

План опитування потерпілого

1. Анкетні дані особи (ПІБ і контактний номер телефону).
2. Відколи Ви перебуваєте на ЗПТ?
3. Коли саме Вас затримали працівники ВП та де саме?
4. Хто був очевидцем таких подій на місці затримання (вказати прізвища й імена, якщо вони відомі)?
5. Чи застосовували щодо Вас фізичну силу під час затримання і якщо так, то в чому це полягало?
6. Хто із працівників поліції Вас затримував? Якщо вони Вам не відомі, то опишіть їх.

7. Куди саме Вас було доправлено?
8. Опишіть маршрут прямування до приміщення, в яке Вас доправили. Опишіть маршрут вашого прямування в поліції.
9. Хто з очевидців бачив Вас у відділі поліції (можливо, там перебував хтось знайомий)?
10. Чи записували Ваші дані до журналів обліку поліції і якщо так, то чи відомо Вам, до яких саме?
11. Де саме Ви перебували у відділі поліції? Якщо можете назвати кабінет або приміщення, то вкажіть.
12. Чи пояснювали Вам працівники поліції, з приводу чого Вас доправили до відділу?
13. Які дії проводили з Вами працівники поліції?
14. Із приводу чого Вас доправили до приміщення поліції?
15. Чи роз'яснювали Вам права затриманого? Чи повідомляли Ваших родичів?
16. Чи приїздив до Вас адвокат центру безплатної правової допомоги і якщо так, то яке його прізвище? Чи було надано Вам змогу конфіденційно поспілкуватися з ним? Що саме він повідомляв Вам з приводу затримання та правової позиції із цього факту?
17. Які документи Ви підписували?
18. Чи застосовували до Вас фізичне насильство або психологічний тиск і якщо так, то в чому це полягало, хто їх вчиняв

і чи залишились у Вас тілесні ушкодження? Який механізм їхнього спричинення (детально описати, хто і чим їх завдавав)?

19. Чи повідомляли Ви про факт завдання Вам побоїв адвоката?

20. Хто, окрім працівників поліції, був очевидцем вказаних подій?

21. Коли Вас відпустили з відділу поліції?

22. Чи ставили Ви свій підпис під час виходу в журналах обліку? Чи писали Ви в цьому журналі скарги на будь-які незаконні дії поліції?

23. Кому Ви повідомляли про факт порушень Ваших прав?

24. Чи було перерване ЗПТ унаслідок таких дій?

25. Чи наявні у Вас фото-, аудіо- або відеоматеріали таких подій?

26. Чи відомо Вам про аналогічні факти щодо інших осіб, і якщо так, то до кого саме?

27. Чи зверталися Ви з приводу фіксації наявних тілесних ушкоджень до органів, до медичних закладів або СМЕ? Хто з лікарів Вас оглядав, та які тілесні ушкодження Вам було завдано?

28. Чи залишились у Вас документи, які можуть свідчити про факт затримання та перебування у відділі поліції?

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ НЕ Є ВИЧЕРПНИМ

План опитування свідка

1. Анкетні дані особи (ПІБ і контактний номер телефону).
2. Чи бачили Ви факт затримання (дата, місце) особи працівниками поліції або застосування фізичної сили? Чи знайомі Ви з цією особою (потерпілим) і в яких стосунках перебуваєте?
3. Скільки працівників поліції затримувало особу або докладало фізичної сили? Чи знайомі Ви з працівниками поліції та в яких стосунках перебуваєте?
4. У тому разі, якщо Ви не знайомі із працівниками поліції, чи можете їх описати?
5. Яким чином відбувалося затримання або факт застосування фізичної сили?
6. Чи було застосовано до особи фізичну силу і якщо так, то в чому вона полягала?
7. Чи застосовували працівники поліції до особи спецзасоби (наручники, гумові палиці ін.) і якщо так, то яким чином?
8. Хто саме із працівників поліції завдавав удари і яким чином? Куди саме завдавали удари і яка їхня приблизна кількість?
9. Яким був стан особи після застосування фізичної сили працівниками поліції?
10. Чи забирали працівники поліції особу з місця події?

11. Чи бачили Ви, що працівники поліції поміщали до одягу або інших речей особи сторонні предмети на момент затримання?

12. Коли саме особу доправили до відділу поліції? Хто доправляв особу до відділу поліції? Чи були на особі видимі тілесні ушкодження?

13. До якого кабінету доправили особу? Чи відомо, які дії вчиняли з особою у вказаному кабінеті?

14. Хто із працівників поліції перебував у цьому кабінеті? Чи знайомі Ви з ними і чи можете їх описати?

15. Чи спостерігали Ви, коли саме особа вийшла з відділу поліції? Чи були на особі видимі тілесні ушкодження?

16. Що саме Вам повідомляла затримана особа про обставини її перебування у відділі поліції?

17. Хто ще був свідком вказаних подій, окрім Вас?

18. Чи наявні у Вас фото-, аудіо- або відеоматеріали таких подій?

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ НЕ Є ВИЧЕРПНИМ

Додаток № 5.

Форма для відібрання пояснення у потерпілого (свідка)

ПОЯСНЕННЯ

м. _____

«___» _____ 20__ року

Прізвище, ім'я, по батькові: _____

Дата народження: _____

Громадянство: _____

Місцепроживання: _____

Засоби зв'язку: _____

Фактичні обставини:

З моїх слів записано правильно, мною прочитано, заяв і зауважень немає.

Додаток № 6.

Зразок запиту на отримання публічної інформації до ДБР

Директору
Територіального управління
Державного бюро
розслідувань у ??????

ПІБ запитувача
Адреса

З А П И Т на отримання публічної інформації

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації. Гарантія права на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади та органів місцевого

самоврядування, як розпорядників інформації, оприлюднювати інформацію, яка була отримана або створена в процесі їхньої діяльності згідно зі статтями 3, 4, 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується шляхом надання інформації за запитом на інформацію, при цьому згідно зі статтею 19 цього самого закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Зважаючи на вищенаведене, відповідно до статей 5, 6, 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації», статей 5, 6 Закону України «Про інформацію», **прошу надати інформацію про:**

1) кількість внесених до Єдиного реєстру досудових досліджень Територіальним управлінням Державного бюро розслідувань у ?????? відомостей за ознаками злочинів, передбачених ст.ст. 126, 127, 365 КК України, вчинених працівниками органів Національної поліції у ??? області за період з ???

2) кількість закінчених слідчими Територіального управління Державного бюро розслідувань у ?????? кримінальних проваджень про злочини, передбачені ст.ст. 126, 127, 365 КК України, які вчинені працівниками органів Національної поліції у ??? області за період з ???.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати відповідь протягом 5 робочих днів від дня отримання запиту. Відповідь просимо

надіслати на адресу: ???? (зокрема, електронну) .

У тому разі, якщо запитувана інформація буде перевищувати 10 сторінок, гарантуємо відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк згідно зі статтею 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захист свого права на інформацію до суду або вимагати притягнення Вас до адміністративної відповідальності за статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток № 7.

Зразок запиту на отримання публічної інформації до ГУ НП

Начальнику
ГУ Національної поліції у ???
області

ПІБ запитувача
Адреса

З А П И Т на отримання публічної інформації

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації. Гарантія права на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади та органів місцевого самоврядування, як розпорядників інформації, оприлюднювати інформацію, яка була отримана або створена в процесі їхньої діяльності згідно зі статтями 3, 4, 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується шляхом надання інформації за запитами на інформацію, при цьому згідно зі статтею 19 цього самого закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Зважаючи на вищенаведене, відповідно до статей 5, 6, 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації», статей 5, 6 Закону України «Про інформацію», **прошу надати інформацію про:**

1) кількість випадків затримання органами Національної поліції України в ??? області (всіма структурними підрозділами) осіб за підозрою у вчиненні злочинів, передбачених ст. 307-321 КК України, та за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП за період з ??? (за кожною статтею КК України подати інформацію окремо);

2) кількість переданих органами Національної поліції України в ??? області (всіма структурними підрозділами) до Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області повідомлень про випадки затримання осіб за підозрою у вчиненні злочинів, передбачених ст. 307-321 розділу КК України, та за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП за період з ???;

3) кількість встановлених органами Національної поліції України в ??? області (всіма структурними підрозділами) фактів неприбуття адвокатів для надання правової допомоги за повідомленнями про затримання за вчинення злочинів та адміністративних правопорушень такої категорії за період з ???;

4) кількість внесених до Єдиного реєстру досудових досліджень органами Національної поліції в ??? області (всіма структурними підрозділами) кримінальних проваджень за ст. 307-321 КК України за період з ???;

5) кількість завершених слідчими органів Національної поліції в ??? області (всіма структурними підрозділами) кримінальних проваджень за ст. 307-321 КК України за період з ???;

6) кількість складених і переданих органами Національної поліції в ??? області (всіма структурними підрозділами) на розгляд до суду протоколів за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП за період з ???.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати відповідь протягом 5 робочих днів від дня отримання запиту. Відповідь просимо надіслати на адресу:???? .

У тому разі, якщо запитувана інформація буде перевищувати 10 сторінок, гарантуємо відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк згідно зі статтею 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захист свого права на інформацію до суду або вимагати притягнення Вас до адміністративної відповідальності за статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток № 8.

Зразок запиту на отримання публічної інформації до медичної установи

Головному лікарю
???

ПІБ запитувача
Адреса

З А П И Т на отримання публічної інформації

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації. Гарантія права на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади та органів місцевого самоврядування, як розпорядників інформації, оприлюднювати інформацію, яка була отримана або створена в процесі

їхньої діяльності згідно зі статтями 3, 4, 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується шляхом надання інформації за запитами на інформацію, при цьому згідно зі статтею 19 цього самого закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Зважаючи на вищенаведене, відповідно до статей 5, 6, 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації», статей 5, 6 Закону України «Про інформацію», прошу надати інформацію:

= кількість осіб, які перебувають на замісній підтримувальній терапії у ??? області станом на ???;

= кількість осіб, яким припинено видання препаратів замісної підтримувальної терапії із зазначенням в інформації причин таких дій за кожним фактом за період із ???;

= кількість осіб, які з невідомих лікувальному закладу причин не з'являються для отримання препаратів замісної підтримувальної терапії та припинили відповідний курс за період із ???.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати відповідь протягом 5 робочих днів від дня отримання запиту. Відповідь просимо надіслати на адресу:???? .

У тому разі, якщо запитувана інформація буде перевищувати 10 сторінок, гарантуємо відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк згідно зі статтею 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захист свого права на інформацію до суду або вимагати притягнення Вас до адміністративної відповідальності за статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток №9.

Зразок запиту на отримання публічної інформації начальника Управління патрульної поліції

Начальнику
Управління патрульної поліції
в ???

ПІБ запитувача
Адреса

З А П И Т на отримання публічної інформації

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації. Гарантія права на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади та органів місцевого

самоврядування, як розпорядників інформації, оприлюднювати інформацію, яка була отримана або створена в процесі їхньої діяльності згідно зі статтями 3, 4, 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується шляхом надання інформації за запитом на інформацію, при цьому згідно зі статтею 19 цього самого закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Зважаючи на вищенаведене, відповідно до статей 5, 6, 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації», статей 5, 6 Закону України «Про інформацію», **прошу надати інформацію про:**

1) кількість випадків затримання Управлінням патрульної поліції в ??? осіб за підозрою у вчиненні злочинів, передбачених ст. 307-321 КК України, та за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП, за період із ??? (за кожною статтею КК України подати інформацію окремо);

2) кількість переданих Управлінням патрульної поліції в ??? до Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області повідомлень про випадки затримання осіб за підозрою у вчиненні злочинів, передбачених ст. 307-321 КК України, та за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП, за період із ??? (за кожною статтею КК України подати інформацію окремо);

3) кількість встановлених Управлінням патрульної поліції

в ??? фактів неприбуття адвокатів за повідомленнями про затримання за вчинення злочинів та адміністративних правопорушень такої категорії за період з ???;

4) кількість складених і переданих Управлінням патрульної поліції в ??? на розгляд до суду протоколів за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП, за період із ???.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати відповідь протягом 5 робочих днів від дня отримання запиту. Відповідь просимо надіслати на адресу: ??? .

У тому разі, якщо запитувана інформація буде перевищувати 10 сторінок, гарантуємо відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк згідно зі статтею 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захист свого права на інформацію до суду або вимагати притягнення Вас до адміністративної відповідальності за статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток № 10.

Зразок запиту на отримання публічної інформації до прокурора

Прокурору ???

ПІБ запитувача
Адреса

З А П И Т на отримання публічної інформації

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації. Гарантія права на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади та органів місцевого самоврядування, як розпорядників інформації, оприлюднювати інформацію, яка була отримана або створена в процесі

їхньої діяльності згідно зі статтями 3, 4, 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується шляхом надання інформації за запитом на інформацію, при цьому згідно зі статтею 19 цього самого закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Зважаючи на вищенаведене, відповідно до статей 5, 6, 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації», статей 5, 6 Закону України «Про інформацію», прошу надати інформацію про кількість поданих органами прокуратури в ??? області до суду обвинувальних актів (усіма структурними підрозділами) про вчинення злочинів за ст. 307-321 КК України за період із ???.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати відповідь протягом 5 робочих днів від дня отримання запиту. Відповідь просимо надіслати на адресу: ????? .

У тому разі, якщо запитувана інформація буде перевищувати 10 сторінок, гарантуємо відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк згідно зі статтею 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захист свого права на інформацію до суду або вимагати притягнення Вас до адміністративної відповідальності за статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення..

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток № 11.

Зразок запиту на отримання публічної інформації до РЦ з БВПД

Регіональному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області

ПІБ запитувача
Адреса

З А П И Т на отримання публічної інформації

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації. Гарантія права на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади та органів місцевого

самоврядування, як розпорядників інформації, оприлюднювати інформацію, яка була отримана або створена в процесі їхньої діяльності згідно зі статтями 3, 4, 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується шляхом надання інформації за запитом на інформацію, при цьому згідно зі статтею 19 цього самого закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Зважаючи на вищенаведене, відповідно до статей 5, 6, 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації», статей 5, 6 Закону України «Про інформацію», **прошу надати інформацію про:**

1) кількість повідомлень, які надійшли до Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області з органів Національної поліції в ??? області про випадки затримання осіб за підозрою у вчиненні злочинів, передбачених ст. 307-321 КК України, та за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП, за період із ??? (за кожною статтею КК України подати інформацію окремо);

2) кількість зафіксованих Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області випадків порушень вимог постанови КМУ від 28.12.2011 №1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою» при інформуванні органами Національної поліції в ??? області про

факти затримання осіб за підозрою у вчиненні злочинів, передбачених ст. 307-321 КК України, та за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП, за період із ???, а саме:

– зафіксовані факти неповідомлення про випадки затримання за підозрою у вчиненні таких злочинів та адміністративних правопорушень;

– зафіксовані факти невчасного повідомлення про випадки затримання за підозрою у вчиненні таких злочинів та адміністративних правопорушень;

– кількість повідомлень від адвокатів або скарг від підозрюваних чи обвинувачених за вказаною категорією злочинів, які надійшли до Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області за період із ???, про застосування незаконних методів досудового розслідування, фактів катувань, іншого нелюдського або таких, що принижують гідність особи, видів поведень, порушень процедури затримання, передбаченої КУпАП;

4) кількість здійснених Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області інформувань прокурорів або відповідних регіональних та міжрегіональних органів про факти порушення вимог постанови КМУ від 28.12.2011 №1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою» за період із ???.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати відповідь протягом 5 робочих днів від дня отримання запиту. Відповідь просимо

надіслати на адресу: вул. ????, або повідомити за телефоном ???, де та коли наш представник зможе ознайомитися та/або зробити відповідні копії документів.

У тому разі, якщо запитувана інформація буде перевищувати 10 сторінок, гарантуємо відшкодування фактичних витрат на копіювання та друк згідно зі статтею 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захист свого права на інформацію до суду або вимагати притягнення Вас до адміністративної відповідальності за статтею 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток №12.

Запит до підрозділу поліції про надання інформації

Начальнику
(вказати підрозділ поліції)

ПІБ запитувача
Адреса
реквізити документа,
що посвідчує фізичну особу,
яка подає запит

З А П И Т у порядку ст. 16 Закону України «Про захист персональних даних»

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації.

Згідно зі статтею 16 Закону України «Про захист персональних даних» суб'єкт персональних даних має право на одер-

жання будь-яких відомостей про себе у будь-якого суб'єкта відносин, пов'язаних із персональними даними.

Зважаючи на вищенаведене, **прошу надати інформацію про:**

1) час, коли мене (вказати дату) доправили до (назву відділу поліції) та час залишення приміщення відділу поліції, а також надати копію витягів із журналів обліку роботи відділів поліції, де зафіксовано такі дані;

2) причини доправлення мене до відділу поліції та правові підстави;

3) хто із працівників поліції доправляв мене до відділу поліції;

4) у яких кабінетах відділу поліції я перебував;

5) хто проводив зі мною процесуальні дії;

6) чи було внесено відомості до ЄРДР за фактами вчинення мною злочинних дій;

7) чи було складено щодо мене протоколи про вчинення адміністративних правопорушень;

8) надати копію відеозапису з камер спостереження, де зафіксовано моє пересування у відділенні поліції (вказати дату). Матеріальний носій, куди можна скопіювати такі дані, буде надано мною на першу Вашу вимогу;

9) чи було повідомлено про моє затримання Регіональний центр з НБВПД у ??? області, і якщо так, то коли саме.

Відповідь просимо надіслати на адресу: ???? (зокрема, електронну) .

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захист свого права на інформацію до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток №13.

Запит до медичної установи про надання інформації

Головному лікарю ???
ПІБ запитувача
Адреса
реквізити документа,
що посвідчує фізичну особу,
яка подає запит (для фізичної
особи-заявника)

З А П И Т
у порядку ст. 16 Закону України
«Про захист персональних даних»

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації.

Згідно зі статтею 16 Закону України «Про захист персональ-

них даних» суб'єкт персональних даних має право на одержання будь-яких відомостей про себе у будь-якого суб'єкта відносин, пов'язаних із персональними даними.

Зважаючи на вищенаведене, **прошу надати інформацію про те:**

– з яким діагнозом я звернувся до лікувального закладу (вказати дату);

– які тілесні ушкодження було виявлено у мене під час звернення до лікувального закладу (вказати дату);

а також:

– надати копію медичних документів, де зафіксовано діагноз і тілесні ушкодження під час мого звернення до лікувального закладу (вказати дату).

Відповідно до статті 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати відповідь протягом 5 робочих днів від дня отримання запиту. Відповідь просимо надіслати на адресу:???? .

Відповідь просимо надіслати на адресу:???? (зокрема, електронну) .

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захисту свого права на інформацію до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток № 14.

Запит до РЦ з НБВПД у області про надання інформації

Регіональному центру
з надання безоплатної
вторинної правової
допомоги у ??? області
ПІБ запитувача
Адреса, реквізити документа,
що посвідчує фізичну особу,
яка подає запит (для фізичної
особи-заявника)

З А П И Т у порядку ст. 16 Закону України «Про захист персональних даних»

Відповідно до статті 34 Конституції України кожному гарантовано право на отримання, зберігання та поширення інформації.

Згідно зі статтею 16 Закону України «Про захист персональних даних» суб'єкт персональних даних має право на одержання будь-яких відомостей про себе у будь-якого суб'єкта відносин, пов'язаних із персональними даними.

Зважаючи на вищенаведене, **прошу надати інформацію про те:**

1) чи надходили до Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області (вказати дату) повідомлення про моє затримання у порядку статті 208 КПК України/КУпАП;

2) дату та час надходження такого повідомлення;

3) прізвище, ім'я та по батькові призначеного адвоката;

а також:

4) надати копії журналів обліку роботи Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області, де зафіксовано факт надходження повідомлень про моє затримання та видання адвокату відповідного доручення, а також доручення про надання правової допомоги.

Відповідь просимо надіслати на адресу: ???? (зокрема, електронну).

Звертаємо Вашу увагу, що в разі ненадання відповіді на запит або надання неповної інформації ми будемо змушені звертатися по захист свого права на інформацію до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Прізвище, ініціали

Підпис

Додаток № 15.

Типові заходи, які може провести експерт від громадськості, та інформація, яку може отримати

№ заходу	Назва заходу	Особа, з якою проводять захід, місце, де проходить захід, або орган, куди подають документ	Як дані можна з'ясувати або отримати інформацію
1	огляд місця, де сталася подія, фото- та відеофіксація можливих слідів учинення незаконних дій	місце, вказане потерпілим або заявниками, де відбулися незаконні дії	зафіксувати можливі сліди вчинення незаконних дій
2	освідування особи у медичному закладі	потерпілий	зафіксувати факт отримання тілесних ушкоджень і повідомити, що їх завдано працівниками поліції

<p>Як фіксувати або оформлювати документ</p>	<p>Можливі труднощі під час отримання даних</p>
<p>фото- та відеофіксація, можливе вилучення з місця речей у разі загрози їхнього знищення для подальшого передання правоохоронному органу</p>	<p>доступ до такого місця (як правило, незаконні дії працівники поліції вчиняють не у громадських місцях)</p>
<p>у медичних документах лікувального закладу</p>	<p>халатне ставлення медичного працівника до виконання своїх обов'язків і неповна фіксація отриманих тілесних ушкоджень</p>

3	опитування особи	потерпілий	безпосередні обставини вчинення незаконних дій працівниками поліції
		свідок	підтвердити факт вчинення незаконних дій працівниками поліції щодо потерпілого
		інші особи, які не були безпосередніми свідками подій, однак їхні пояснення можуть містити інформацію, важливу для провадження	інформацію, корисну для провадження (для прикладу, опитати медичного працівника, чи зверталась особа до медичного закладу, чи виявляли у неї тілесні ушкодження, чи перебуває особа на ЗПТ тощо)

<p>1) бланк опитування; 2) аудіо-, відеофіксація</p>	<p>1) відмова у наданні пояснень, якщо заявником не є потерпілий; 2) недостовірність отриманих даних</p>
<p>1) бланк опитування; 2) аудіо-, відеофіксація</p>	<p>1) відмова у наданні пояснень; 2) недостовірність отриманих даних</p>
<p>1) бланк опитування; 2) аудіо-, відеофіксація</p>	<p>1) відмова у наданні пояснень; 2) недостовірність отриманих даних; 3) неможливість надання пояснень через ризик розголошення персональних даних особи.</p>

4	Підготовка проектів запитів та їх подання від представника (регіонального представника) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / подання запитів у порядку Закону «Про доступ до публічної інформації»	органи Національної поліції	<ul style="list-style-type: none"> 1) кількість затриманих осіб за певний період; 2) проходження служби певними працівниками; 3) внесення відомостей до ЄРДР за певними статтями КК України; 4) кількість інформувань сайтів ЗПТ про затримання особи, яка отримує препарати
		центри БВПД	<ul style="list-style-type: none"> 1) кількість інформувань про затримання осіб за певний період; 2) інформацію про видачу доручень адвокатам.
		сайти ЗПТ	кількість осіб
		прокуратура	кількість повідомлень прокурору про факти затримання, які надійшли від органів поліції за певний період
		лікувальні заклади	кількість осіб, які за певний період повідомляли про завдання їм тілесних ушкоджень представниками органів поліції

оформлення запиту
на інформацію

- 1) безпідставне ненадання інформації;
- 2) неповне надання інформації;
- 3) відповідь на такий запит буде надано з огляду на положення Закону України «Про захист персональних даних»

5	подання запитів у порядку ст. 16 Закону України «Про захист персональних даних»	органи Національної поліції	час затримання, доправлення особи, копії документів, де зафіксовано такі дані; відеоматеріали з камер спостереження чергових частин
		центри БВПД	час інформування органами поліції про затримання особи, призначений захисник
		сайти ЗПТ	перебування особи на ЗПТ; переривання ЗПТ; інформування поліції про затримання особи, яка перебуває на ЗПТ
		прокуратура	наявність повідомлення прокурору про факти затримання особи органами поліції; наявність внесених до ЄРДР відомостей щодо особи
		лікувальні заклади	копії медичної документації; зафіксовані тілесні ушкодження
		підприємства, установи, організації незалежно від форми власності	інша інформація щодо особи потерпілого, яка необхідна для провадження, зокрема аудіо-, відеоматеріали, копії інших документів

оформлення запиту з огляду на особливості, визначені ст. 16 Закону України «Про захист персональних даних»

- 1) безпідставне ненадання інформації;
- 2) неповне надання інформації.

6	скерування листів про проведення службового розслідування до ГУ НП в області	прокуратура/ГУ НП в області	інформація щодо дотримання працівниками поліції службової дисципліни
7	скерування листів до відділу внутрішньої безпеки	відділу внутрішньої безпеки Національної поліції в області	інформація щодо дотримання працівниками поліції службової дисципліни та наявність підстав для реагування

оформлення листів з вимогою проведення перевірки

необ'єктивність проведення службового розслідування

оформлення листів з вимогою проведення перевірки

необ'єктивність розгляду звернення

Додаток № 16.

Перелік територіальних управлінь Державного бюро розслідувань

Територіальне управління, розташоване у місті Києві

Поширює свою діяльність на місто Київ, Київську, Черкаську та Чернігівську області.

01133, м. Київ, бул. Лесі Українки, 26 (7 поверх).

+38 (068) 360 76 74

Для запитів на публічну інформацію: public.kv@dbr.gov.ua

Територіальне управління, розташоване у місті Краматорську

Поширює свою діяльність на Донецьку та Луганську області.

84326, м. Краматорськ, вул. Героїв України, 21.

+38 (095) 554 84 24; +38 (098) 454 84 24

Для запитів на публічну інформацію: public.kk@dbr.gov.ua

Територіальне управління, розташоване у місті Львові

Поширює свою діяльність на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську області.

79008, м. Львів, вул. Кривоноса, 6.

Черговий: +38 (098) 303 59 70

Для запису на прийом громадян:

+38 (098) 015 49 20 (9:00-18:00)

Для запитів на публічну інформацію: public.lv@dbr.gov.ua

Територіальне управління, розташоване у місті Мелітополі

Поширює свою діяльність на Автономну Республіку Крим, Запорізьку, Херсонську області, місто Севастополь.

72316, Запорізька область, м. Мелітополь,

вул. Індустріальна, 89.

(0619) 49-04-60 info.ml@dbr.gov.ua

Для запитів на публічну інформацію: public.ml@dbr.gov.ua

Для повідомлень про злочин: zlochyn.ml@dbr.gov.ua

Для звернень громадян: zv.ml@dbr.gov.ua

Територіальне управління, розташоване у місті Миколаєві

Поширює свою діяльність на Кіровоградську, Миколаївську, Одеську області.

54020, м. Миколаїв, вул. Погранична, 9.

+38 (096) 894 57 47,

для звернень громадян: (0512) 47-71-58

Для запитів на публічну інформацію: public.mv@dbr.gov.ua

Територіальне управління, розташоване у місті Полтаві

Поширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Харківську області.
36014, м. Полтава, вул. Соборності, 37.
+38 (095) 698 57 02

Для запитів на публічну інформацію: public.pl@dbi.gov.ua
Для запису на прийом громадян: (0532) 64-10-19.

Територіальне управління, розташоване у місті Хмельницькому

Поширює свою діяльність на Вінницьку, Житомирську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку області.
29001, м. Хмельницький, вул. Пилипчука, 28.

Телефон: 0382 61-90-11, черговий: +38 098 777 34 02
Для запитів на публічну інформацію: public.ki@dbi.gov.ua

Додаток № 17.

Зразки листів – реагувань Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, які подавались за результатами проведення громадсько – парламентських розслідувань

**Генеральному прокурору
України
Венедіктовій І.В.**

Шановна Ірино Валентинівно!

Звертаюсь до Вас з приводу відвертого ігнорування вимог Кримінального процесуального кодексу України підрозділами Державного бюро розслідувань України щодо проведення досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за фактами незаконного затримання, катування та нанесення тілесних ушкоджень затриманим особам з боку працівників правоохоронних органів.

В ході реалізації Меморандуму, укладеного між Уповноваженим з прав людини та Громадською організацією «Експертний центр з прав людини» (далі - ЕЦПЛ) про співпрацю у сфері запобігання вчиненню, виявленню та припиненню порушень прав і свобод людини в діяльності органів правопорядку України та запобігання катуванням, громадськими експертами від ГО «ЕЦПЛ» було виявлено можливий факт порушення працівниками поліції прав і свобод громадянина Х. під час його затримання.

У своєму зверненні громадянин Х. стверджує, що 30.01.2020 близько 18.30 год. він рухався по вул. ???, м. ???, ??? області за кермом автомобіля А. На цьому відрізку дороги його було зупинено працівниками патрульної поліції у зв'язку з тим, що у автомобіля була відсутня підсвітка заднього державного знаку. Зі слів, даний недолік громадяннином Х. був виправлений на місці шляхом постукування по номерному знаку (був поганий контакт з підсвіткою) і він сів у свій автомобіль та хотів продовжити рух, однак патрульні поліцейські зажадали від нього пред'явити документи на право керування транспортним засобом та скласти протокол про адміністративне порушення.

Як стверджує громадянин Х., він вважав та вважає дану вимогу працівників поліції незаконною і тому відмовився її виконувати мотивуючи тим, що правил дорожнього руху не порушував і підстави пред'являти документи для перевірки та складання процесуальних документів відсутні. Також громадянин Х. стверджує, що працівники патрульної поліції не пред'явили йому своїх документів для ідентифікації та вели себе з порушенням етичних норм поведінки (зверталися до нього на «ти», погрожували подальшою розправою та проведенням актів виховного характеру відносно нього). Все це обурило громадянина Х. і він відмовився надавати будь-які документи та вимагав забезпечити його правовою допомогою.

Після декількох хвилин даного інциденту працівники па-

трульної поліції (зі слів громадянина Х. їх було п'ять осіб) застосували до нього фізичну силу: нанесли декілька ударів руками в область голови та тулуба, вивертали руки та витягнули його з автомобіля на вулицю, чим завдали йому тілесних ушкоджень.

На громадянина Х. було одягнуто на руки кайданки та доставлено до ??? відділу поліції Головного управління Національної поліції у ??? області, а також тимчасово затримали транспортний засіб на якому пересувався громадянин Х., який також доставили його на територію цього ВП.

Також громадянин Х. стверджує, що коли на руки йому одягли кайданки, то працівники патрульної поліції продовжили наносити йому удари по різним частинам тіла. Зі слів громадянина Х., внаслідок застосування спецзасобу та насилля зі сторони працівників поліції він отримав травму декількох пальців рук. 31.01.2020 громадянин Х. звернувся до КНП «??? ЦРЛ» з діагнозом: забій I-го пальця правої кисті. При зверненні він зазначив, що дані травми отримав від працівників поліції.

Крім того, громадянин Х. за захистом порушених прав 01.02.2020 звернувся до Територіального управління Державного бюро розслідувань розташованого у місті ???, однак відповіді не отримав. Тоді він звернувся із заявою про порушення його прав до ?? місцевої прокуратури ??? області, яка 25.02.2020 внесла відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 2 ст. 365 КК України та направила матеріали кримінального провадження для здійснення досудового розслідування до ТУ ДБР розташованого у місті ???.

Як повідомив громадянин Х., що 02.04.2020 його та свідків було допитано слідчим ТУ ДБР розташованого у місті у місті ???, однак після цього будь яких дій за його участю не було проведено. Крім того громадянин Х. повідомив, що він письмово звертався до слідчого про хід досудового розслідування зазначеного кримінального провадження.

25.08.2020 громадянин Х. отримав відповідь від слідчого, в якій вказано, що досудове розслідування у кримінальному провадженні триває.

Враховуючи наявні відомості та матеріали можна стверджувати, що на сьогодні будь-яких слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за участю громадянина Х. не проводилось (окрім допиту) і про результати досудового розслідування йому не повідомлялося.

Шановна Ірино Валентинівно, у цій ситуації хотілося бнагадати про висновки Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ), що стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод **вимагає від органів влади розслідування тверджень про жорстоке поводження у разі, коли вони є «небезпідставними» та «викликають обґрунтовану підозру»**. Згідно з мінімальними критеріями ефективності, які ЄСПЛ визначив у своїй практиці, **розслідування має бути незалежним, безстороннім і підлягати громадському контролю. Безсумнівно, швидкість та розумна оперативність є беззастережними у цьому контексті. Негайна реакція органів влади при розслідуванні тверджень про жорстоке поводження загалом є суттєвою для забезпечення громадської впевненості у їхній відданості принципу верховенства права, а також у попередженні виникнення будь-яких ознак співучасті або толерантності щодо незаконних дій.**

Коли офіційне розслідування призводить до передачі справи на розгляд національних судів, провадження у цілому, включаючи стадію судового розгляду, повинно відповідати вимозі заборони жорстокого поводження. Хоча не існує безумовної вимоги щодо того, щоб усі кримінальні провадження завершувалися визнанням особи винною або призначенням їй певного покарання, **національні суди за жодних обставин не повинні допускати випадків, за яких серйозні посягання на фізичну та духовну цілісність особи залиша-**

тимуться безкарними (рішення у справі «*Месут Деніз проти Туреччини*»).

Також звертаю Вашу увагу на інше рішення ЄСПЛ у справі «*Аднаралов проти України*», в якому Суд нагадав про те, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом **вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб.**

Проаналізувавши отримані відомості та матеріали, вважаю, що дії працівників ТУДБР розташованого у місті???, зокрема слідчого???, не відповідають загальним засадам кримінального провадження, оскільки, відповідно до вимог статті 25 Кримінального процесуального кодексу України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (*повідомлення*) про вчинення кримінального правопорушення, **а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.**

Відповідно до статті 8 Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження здійснюється з дотриманням принципу верховенства права, відповідно до якого **людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.**

З урахуванням викладеного та на підставі статті 101 Конституції України, статей 1, 13, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»

прошу:

Забезпечити вивчення кваліфікованим підрозділом офісу ГПУ матеріалів кримінального провадження за ч. 2 ст. 365 КК України.

Забезпечити процесуальне керівництво у кримінальному провадженні із визначенням найбільш ефективних напрямів проведення досудового розслідування, активізації зусиль органів дізнання та досудового розслідування, спрямованих на повне, всебічне, об'єктивне й достовірне встановлення обставин, що підлягають доказуванню у зазначеному вище кримінальному провадженні та забезпечити дотримання в процесі розслідування вимог законодавства України.

Нагадати підпорядкованим Вам керівникам органів прокуратури України та керівникам територіальних підрозділів ДБР про те, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, яка вимагає від компетентних державних органів, щоб у кожному випадку звернення особи на неналежне поводження було проведене ретельне й неупереджене офіційне розслідування;

Повідомити Уповноваженого з прав людини про вжиті заходи та прийняте рішення за викладеними вище фактами до ???.

Додаток:

Звернення громадянина Х. до Уповноваженого з прав людини;

Копія відповіді слідчого ТУ ДБР розташованого в м.??? – 1 арк.

З повагою

Уповноважений

Л. Денісова

**Генеральному прокурору
України
Венедіктовій І.В.**

Шановна Ірино Валентинівно!

Звертаюсь до Вас з приводу відвертого ігнорування вимог Кримінального процесуального кодексу України підрозділами Державного бюро розслідувань України щодо проведення досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за фактами незаконного затримання, катування та нанесення тілесних ушкоджень затриманим особам з боку працівників правоохоронних органів.

В ході реалізації Меморандуму, укладеного між Уповноваженим з прав людини та Громадською організацією «Експертний центр з прав людини» (далі - ЕЦПЛ) про співпрацю у сфері запобігання вчиненню, виявленню та припиненню порушень прав і свобод людини в діяльності органів правопорядку України та запобігання катуванням, громадськими експертами від ГО «ЕЦПЛ» було виявлено можливий факт порушення працівниками управління Служби безпеки України у ??? області та спецпризначенцями Центру спеціальних операцій боротьби з тероризмом, захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів (далі-«Альфа») прав і свобод громадянина Х. під час його затримання.

У своєму зверненні громадянин Х. стверджує, що 17.08.2020 близько 16.30 год. його було фактично затримано працівниками управління СБУ та спецпризначенцями «Альфа» у порядку статті 208 КПК України за адресою: ???.

Громадянин Х. також стверджує, що під час затримання він виконав усі віддані йому накази з боку спецпризначенців

«Альфи», а саме: підняв руки вгору та заложив їх долонями за потилицю, пригнув голову і опустився на коліна таким чином, що його положення дозволяло спецпризначенцям бачити його спину та руки, які знаходились на потилиці, прямо перед собою.

Однак, як повідомив громадянин Х., коли спецпризначенці «Альфи» та працівники управління СБУ зайшли до квартири то один із них наніс йому удар ногою в область серця, після чого громадянин Х. впав на підлогу і його почали бити ногами та руками по тулубу та голові. Один з працівників СБУ надів на руки (звівши їх за спиною) громадянину Х. кайданки та наніс удар в область ліктя правої руки, від чого той відчув різку біль та почав благати перестати його бити.

Як повідомив громадянин Х. він зрозумів, що у нього зламана рука і він попросив викликати швидку медичну допомогу, однак ніхто із працівників СБУ цього не зробив. Швидку медичну допомогу викликала його знайома – громадянина О., однак протягом трьох годин швидка медична допомога на виклик не приїхала. Близько 21.00 год його доставили до управління СБУ у ??? області, і лише о 22.20 було доставлено до КНП «??? лікарня швидкої медичної допомоги», де його оглянуто, зроблено рентгензнімок та встановлено діагноз: злам латерального надвиростка правої плечової кістки зі зміщенням. Як повідомив громадянин Х. увесь час до доставки у медичний заклад, а це близько 6-ти годин, він знаходився у кайданках та відчував нестерпний біль.

У своєму зверненні громадянин Х. стверджує, що 26.08.2020 він направив заяву до Територіального управління Державного бюро розслідувань розташованого у місті ??? щодо неправомірних дій працівників управління СБУ у ??? області та спецпризначенців «Альфи», однак відповіді не отримав.

Крім того, громадянин Х. стверджує про надсилання ним скарги до ТУ ДБР розташованого у м.??? щодо неотримання відповіді по розгляду його звернення.

Однак, наразі ніяких даних щодо внесення слідчими Територіального управління Державного бюро розслідувань розташованого у місті ??? відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо застосування відносно громадянина Х. фізичного насилля під час затримання працівниками управління СБУ у ??? області та спецпризначенців «Альфи» немає.

Звертаю Вашу увагу на рішення Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) у справі «Белоусов проти України», в якому Суд нагадує, що коли міліція затримує здорову особу, але при звільненні з-під варти виявляється, що в неї є тілесні ушкодження, на державу покладається обов'язок надати пояснення щодо причин виникнення цих ушкоджень, а якщо цього зроблено не буде, це свідчатиме про явне порушення статті 3 Конвенції У рішенні, прийнятому в цій справі, Суд також зазначає, що хоча тілесні ушкодження заявника (набряки м'яких тканин, численні синці та подряпини різних частин тіла, зокрема, обличчя та області паху) було кваліфіковано національним судово-медичним експертом як «легкі», вони свідчать про жорстокість поводження, якого зазнав заявник.

Також звертаю Вашу увагу на інше рішення ЄСПЛ у справі «Аднаралов проти України», в якому Суд нагадав про те, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування

має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб.

Проаналізувавши отримані відомості та матеріали, вважаю, що дії працівників Територіального управління Державного бюро розслідувань розташованого у місті ??? не відповідають загальним засадам кримінального провадження, оскільки, відповідно до вимог ст. 25 КПК України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Відповідно до ст. 8 КПК України кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

З урахуванням викладеного та на підставі статті 101 Конституції України, статей 1, 13, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»

прошу:

Внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 2 ст. 127 КК України відносно працівників управління Служби безпеки України у ??? області та спецпризначенців Центру спеціальних операцій боротьби з тероризмом, захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів та розпочати досудове розслідування у кримінальному провадженні за зверненням громадянина Х.

Забезпечити процесуальне керівництво у кримінальному провадженні із визначенням найбільш ефективних напрямів проведення досудового розслідування, активізації зусиль органів дізнання та досудового розслідування, спрямованих на повне, всебічне, об'єктивне й достовірне встановлення обставин, що підлягають доказуванню у зазначеному вище кримінальному провадженні та забезпечити дотримання в процесі розслідування вимог законодавства України.

Нагадати підпорядкованим Вам керівникам органів прокуратури України та керівникам територіальних підрозділів ДБР про те, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, яка вимагає від компетентних державних органів, щоб у кожному випадку звернення особи на неналежне поводження було проведене ретельне й неупереджене офіційне розслідування.

Повідомити Уповноваженого з прав людини про вжиті заходи та прийняте рішення за викладеними вище фактами до ???.

Додаток:

Звернення громадянина Х. до Уповноваженого з прав людини;

Копія медичної документації щодо отримання громадянином Х. . тілесних ушкоджень – 7 арк.

3 повагою

Уповноважений

Л. Денісова

**Генеральному прокурору
України
Венедіктовій І.В.**

Шановна Ірино Валентинівно!

Звертаюсь до Вас з приводу відвертого ігнорування вимог Кримінального процесуального кодексу України підрозділами Державного бюро розслідувань України щодо проведення досудових розслідувань у кримінальних провадженнях за фактами незаконного затримання, катування та нанесення тілесних ушкоджень затриманим особам з боку працівників правоохоронних органів.

В ході реалізації Меморандуму, укладеного між Уповноваженим з прав людини та Громадською організацією «Експертний центр з прав людини» (далі - ЕЦПЛ) про співпрацю у сфері запобігання вчиненню, виявленню та припиненню порушень прав і свобод людини в діяльності органів правопорядку України та запобігання катуванням, громадськими експертами від ГО «ЕЦПЛ» було виявлено можливий факт порушення працівниками поліції прав і свобод громадянина Х. під час його затримання.

У своєму зверненні громадянин Х. стверджує, що 10.10.2019 близько 00.30 год. його було фактично затримано патрульними поліцейськими біля кафе «???» , розташованого в м. ??? по вул. ?????.

Громадянин Х. також стверджує, що під час затримання патрульні поліцейські з надмірною силою застосували до нього спеціальний засіб – кайданки, а також протиправно застосували до нього фізичне насилля, а саме: били його руками та ногами по різним частинам тіла коли він перебував уже у кайданках (застебнуті на кистях рук за спиною) та

знаходився в лежачому положенні на землі.

Як повідомив громадянин Х., внаслідок застосування спецзасобу та насилля зі сторони працівників поліції він відчув сильний біль в області кисті лівої руки і попросив працівників поліції зняти кайданки або їх попустити так як розпухла рука, а також просив надати необхідну медичну допомогу. Однак, ніхто з працівників поліції його прохання не виконав. Із застебнутими на руках кайданками громадянина Х. було доставлено до ??? відділу поліції Головного управління Національної поліції в ??? області, де він пробув у приміщенні чергової частини з одягненими на руках кайданками до 04.00 год. того ж дня.

У зверненні громадянин Х. стверджує, що працівниками поліції біля кафе «???» та в приміщенні ??? ВП ніяких процесуальних документів щодо його затримання чи обмеження у пересуванні не складалося, а також що у них ніяких підстав доставляти його до відділу поліції не було, так як патрульні поліцейські його особу встановили прямо біля кафе «???» (у громадянина Х. при собі був паспорт громадянина України, який в подальшому працівники поліції передали слідчому ??? ВП).

В ході перевірки за зверненням громадянина Х. було встановлено факт отримання ним тілесних ушкоджень, а саме: 10.10.2019 о 04.40 він звернувся до КНП «?? клінічна лікарня швидкої та невідкладної медичної допомоги» з діагнозом: забій м'яких тканин грудної клітини, закритий перелом шилоподібної кістки, тупа травма черева. При зверненні громадянин Х. зазначив, що дані травми отримав того ж числа від працівників поліції.

Згідно відповіді Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у ??? області від 30.06.2020

від суб'єктів надання інформації не надходили повідомлення про затримання громадянина Х.

Однак, факт перебування громадянина Х. 10.10.2019 у ??? ВП підтверджується записом № 515 у Журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених ??? ВП ГУНП в ??? області. Громадянин Х. доставлявся до відділу о 02.50 год. 10.10.2019 та покинув його о 03.40 год. того ж числа, згідно запису знаходився у секторі кримінального розшуку того ж відділу.

Як стверджує громадянин Х., що порушені права він намагався відновити у передбачений законодавством спосіб, а саме: 10.10.2019 він подав електронне звернення до Територіального управління Державного бюро розслідувань розташованого у місті ??? щодо його незаконного затримання, обмеженні у праві на пересування та нанесення йому тілесних ушкоджень працівниками поліції. Лише в травні місяці 2020 року до нього зателефонував слідчий ТУ ДБР розташованого в ???, який запросив його на допит та повідомив про внесення по його заяві відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Як повідомив громадянин Х., під час допиту він вказав про свідків (його маму та сестру), які бачили момент нанесення йому тілесних ушкоджень працівниками поліції та зможуть підтвердити факт його незаконного затримання, однак слідчий до цих пір їх не допитав. Також громадянин Х. повідомив, що слідчий обіцяв призначити проведення судово-медичної експертизи для встановлення ступеню тяжкості отриманих ним тілесних ушкоджень, однак до цих пір не призначив її.

Тобто, на сьогодні будь яких слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за участю громадянина Х. не проводилось (окрім допиту) і про результати досудового розслідування його не повідомлялося.

Шановна Ірино Валентинівно, у цій ситуації хотілося б нагадати про висновки Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ), що стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод **вимагає від органів влади розслідування тверджень про жорстоке поводження у разі, коли вони є «небезпідставними» та «викликають обґрунтовану підозру»**. Згідно з мінімальними критеріями ефективності, які ЄСПЛ визначив у своїй практиці, **розслідування має бути незалежним, безстороннім і підлягати громадському контролю. Безсумнівно, швидкість та розумна оперативність є беззастережними у цьому контексті. Негайна реакція органів влади при розслідуванні тверджень про жорстоке поводження загалом є суттєвою для забезпечення громадської впевненості у їхній відданості принципу верховенства права, а також у попередженні виникнення будь-яких ознак співучасті або толерантності щодо незаконних дій.**

Коли офіційне розслідування призводить до передачі справи на розгляд національних судів, провадження у цілому, включаючи стадію судового розгляду, повинно відповідати вимозі заборони жорстокого поводження. Хоча не існує безумовної вимоги щодо того, щоб усі кримінальні провадження завершувалися визнанням особи винною або призначенням їй певного покарання, **національні суди за жодних обставин не повинні допускати випадків, за яких серйозні посягання на фізичну та духовну цілісність особи залишатимуться безкарними** (рішення у справі *«Месут Деніз проти Туреччини»*).

Також звертаю Вашу увагу на інше рішення ЄСПЛ у справі *«Аднаралов проти України»*, в якому Суд нагадав про те, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників

держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом **вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб.**

Проаналізувавши отримані відомості та матеріали, вважаю, що дії працівників ТУДБР розташованого у м.і.і.і., зокрема слідчого і.і.і., не відповідають загальним засадам кримінального провадження, оскільки, відповідно до вимог статті 25 Кримінального процесуального кодексу України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (*повідомлення*) про вчинення кримінального правопорушення, **а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.**

Відповідно до статті 8 Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого **людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.**

З урахуванням викладеного та на підставі статті 101 Конституції України, статей 1, 13, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»

прошу:

Забезпечити вивчення кваліфікованим підрозділом офісу ГПУ матеріалів кримінального провадження, розпочатого за

зверненням громадянин Х.

Забезпечити процесуальне керівництво у кримінальному провадженні із визначенням найбільш ефективних напрямів проведення досудового розслідування, активізації зусиль органів дізнання та досудового розслідування, спрямованих на повне, всебічне, об'єктивне й достовірне встановлення обставин, що підлягають доказуванню у зазначеному вище кримінальному провадженні та забезпечити дотримання в процесі розслідування вимог законодавства України.

Нагадати підпорядкованим Вам керівникам органів прокуратури України та керівникам територіальних підрозділів ДБР про те, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, яка вимагає від компетентних державних органів, щоб у кожному випадку звернення особи на неналежне поведження було проведене ретельне й неупереджене офіційне розслідування.

Повідомити Уповноваженого з прав людини про вжиті заходи та прийняте рішення за викладеними вище фактами до ???.

Додаток:

Звернення громадянина Х. до Уповноваженого з прав людини;

Копія сторінок Журналу обліку доставлених, відвідувачів та затриманих ??? ВП – 2 арк.

Копія відповіді з РЦБВПД ??? у області – 6 арк.

З повагою

Уповноважений

Л. Денісова

Додаток №18.

Успішні кейси експертів від громадськості

Кейс №1

СПРАВА АРТУРА*

До експертів від громадськості звернулася адвокат Катерина В*, яка повідомила про можливий факт порушення прав і свобод Артура* з боку працівників поліції під час затримання.

Що сталося?

14.02.2020 о другій годині ночі працівники Подільського управління поліції Головного управління Національної поліції в місті Києві при затриманні Артура* нещадно били його металічним стержнем і спричинили рвано-забійну рану м'яких тканин тім'яної ділянки голови, травмували грудну клітину, лівий плечовий, променево-зап'ястковий суглоб та третину лівого плеча.

Слідчий суддя Подільського районного суду м. Києва О*

розглянув клопотання слідчого СВ Подільського УП ГУНП в м. Києві Д* про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання Артура* під вартою за ст. 206 КПК України і 15 лютого постановив зробити невідкладне судово-медичне обстеження стану його здоров'я та доручити працівникам ДБР проведення перевірки усної заяви підозрюваного щодо його побиття після затримання.

Але ухвалу слідчого судді Подільського районного суду в частині розгляду заяви за ст. 206 КПК України не було виконано. Чому?

Експерти від громадськості стикнулися з фактом неналежного ставлення до обов'язків з боку слідчого Д* (йдеться про висновок експертного дослідження №041-225-2020 від 17.02.2020), а саме: характер та ступінь тяжкості тілесних ушкоджень ніхто не з'ясував, і слідчий взагалі не надав необхідної медичної документації. Втім, це є відвертим порушенням «Правил судово-медичного визначення ступені тяжкості тілесних ушкоджень» Наказу № 6 МОЗ України.

Тоді 23 квітня адвокат В* направляє повторну заяву до Територіального управління ДБР у місті Києві. Документ реєструється та передається слідчому Р* для прийняття процесуального рішення.

Однак це також не дає жодного результату: рішення про внесення відомостей до ЄРДР та початку досудового розслідування у кримінальному провадженні не було прийнято.

Які є докази?

Ситуація з затриманням Артура* схожа з аналогічними випадками, які опинилися в фокусі уваги Європейського суду

з прав людини при розгляді фактів порушень прав людини. Зокрема, у справі *“Белоусов проти України”* Суд нагадує:

“... коли під час затримання особа була здорова, але при звільненні з-під варти виявляється, що в неї є тілесні ушкодження, на державу покладається обов’язок надати пояснення щодо причин виникнення цих ушкоджень, а якщо цього зроблено не буде, це свідчитиме про явне порушення статті 3 Конвенції”.

Також у рішенні по цій справі зазначається:

“... хоча тілесні ушкодження заявника (*набряки м’яких тканин, численні синці та подряпини різних частин його тіла, зокрема, обличчя та області паху*) було кваліфіковано національним судово-медичним експертом як «легкі», вони свідчать про жорстокість поводження, якого зазнав заявник”.

Посилання на рішення ЄСПЛ, тим більше в справах, що пов’язані з Україною, дає змогу проаналізувати типові порушення прав людини та спиратися на аргументи вищої інстанції, яка стежить за дотриманням принципів Конвенції з прав людини.

Ще одне важливе рішення ЄСПЛ, про яке доречно згадати в контексті розгляду фактів порушень прав затриманого Артура* - справа *“Аднаралов проти України”*, де Суд нагадує про таке:

“...коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов’язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом **вимагає проведення ефектив-**

ного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб”.

Крім того, у висновках узагальнених ВССУ «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування» зазначається, що у разі звернення особи, коли вона порушує перед органом досудового розслідування питання про вчинення кримінального правопорушення, ініціюючи здійснення ним дій, визначених КПК України, навіть, за умови, що результати аналізу наведених особою відомостей свідчать про відсутність ознак складу злочину, такі відомості мають бути внесені до ЄРДР з подальшим закриттям кримінального провадження відповідно до ст. 284 КПК України.

Дії експерта від громадськості ?

Зібрав та проаналізував всі матеріали та відомості, виявив порушення прав і свобод Артура* з боку працівників поліції Подільського УП під час його затримання а також порушення з боку слідчого Д* того ж управління поліції по факту невиконання ухвали слідчого судді (проведення судово-медичної експертизи). Далі він підготував проєкт Акту реагування по виявленим порушенням, а також виявив, що дії слідчого ТУДБР розташованого у м. Києві не відповідають загальним засадам кримінального провадження, оскільки, згідно з вимогами ст. 25 КПК України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (*повідомлення*) про вчинення кримінального правопорушення. Вони також мусять **вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, однак цього зроблено не було.**

Що зробив Офіс Уповноваженого з прав людини?

За зверненням адвоката Катерини В* громадськими детективами та працівниками офісу Уповноваженого проведено перевірку і встановлено факти порушення прав і свобод Артура*. Також виявлено факт бездіяльності слідчих ТУ ДБР у місті Києві щодо здійснення перевірки порушень прав і свобод Артура*, озвучених його захисником.

За результатами проведеної роботи Уповноважений з прав людини Людмила Денісова звернулася з Актом реагування до Генерального прокурора України Ірини Венедиктової з проханням внести відомості до Єдиного реєстру чи досудових розслідувань за ч. 2 ст. 365 КК України та апелювала до того, що КПК України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, яка вимагає щоб у кожному випадку звернення особи зі скаргою про неналежне поводження було проведено ретельне й неупереджене офіційне розслідування.

Що зроблено?

Офіс Генерального прокурора розглянув всі надані матеріали та 30.07.2020 подав відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ознаками вчинення кримінального правопорушення за ч. 2 статті 365 КК України.

Проведення досудового розслідування доручено Головному слідчому управлінню Державного бюро розслідувань за процесуального керівництва прокурорів у кримінальних провадженнях про катування та інші серйозні порушення прав громадян.

Кейс №2

СПРАВА ОЛЕКСАНДРА*

До громадських детективів звернувся Олександр*, який заявив про його катування працівниками поліції в приміщенні Дніпровського відділення Херсонського відділу поліції Головного управління НПУ Херсонської області. Без жодної підстави його били руками та ногами по голові та обличчю і залишили тілесні ушкодження.

Що сталося?

Свідком заподіяних травм стала мати Олександра*, Ольга*. Саме вона була поруч із ним під час його адміністративного затримання працівниками поліції, і підтвердила, що на момент затримання наявних тілесних ушкоджень на тілі та голові сина вона не бачила. Проте, коли зустріла його після звільнення з Дніпровського ВП, то на тілі та обличчі сина були синці та подряпини. Олександр* пояснив їй, що так ставляться до людини деякі працівники поліції: здійснюють покарання прямо в приміщенні Дніпровського ВП. Мати не витримала такого і повезла сина до лікарів.

Тілесні ушкодження офіційно були підтверджені після проведення медичного огляду лікарем Херсонської обласної

клінічної лікарні. Він швидко встановив діагноз: забій м'яких тканин голови.

Травми після побиття Олександра* зафіксовані також Актом судово-медичного дослідження (освідування) № 26 від 10.01.2020, виданим судово-медичним експертом Комунальної установи «Бюро судово-медичної експертизи» Херсонської обласної ради Д*.

У тексті Акту було зазначено: *«синці обличчя, верхніх та нижніх кінцівок, крововиливи в слизові оболонки ротової порожнини та лівої нижньої кінцівки, садно лівої верхньої кінцівки виникли від дій тупих предметів, не виключено, 08.01.2020, відносяться до ЛЕГКИХ тілесних ушкоджень».*

Що зроблено громадським детективом?

Експерт від громадськості перевірів всі надані матеріали та встановив, що в Журналі обліку доставлених, відвідувачів та запрошених Дніпровського ВП 8 січня о 13.45 годин є запис про те, що ніби Олександр* був доставлений до відділення поліції нарядом УПО № 418 без жодних тілесних ушкоджень. Покинув він приміщення поліції через кілька годин, зробивши запис у графі «Примітка» про побиття його ногами. Витяг з журналу: *«госпіталізація до медичного закладу для надання допомоги».*

Експерт від громадськості перевірів відомості Журналу ЄО Дніпровського ВП за той самий день і побачив, що факт звернення Олександра* до медичного закладу з приводу нанесення йому тілесних ушкоджень працівниками поліції в приміщенні Дніпровського ВП також був зареєстрований. Під час перевірки повідомлення про побиття потерпілого слідчо-оперативна група Дніпровського ВП відібрала у Олександра* заяву про вчинення працівниками поліції злочину та

провела його допит.

Олександр* самостійно звертався до ТУ ДБР, розташованого в місті Мелітополі з проханням проведення досудового розслідування по даному факту. 23 січня на підставі його звернення було внесено відомості до ЄРДР за ч. 2 ст. 365 КК України та розпочато досудове розслідування працівниками ДБР.

Однак 27 квітня кримінальне провадження було закрито на підставі п.2 ч.1 ст.284 КПК України, і права Олександра так і не поновлено.

Що зроблено Представництвом Уповноваженого з прав людини в південних областях?

Представник Уповноваженого в південних областях **Олександр Остапенко** підготував необхідні документи та звернувся з Актом реагування до Офісу Генерального прокурора України з проханням внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 2 ст. 127 КК України відносно працівників Дніпровського відділення поліції Херсонського ВП ГУНП в Херсонській області та розпочати досудове розслідування у кримінальному провадженні.

Результат діяльності:

Наразі Департаментом процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про катування та інші серйозні порушення прав громадян офісу Генерального прокурора вистежено матеріали кримінального провадження за фактом отримання Олександром* тілесних ушкоджень в приміщенні Дніпровського ВП. Матеріали закритого провадження вивчаються та вирішується питання щодо поновлення досудового розслідування з наданням конкретних вказівок по проведенню слідчих дій.

СПРАВА МИКОЛИ*

До громадських детективів звернулася адвокат потерпілого Миколи* з проханням відновити його порушені права. Після першого конфіденційного побачення вона дізналася про незаконне затримання чоловіка та факти катування з боку працівників відділу поліції.

Зі слів Миколи*, працівники поліції фактично затримали його за підозрою у вчиненні злочину прямо в будинку, де він мешкав. Близько восьми осіб били його руками та ногами по різним частинам тіла, а потім відвезли до Зміївського ВП, де катування тривали цілу ніч та наступний ранок. Як пояснив Микола*, метою застосування сили було отримання зізнання у вчиненні злочину.

Адвокат повідомила, що Микола* не витримав знущань та 18.11.2019 в одному зі службових кабінетів Зміївського ВП написав заяву про вчинення ним інкримінованого злочину. Після цього було складено протокол про його затримання в порядку статті 208 Кримінального процесуального кодексу України.

У підзахисного не було сил, він скаржився на побиття та поганий стан здоров'я. Адвокат негайно викликала бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги, яка встановила переломи, забій грудної клітини, множинні гематоми.

Лікарі Зміївської центральної районної лікарні поставили потерпілому діагноз, *що свідчить про тяжкі тілесні uszkodження.*

Адвокат подала заяву в порядку статті 206 Кримінального процесуального кодексу України про звільнення Миколи* з під варту та зазначила усі порушення прав і свобод чоловіка.

Слідчий суддя Зміївського районного суду Харківської області своєю ухвалою від 19.11.2019 доручив Чугуївській місцевій прокуратурі Харківської області забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження підозрюваного Миколи* та провести дослідження фактів застосування до нього фізичного насильства і заподіяння йому тілесних ушкоджень працівниками поліції.

Чугуївська місцева прокуратура Харківської області направила матеріали перевірки за фактом порушення прав Миколи* на розгляд до ТУ ДБР у місті Полтава. Проте ще й досі не почалося жодних слідчих, процесуальних дій.

Адвокат боролася за права підзахисного, звертаючись до всіх відповідних відомств. Але відповідей не мала.

Експерти від громадськості збрали та перевірили інформацію та підготували проект Акту реагування. Після ретельного аналізу всіх матеріалів представники Офісу Омбудсмана визнали, що дії працівників ТУ ДБР у місті Полтава, зокрема слідчого Другого слідчого відділу А*, не відповідають загальним засадам кримінального провадження. Відповідно до статті 8 Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження здійснюється з додержанням прин-

ципу верховенства права, відповідно до якого **людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.**

Керівник Департаменту офісу Омбудсмана України звернулася до прокурора Харківської області з проханням забезпечити вивчення його підлеглими матеріалів кримінального провадження та надати вказівки щодо здійснення ефективного розслідування слідчими ТУ ДБР у м.Полтаві.

Кейс №4

СПРАВА СЕРГІЯ*

Експерти від громадськості отримали інформацію щодо порушення прав і свобод Сергія* з боку працівників Олешківського відділення поліції Новокаховського відділу поліції Херсонської області. У розмові з представником Уповноваженого в південних областях Сергій* виявив бажання написати звернення до Омбудсмана про катування його працівниками поліції, щоби поновити свої права.

Що сталося?

При затриманні Сергія* працівники Олешківського відділення поліції Новокаховського відділу НПУ намагалися здобути в нього зізнання у вчиненні злочину із застосуванням насильства. Вони катували його прямо в приміщенні Олешківського відділення поліції та спричинили тілесні ушкодження.

Які є докази?

Тілесні ушкодження зафіксовані в протоколі затримання Сергія* за підозрою у вчиненні злочину, складеного 2 лютого

2020 року слідчим Олешківського ВП Новокаховського ВП ГУНП в Херсонській області. Адвокат Сергія* двічі зверталася до службових осіб Олешківського ВП щодо фіксації та проведення підзахисному судово-медичної експертизи (наявні сліди побиття на обличчі та бедрі правої ноги Сергія* красномовно свідчать про факти катування). Копія заяви начальника Олешківського ВП та клопотання слідчому М* також є.

До прокуратури Херсонської області у ті дні були направлені відомості щодо катування Сергія* в приміщенні Олешківського відділку поліції, однак даних щодо катування Сергія* у Єдиному реєстрі досудових розслідувань та визначення органу досудового розслідування по проведенню перевірки зазначених ушкоджень нема. Тобто, прокуратура Херсонської області про це не потурбувалася.

Що зроблено?

За зверненням Сергія* громадськими детективами та працівниками Представництва Уповноваженого проведено перевірку і встановлено, що факт отримання ним тілесних ушкоджень зафіксований в протоколі його затримання за підозрою у вчиненні злочину, а також - у медичній документації.

Зокрема, згідно медичної довідки зі стаціонарного рентгенвідділення рентгенографії КНП «Херсонська міська клінічна лікарня ім. О.С. Лучанського» у Сергія* виявлено консолюований перелом VII ребра зліва по середній лінії хребта.

Розглядаючи ситуацію з порушенням прав Сергія*, детектив-розслідувач апелює до відомого рішення ЄСПЛ у справі “Белоусов проти України”, де СУД робить такі висновки:

“... Коли міліція затримує здорову особу, але при звільненні з-під варти виявляється, що в неї є тілесні ушкодження, на державу покладається обов’язок надати пояснення щодо причин виникнення цих ушкоджень, а якщо цього не буде зроблено, ситуація означатиме явне порушення статті 3 Конвенції”.

Також у рішенні по справі “*Белоусов проти України*” зазначається:

“... Хоча тілесні ушкодження заявника (*набряки м’яких тканин, численні синці та подряпини різних частин його тіла, зокрема, обличчя та області паху*) було кваліфіковано національним судово-медичним експертом як «легкі», вони свідчать про жорстокість поводження, якого зазнав заявник”.

В контексті розгляду фактів порушень прав затриманого Сергія* доречно навести висновки Суду у справі “*Аднаралов проти України*”:

“...Коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов’язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб”.

Що зробив громадський детектив?

Зібрав та проаналізував всі матеріали та відомості, виявив порушення прав і свобод Сергія* з боку працівників поліції,

підготував проєкт Акту реагування по виявлених порушеннях, а також виявив, що дії працівників прокуратури у Херсонській області не відповідають загальним засадам кримінального провадження, оскільки, згідно з вимогами ст. 25 КПК України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (*повідомлення*) про вчинення кримінального правопорушення. Вони також мусять **вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, однак цього зроблено не було.**

Що зробило Представництво Уповноваженого в південних областях?

Представник Уповноваженого в південних областях Олександр Остапенко підготував необхідні документи та звернувся з Актом реагування до Офісу Генерального прокурора України з проханням внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 2 ст. 127 КК України відносно працівників Олешківського відділення поліції Новокаховського ВП ГУНП в Херсонській області та розпочати досудове розслідування у кримінальному провадженні.

Результат діяльності:

Офіс Генерального прокурора, зокрема, Департамент процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про катування та інші серйозні порушення прав громадян, розглянув всі надані матеріали та 13.08.2020 подав відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ознаками вчи-

нення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 127 КК України.

Наступного дня Головному слідчому управлінню Державного бюро розслідувань було доручено проведення досудового розслідування цього кримінального провадження у відповідності до вимог ч. 4 ст. 216 КПК.

Кейс №5

СПРАВА АНАТОЛІЯ*

У червні місяці громадськими детективами отримано інформацію про порушення прав і свобод Анатолія* (наразі знаходиться в місцях несвободи), вчинених працівниками Дніпровського відділення поліції Херсонського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Херсонській області.

Що сталося?

Інтереси Анатолія* на свободі представляє адвокат Тетяна Л*, яка у розмові з громадськими детективами повідомила, що 24 травня цього року Анатолія* з порушенням правил складання процесуальних документів та основоположних прав потерпілого було незаконно затримано працівниками Дніпровського відділення поліції. Його доставили до відділення, прикували кайданками до батареї, залишили без їжі, без доступу до питної води та нормальних умов для ночівлі, а потім утримували в такому стані протягом трьох діб. Тетяна Л* також стверджує, що Анатолія* били, ґвалтували та вимагали від нього зізнань у вчиненому злочині.

Які є докази?

Факти застосування фізичного насилля з боку працівників поліції підтверджуються виявленими тілесними ушкодженнями під час поміщення Анатолія* до ізолятора тимчасового тримання, а саме: *гематома на правій нозі, синці на спині, садна на обох руках, подряпини на животі, синець на лівому передпліччі*.

Після перевірки всіх фактів стало відомо, що Анатолій* також був позбавлений права на захист. Лише перед початком проведення слідчих дій працівники поліції запропонували йому заключити договір про надання правової допомоги з адвокатом С*, на що потерпілий погодився в обмін на можливість отримати пляшку води.

Про ці порушення Тетяна Л* заявила письмово Територіальному управлінню Державного бюро розслідувань, розташованого у м. Мелітополь та просила внести відомості до ЄРДР по фактам порушення процесуальних прав підзахисного Анатолія* та початку здійснення досудового розслідування. Проте відповіді вона не отримала.

У розгляді ситуації з порушенням прав Анатолія* детектив-розслідувач вважає за необхідне спиратися на висновки відомого рішення ЄСПЛ у справі “Белоусов проти України”, де Суд зазначає:

“... коли міліція затримує здорову особу, але при звільненні з-під варти виявляється, що в неї є тілесні ушкодження, на державу покладається обов’язок надати пояснення щодо причин виникнення цих ушкоджень, а якщо цього не буде зроблено, ситуація означатиме явне порушення статті 3 Конвенції”.

У рішенні по цій справі є ще один важливий висновок:

“... Хоча тілесні ушкодження заявника (*набряки м'яких тканин, численні синці та подряпини різних частин його тіла, зокрема, обличчя та області паху*) було кваліфіковано національним судово-медичним експертом як «легкі», вони свідчать про жорстокість поводження, якого зазнав заявник”.

В контексті розгляду фактів порушень прав затриманого Анатолія* доречно також навести висновки Суду у справі “*Аднаралов проти України*”:

“...Коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб”.

Що зробили експерти від громадськості та Офіс Уповноваженого з прав людини?

За зверненням адвоката Тетяни Л* громадськими детективами та працівниками Офісу Уповноваженого проведено перевірку і встановлено факти порушення прав і свобод Анатолія*, зокрема, порушення права на захист, незаконне затримання та катування. Це підтверджують результати аналізу зібраних матеріалів. Також виявлено факт бездіяльності слідчих ТУ ДБР у Мелітополі щодо здійснення перевірки порушень прав і свобод Анатолія*, озвучених його захисником.

За результатами проведеної роботи Уповноважений з

прав людини Людмила Денісова звернулася з Актом реагування до Генерального прокурора України Ірини Венедиктової з проханням внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 2 ст. 127 КК України, ч. 1 ст. 371 КК України (завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою), ч. 2 ст. 373 КК України (примушування давати показання) та ч. 2 ст. 374 КК України (порушення права на захист) відносно працівників Дніпровського відділення поліції Херсонського ВП ГУНП в Херсонській області та розпочати досудове розслідування у кримінальному провадженні.

Результат діяльності:

Офіс Генерального прокурора, зокрема, Департамент процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про катування та інші серйозні порушення прав громадян, розглянув всі надані матеріали та 30.07.2020 подав відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ознаками вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 127 КК України.

Проведення досудового розслідування цього кримінального провадження доручено Територіальному управлінню ДБР у Мелітополі за процесуального керівництва прокурорів Департаменту процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про катування та інші серйозні порушення прав громадян.

Кейс №6

СПРАВА ВІТАЛІЯ*

Що сталося?

До громадських детективів звернулася адвокат Наталія М*, яка повідомила про можливий факт порушення працівниками поліції прав і свобод Віталія* під час його затримання.

12 жовтня 2019 року група працівників Корабельного відділення поліції Херсонського відділу поліції ГУНП в Херсонській області у незаконний спосіб намагалася здобути у Віталія* зізнання у скоєнні злочину: людину били, залякували та тримали без права доступу до адвоката. Адвокат перевірила, які записи містить Журнал реєстрації надання медичної допомоги особам, що перебувають в органі поліції Корабельного ВП ХВП ГУНП і побачила, що медична допомога йому не надавалась, відповідно і наявність тілесних ушкоджень не фіксувалося.

Що зробили громадські детективи?

Експерти від громадськості направили звернення адвоката

Наталії М* до Офісу Уповноваженого з прав людини. Спільно з працівниками Офісу провели аналіз документації Корабельного ВП ХВП ГУНП в Херсонській області за той період, зокрема Журналу обліку справ про адміністративні правопорушення та протоколи про адміністративні затримання: жодного протоколу щодо вчинення Віталієм* адміністративних правопорушень, а також адміністративного затримання не складалося.

Також експерти від громадськості встановили, що у рапорті оперуповноваженого Л* (здійснював безпосереднє затримання Віталія*) від 12 жовтня 2019 також відсутні відомості про те, що Віталій* чинив спротив під час затримання або те, що поліція застосувала до нього фізичну силу чи інші спеціальні засоби.

Таким чином, у документах все було чисто і гладко. І відомостей про тілесні ушкодження і травми Віталія* також немає.

Але в записах у Журналі первинного медичного обстеження осіб, які тримаються в ІТТ № 1 ГУНП в Херсонській області, при поміщенні Віталія* до ІТТ 12 жовтня виявлено та зафіксовано у нього множинні подряпини та садна на потилиці, лобі, шиї, спині, на зап'ясті обох рук. Звідки все це взялося?

У записах Карти виїзду швидкої медичної допомоги № 226 до ІТТ № 1 під час огляду 13 жовтня Віталію* встановили попередній діагноз: *Забій правої скулової кістки, забій ребер справа*. На огляді Віталій* повідомив медичних працівників про те, що тілесні ушкодження нанесли йому працівники поліції.

За допомогою адвоката Наталії М* 13 жовтня Віталій* звернувся із заявою до прокуратури Херсонської області про вне-

сення відомостей до ЄРДР за фактом застосування до нього фізичного насилля та перешкоджання в доступі до адвоката щодо отримання ним правової допомоги.

Адвокат Наталія М* повідомила, що 23 жовтня з прокуратури Херсонської області отримано листа №15/4-3525-19 в якому зазначено, що за вказаними фактами внесені відомості до ЄРДР за ч. 2 ст. 365 КК України і кримінальне провадження для проведення досудового розслідування направлено до Територіального управління ДБР розташованого у м. Мелітополь.

13 листопада Наталія М* у відповідності до ст.ст. 9, 28, 220, 223 та 240 КПК України направила до ТУ ДБР у Мелітополі клопотання щодо проведення слідчих (розшукових) дій, які забезпечать всебічне, повне і неупереджене дослідження всіх обставин кримінального провадження. Однак, і вона і її підзахисний ще й досі не отримали жодної відповіді, а слідчих дій у кримінальному провадженні не проводилося і про результати досудового розслідування ніхто не повідомляв.

Що зробив Уповноважений з прав людини?

В Акті реагування до Генерального прокурора України Уповноважений Людмила Денісова звертає увагу на те, які рішення прийняв Європейський суд з прав людини в аналогічній ситуації, у справі *“Белоусов проти України”*, де Суд нагадує: **“...коли міліція затримує здорову особу, але при звільненні з-під варту виявляється, що в неї є тілесні ушкодження, на державу покладається обов’язок надати пояснення щодо причин виникнення цих ушкоджень, а якщо цього зроблено не буде, це свідчатиме про явне порушення статті 3 Конвенції**. В рішенні, прийнятому в цій

справі, Суд також зазначає, що хоча тілесні ушкодження заявника (*набряки м'яких тканин, численні синці та подряпини різних частин його тіла, зокрема, обличчя та області паху*) було кваліфіковано національним судово-медичним експертом як «легкі», вони свідчать про жорстокість поведження, якого зазнав заявник.

Інше рішення ЄСПЛ у справі *“Аднаралов проти України”* також стосується ситуації з порушенням прав Віталія*. Зокрема, Суд нагадує про те, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поведження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб.

Як уже говорилося, Уповноважений з прав людини підготував необхідні документи та звернувся з Актом реагування до Генерального прокурора України Ірини Венедиктової з проханням забезпечити вивчення кваліфікованим підрозділом Офісу ГПУ матеріалів кримінального провадження, розпочато за ч. 2 ст. 365 КК України по факту спричинення тілесних ушкоджень Віталію* працівниками поліції, забезпечити процесуальне керівництво у кримінальному провадженні із визначенням найбільш ефективних напрямів проведення досудового розслідування, а також внести відомості до ЄРДР за нововиявленими порушеннями.

Результат діяльності:

Генеральний прокурор України Ірина Венедиктова повідо-

мила, що 30 грудня 2019 року Територіальним управлінням ДБР розташованого у м. Мелітополь кримінальне провадження по факту неправомірних дій до Віталія* з боку працівників Корабельного відділення поліції Херсонського відділу поліції ГУНП в Херсонській області було закрито на підставі п.2 ч.1 ст.284 КПК України.

Наразі, на підставі Акту реагування Уповноваженого з прав людини 29 липня 2020 року досудове розслідування у кримінальному провадженні поновлено. Разом з вказівками процесуального керівника направлено до ТУ ДБР розташованого у м. Мелітополі на розслідування. Уразі виявлення нових епізодів відомості по них будуть внесені до ЄРДР.

Хід кримінального провадження взято на особистий контроль Офісу Генерального прокурора України.

СПРАВА ЮРІЯ*

Що сталося?

Експерти від громадськості отримали інформацію щодо порушення прав і свобод Юрія*, який повідомив, що працівники Олешківського відділення Новокаховського відділу поліції ГУНП в Херсонській області намагалися силою вибити з нього зізнання у вчиненні злочину та нанесли йому тілесні ушкодження.

Все почалося з того, що 10 листопада 2019 року Юрія* було доставлено до відділення поліції та складено протокол затримання за підозрою у вчиненні злочину. А далі - закрита черепно-мозкова травма, струс головного мозку, забій м'яких тканин голови. Звідки взялися такі тілесні ушкодження?

Експерти від громадськості та Представництво Уповноваженого в південних областях перевірили, чи були записи у відомостях щодо вчинення Юрієм* спротиву під час затримання, або застосування до нього примусових заходів з боку поліції. Але жодної інформації не знайшли. Було лише з'ясо-

вано, що 10 листопада 2019 року при поміщенні до ІТТ №1 Юрій* дав пояснення, звідки в нього тілесні ушкодження - це побиття його працівниками поліції для того, щоб він визнав себе винним у вчиненні злочину.

14 листопада того ж року у Херсонській обласній клінічній лікарні йому встановили діагноз: *“Закрита черепно-мозкова травма. Струс головного мозку. Забій м’яких тканин голови”*. На медичному огляді Юрій* заявив про його побиття працівниками поліції, і як наслідок – виявлені ушкодження. Наявні травми зафіксовані також під час його медичного огляду у закладі охорони здоров’я, куди його привезли працівники ІТТ №1.

Здається, далі має бути відкрито кримінальне провадження щодо неналежного поводження представників поліції із затриманим. 17 листопада 2019 року заступнику прокурора Херсонської області було направлено повідомлення про звернення Юрія* та надання ним письмових свідчень щодо його катування працівниками поліції.

Однак, жодних даних в Єдиному реєстрі досудових розслідувань та визначення органу досудового розслідування по проведенню перевірки фактів застосування до Юрія* незаконних методів слідства з боку працівників Олешківського ВП Новокаховського ВП ГУНП в Херсонській області досі не має.

Представник Уповноваженого в південних областях у Акті реагування (підготовлений спільно з громадськими детективами) до Офісу Генерального прокурора спирається на рішення Європейського суду з прав людини у справі *«Белоусов проти України»*, де Суд нагадує:

“...коли міліція затримує здорову особу, але при звільненні з-під варти виявляється, що в неї є тілесні ушкодження, на державу покладається обов’язок надати пояснення щодо причин виникнення цих ушкоджень, а якщо цього зроблено не буде, це свідчитиме про явне порушення статті 3 Конвенції”. В рішенні, прийнятому по цій справі, Суд також зазначає, що хоча тілесні ушкодження заявника (*набряки м’яких тканин, численні синці та подряпини різних частин його тіла, зокрема, обличчя та області паху*) було кваліфіковано національним судово-медичним експертом як «легкі», вони свідчать про жорстокість поводження, якого зазнав заявник.

Друге важливе рішення ЄСПЛ, на яке варто звернути увагу при розгляді звернення Юрія*, було прийнято у справі «Аднаралов проти України», де Суд нагадує про те, що:

“... коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов’язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб”.

Що зробили експерти від громадськості та Представництво Уповноваженого в південних областях?

За зверненням Юрія* громадськими детективами та працівниками Представництва Уповноваженого в південних областях проведено перевірку і встановлено факти отримання

тілесних ушкоджень Юрієм* у той час, коли він перебував під контролем поліції. Це підтверджують результати аналізу зібраних матеріалів.

За результатами збору інформації та її аналізу **Олександр Остапенко** підготував необхідні документи та звернувся з Актом реагування до Офісу Генерального прокурора України з проханням внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань відносно працівників Олешківського відділення поліції Новокаховського ВП ГУНП в Херсонській області, які здійснювали катування Юрія*, та розпочати досудове розслідування у кримінальному провадженні.

Також представник Уповноваженого попросив повідомити Представництво Уповноваженого з прав людини в південних областях про прийняте рішення за викладеними вище фактами.

Який результат?

Офіс Генерального прокурора України 14 серпня 2020 року вніс відомості до ЄРДР за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.365 КК України та розпочав досудове розслідування за фактом застосування до Юрія* незаконних методів слідства з боку працівників Олешківського ВП Новокаховського ВП ГУНП в Херсонській області.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні доручено здійснювати Територіальному управлінню ДБР у Мелітополі за процесуального керівництва Прокуратури Херсонської області.

Кейс №8

СПРАВА РАФІКА*

30 січня 2020 року близько 18.30 Рафік* був за кермом власного авто і рухався по вулиці. Раптом його зупинила патрульна поліція. Чоловіку повідомили, що причина зупинки - відсутність підсвітки заднього державного знаку.

Рафік вийшов з машини, постукав по знаку, де був поганий контакт із підсвіткою, і він засвітився. Після цього сів у машину та думав рухатися далі. Однак патрульні поліцейські зажадали побачити його документи на право керування транспортним засобом та скласти протокол про адміністративне порушення.

Рафік вважав, що така вимога незаконна і відмовився її виконувати. Він нагадав про правила дорожнього руху і сказав, що нічого не порушив, тому й підстави для перевірки документів та складання процесуальних документів немає.

Своїх документів представники поліції йому не показали, але поводитися доволі неетично і почали погрожували чоловікові подальшою розправою та проведенням актів виховного характеру відносно нього. Все це обурило Рафіка, і він відмовився надавати будь-які документи, а навпаки вимагав

забезпечити його правовою допомогою.

Що було далі?

Працівники патрульної поліції (а разом їх було п'ятеро) вдарили Рафіка по голові та в тулуб, витягнули його з автомобіля на дорогу, вивернули руки і почали нещадно бити. Йому зламали пальці, наділи кайданки та відвезли до Первомайського відділу поліції Головного управління Національної поліції у Харківській області. Машину його перевезли на територію Первомайського ВП.

Коли чоловік звернувся до лікарів КНП «Первомайська ЦРЛ», то йому встановили діагноз: забій I-го пальця правої кисті. У зверненні Рафік зазначив, що дані травми отримав від працівників поліції.

Щоби захистити свої права Рафік звернувся першого лютого до Територіального управління Державного бюро розслідувань розташованого у місті Полтава, однак відповіді не отримав.

Тоді він написав заяву до Первомайської місцевої прокуратури Харківської області, і 25 лютого вона внесла відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ч. 2 ст. 365 КК України та направила матеріали кримінального провадження для здійснення досудового розслідування до ТУ ДБР розташованого в місті Полтава.

Проїшов час. 04 квітня Рафіка разом зі свідками допитав слідчий Другого слідчого відділу слідчого управління ТУ ДБР розташованого у місті Полтава. Однак на цьому все й зупинилося. Рафік письмово звертався до слідчого, щоб дізнатися про хід досудового розслідування зазначеного кримінального

провадження. Чекав, знов писав і не зупинявся.

Тільки 25 серпня 2020 року він отримав відповідь від слідчого, де було вказано, що досудове розслідування у кримінальному провадженні триває. Враховуючи наявні відомості та матеріали можна стверджувати, що на сьогодні будь яких слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за участю Рафіка* не проводилось (окрім допиту) і про результати досудового розслідування його не повідомляли. Бо нема про що повідомляти: ніхто нічого не робив у цій справі.

Громадські детективи та регіональні представники Офісу Омбудсмана зібрали всі документи у справі Рафіка*, проаналізували ситуацію, перевірили факти та направили Омбудсману. У свою чергу Омбудсман звернулася до Офісу Генерального прокурора України.

У своєму проханні Омбудсман апелює до відомих висновків ЄСПЛ у схожих справах і статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що вимагає від органів влади розслідування тверджень про жорстоке поводження у разі, коли вони є «небезпідставними» та «викликають обґрунтовану підозру». Згідно з мінімальними критеріями ефективності, які ЄСПЛ визначив у своїй практиці, розслідування має бути незалежним, безстороннім і підлягати громадському контролю. Безсумнівно, швидкість та розумна оперативність є беззастережними у цьому контексті. Негайна реакція органів влади при розслідуванні тверджень про жорстоке поводження загалом є суттєвою для забезпечення громадської впевненості у їхній відданості принципу верховенства права, а також у попередженні виникнення будь-яких ознак співучасті або толерантності щодо незаконних дій.

Коли офіційне розслідування призводить до передачі спра-

ви на розгляд національних судів, провадження у цілому, включаючи стадію судового розгляду, повинно відповідати вимозі заборони жорстокого поводження. Хоча не існує безумовної вимоги щодо того, щоб усі кримінальні провадження завершувалися визнанням особи винною або призначенням їй певного покарання, національні суди за жодних обставин не повинні допускати випадків, за яких серйозні посягання на фізичну та духовну цілісність особи залишатимуться безкарними (рішення у справі «Месут Деніз проти Туреччини»).

Також Омбудсман звернула увагу на інше рішення ЄСПЛ у справі «Аднаралов проти України», в якому Суд нагадав про те, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та покарання винних осіб.

Проаналізувавши отримані відомості та матеріали, Омбудсман зазначила про те, що вважає дії працівників ТУ ДБР розташованого у місті Полтава, зокрема слідчого, як такі, що не відповідають загальним засадам кримінального провадження, оскільки, відповідно до вимог статті 25 Кримінального процесуального кодексу України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи,

яка його вчинила.

Омбудсман звернулася із проханням до Генерального прокурора України забезпечити вивчення кваліфікованим підрозділом Офісу ГПУ матеріалів кримінального провадження за ч. 2 ст. 365 КК України, забезпечити процесуальне керівництво у кримінальному провадженні із визначенням найбільш ефективних напрямів проведення досудового розслідування.

Кейс №9

СПРАВА СЕРГІЯ*

Майже о півночі 10 жовтня 2019 року біля кафе «Велюр» у Харкові патрульні поліцейські затримали Сергія*, заламали йому руки за спину, застебнули кайданки, кинули на землю обличчям до низу і почали бити ногами. Коли він вже не міг терпіти болю в лівій руці, попросив послабити кайданки на одній руці та викликати лікарів.

Однак, ніхто з працівників поліції цього прохання не виконав. Із застебнутими на руках кайданками Сергія* було доставлено до Київського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Харківській області, де він залишився в кайданках до самого ранку.

А що насправді стало причиною затримання?

Коли Сергія* затримали, ніхто йому не пояснював, що саме він скоїв. Ані в кафе, ані у відділенні процесуальних документів щодо його затримання чи обмеження у пересуванні не було складено. Для чого повезли до відділу поліції? Він також не міг зрозуміти. На момент затримання при ньому

був паспорт. Поліцейські подивилися документ, встановили особу прямо біля кафе «Велюр», але одягли на нього кайданки та почали гамселити ногами.

Пізніше, коли лікарі «Міської клінічної лікарні швидкої та невідкладної медичної допомоги ім. проф. О.І.Мещанінова» ХМР встановили тілесні ушкодження, він почув діагноз: забій м'яких тканин грудної клітини, закритий перелом шилоподібної кістки, тупа травма черева.

До чого докопалися громадські детективи разом з Представництвом Уповноваженого з прав людини у Східних областях.....

За інформацією Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Луганській та Харківській областях повідомлення про затримання Сергія* від поліції не надходили.

Людина сама себе побила?

Факт перебування затриманого 10 жовтня 2019 у Київському ВП документально підтверджується записами у Журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених Київського ВП ГУНП в Харківській області (№ 515). Сергія* було доставлено до відділу о 02.50 год. 10 жовтня, а покинув він приміщення о 03.40 год. того ж числа - все зафіксовано. Виходячи з документів, певний час саме ця людина перебувала у секторі кримінального розшуку того ж відділу.

Сергій* спробував відновити порушені права у передбачений законодавством спосіб, а саме: 10.10.2019 він подав електронне звернення до Територіального управління Державного бюро розслідувань розташованого у місті Полтава

щодо його незаконного затримання, про обмеження у праві на пересування та про нанесення йому тілесних ушкоджень працівниками поліції.

Пройшло більше півроку, і лише в травні 2020-го до нього зателефонував слідчий ТУ ДБР розташованого в м. Полтава Руслан*, який запросив Сергія* на допит та повідомив про внесення по його заяві відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Що було на допиті?

Сергій* вказав свідків (мама та сестра), які бачили, як його били поліцейанти і знали про незаконне затримання. Слідчий пообіцяв призначити проведення судово-медичної експертизи для встановлення ступеню тяжкості отриманих ним тілесних ушкоджень, однак слова свого не дотримав.

Процедури не було призначено. Жодних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за участю Сергія* не проводилось (окрім допиту) і про результати досудового розслідування йому не повідомляли.

Подібні справи Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) розглядав дуже детально. І у випадку з Сергієм* ми вважаємо за необхідне нагадати про те, які висновки зробили судді:

стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод **вимагає від органів влади розслідування тверджень про жорстоке поводження у разі, коли вони є «небезпідставними» та «викликають обґрунтовану підозру»**. Згідно з мінімальними критеріями ефективності, які

ЄСПЛ визначив у своїй практиці, **розслідування має бути незалежним, безстороннім і підлягати громадському контролю. Безсумнівно, швидкість та розумна оперативність є беззастережними у цьому контексті. Негайна реакція органів влади при розслідуванні тверджень про жорстоке поводження загалом є суттєвою для забезпечення громадської впевненості у їхній відданості принципу верховенства права, а також у попередженні виникнення будь-яких ознак співучасті або толерантності щодо незаконних дій.**

Коли офіційне розслідування призводить до передачі справи на розгляд національних судів, провадження у цілому, включаючи стадію судового розгляду, повинно відповідати вимозі заборони жорстокого поводження. Хоча не існує безумовної вимоги щодо того, щоб усі кримінальні провадження завершувалися визнанням особи винною або призначенням їй певного покарання, **національні суди за жодних обставин не повинні допускати випадків, за яких серйозні посягання на фізичну та духовну цілісність особи залишатимуться безкарними** (рішення у справі *«Месут Деніз проти Туреччини»*).

Також варто згадати про інше рішення ЄСПЛ у справі *«Аднаралов проти України»*, в якому Суд нагадав про те, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею працівників міліції або інших представників держави, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом **вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Таке розслідування має бути здатним призвести до встановлення та**

покарання винних осіб.

Аналіз всіх зібраних документів та матеріалів у цій справі дає змогу стверджувати, що робота працівників ТУ ДБР, розташованого у місті Полтава, зокрема слідчого Руслана* не відповідає загальним засадам кримінального провадження, оскільки, відповідно до вимог статті 25 Кримінального процесуального кодексу України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (*повідомлення*) про вчинення кримінального правопорушення, **а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.**

Відповідно до статті 8 Кримінального процесуального кодексу України кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого **людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.**

Наразі готується Акт реагування Уповноваженого щодо виявлення порушень прав і свобод Сергія* з боку працівників поліції, який разом із зібраними громадськими детективами та працівниками Секретаріату Уповноваженого матеріалами буде направлено до Генерального прокурора України.

Кейс №10

СПРАВА МИХАЙЛА*

Він просто підняв руки догори, заложив їх долонями за потилицю, пригнув голову та став на коліна в такий спосіб, щоби правоохоронці могли бачити його спину. Але це було після того, як представники управління СБУ у Львівській області та спецпризначенці «Альфа» зайшли у квартиру на Кульпарківській та затримали Михайла*. Спочатку один з них вдарив його ногою у груди там, де знаходиться серце, а коли Михайло* впав на підлогу, інші почали бити ногами та руками по тулубу та голові. Один з працівників СБУ звів руки Михайла* за спину, надів на нього кайданки та вдарив по лікті правої руки, від чого чоловік відчув гострий біль і почав благати зупинитися. Він зрозумів, що руку зламали, він нерухомий і допомоги немає.

Михайло* попросив викликати швидку медичну допомогу, однак ніхто з працівників СБУ цього не зробив. Швидку медичну допомогу викликала його знайома – Ольга, однак упродовж трьох годин лікарі не приїжджали.

Ближче до дев'ятої вечора Михайла* доставили до управління СБУ у Львівській області, а до лікарні він потрапив лише

о десятій годині двадцять хвилин. Лікарі КНП «Клінічна лікарня швидкої медичної допомоги» зробили рентген знімок та встановили: злам латерального надвиростка правої плечової кістки зі зміщенням. Увесь час до моменту прибуття в медичний заклад (майже 6 годин), він знаходився у кайданках та відчував нестерпний біль.

Михайло* зібрав всю мужність та 28 серпня направив заяву до Територіального управління Державного бюро розслідувань у місті Львові щодо неправомірних дій працівників управління СБУ у Львівській області та спецпризначенців «Альфи». Однак, відповіді він не отримав. Тоді він надіслав скаргу до ТУ ДБР у місті Львові, якою повідомив, що відповіді по розгляду його звернення немає.

Однак і досі ніяких даних щодо внесення слідчими Територіального управління Державного бюро розслідувань розташованого у місті Львові відомостей до ЄРДР щодо фактів фізичного насилля, вчинених до Михайла* при затриманні працівниками управління СБУ у Львівській області та спецпризначенців «Альфи» немає.

Експерти від громадськості зібрали всі документи, проаналізували інформацію та виявили порушення прав і свобод Михайла* при затриманні працівниками управління Служби безпеки України у Львівській області та спецпризначенцями Центру спеціальних операцій боротьби з тероризмом.

Працівники Секретаріату Уповноваженого з прав людини розглянули всі документи зібрані експертами від громадськості та підготували відповідне реагування на виявлені порушення з боку посадових осіб УСБУ у Львівській області до ТУ ДБР розташованого у місті Львові, в якому вимагають проведення передбаченою КПК України перевірки фактів порушення прав і свобод Михайла*.

Додаток №19.

Етичний кодекс експертів від громадськості

ПРЕАМБУЛА

Етичний кодекс експертів від громадськості – це документ, що визначає основні етичні орієнтири, яких повинні дотримуватись експерти від громадськості при проведенні розслідувань порушень прав і свобод людини у місцях несвободи або вчинених представниками органів правопорядку.

Норми етичного кодексу є узагальненням стандартів етичної поведінки експертів від громадськості, якими вони мають керуватися під час проведення спільних з представниками Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини моніторингових візитів, розслідувань порушень прав і свобод людини в місцях несвободи та допущених органами правопорядку, а також представництва інституції у взаємовідносинах з клієнтами, органами влади, ЗМІ та іншими громадськими об'єднаннями.

Інститут експертів від громадськості створений для підвищення потенціалу офісу Уповноваженого ВРУ з прав людини у проведенні розслідувань та ефективному реагуванні на випадки порушень прав людини в місцях несвободи або до яких причетні працівники органів правопорядку, та притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні прав людини.

Діяльність експертів від громадськості є публічною та знаходиться під пильною увагою офісу Уповноваженого ВРУ з прав людини, журналістів, громадських організацій, донорів та громадськості. Тому експерт має вести себе виважено і усвідомлювати, що усі слова, вчинки та пости в соціальних мережах можуть мати репутаційні наслідки, що впливають на весь інститут експертів від громадськості.

Одним з основоположних принципів роботи експертів є повага до людської гідності та прав людини, свідоме ставлення до своїх дій, розуміння мети, цілей та завдань Інституції.

Завдання етичного кодексу:

- дати уявлення про цінності та принципи діяльності Інституту експертів громадськості;
- встановити стандарти етичної поведінки, що визначають взаємовідносини всередині Інституту та з іншими партнерами;
- служити інструментом унеможливлення порушень та конфліктних ситуацій, вирішувати проблеми, що мають етичні аспекти.

Етичний кодекс має обов'язкову силу і стосується рівною мірою усіх експертів від громадськості.

Ключові цінності експертів від громадськості

- Співпраця з офісом Уповноваженого ВРУ з прав людини;
- Клієнти, задля яких працює інститут;
- Професіоналізм;
- Взаємна підтримка;
- Надійна репутація.

Етичні принципи діяльності експертів (правила поведінки)

Індивідуальний підхід до клієнта та його проблеми, гарантія конфіденційності у спілкуванні з експертом. Оприлюднення будь-якої інформації про клієнта тільки за його згоди.

Експерти ставляться до клієнтів без упереджень, незалежно від расової, релігійної чи національної приналежності, сексуальних уподобань, етичних поглядів та почуттів або інших ознак. Робота експерта з клієнтом ґрунтується на повазі, ввічливості та толерантності.

Експерт несе повну відповідальність за свою роботу, свідомо приймає рішення та розуміє їх наслідки. Обов'язкове дотримання правила **“Не зашкодь!”**, за будь-яких обставин дотримуватися законів України й міжнародних стандартів прав людини.

З усією відповідальністю ставитися до інформації, отриманої в ході візитів та в ході проведення розслідувань порушень прав людини, й розголошувати її тільки в узагальненому вигляді й після узгодження із колегами по моніторингу та розслідуванню. У будь-якому разі не використовувати отриману інформацію у власних інтересах. Не розголошувати персональні дані людей, які стали відомі під час моніторингу та проведенню розслідувань порушень прав людини.

Підтримувати ефективні і професійні стосунки із представниками офісу Уповноваженого ВРУ з прав людини, які ґрунтуються на взаємній повазі й розумінні законної й рівної ролі кожного в процесі протидії катуванням та жорсткому поводженню.

Експерт повинен регулярно, якісно й у визначений термін виконувати функції, які покладені на нього/неї (брати участь у моніторингових візитах, своєчасно готувати й надавати проєкти звітів за підсумками візитів, проводити розслідування порушень прав і свобод людини спільно з представниками офісу Уповноваженого ВРУ з прав людини, готувати проєкти актів реагування про виявлені порушення та направляти їх на погодження Уповноваженому ВРУ з прав людини або його Представникам).

Експерт не використовує клієнтів для досягнення особистих цілей (вигоди) та задоволення власних потреб. У жодному разі не повинен отримувати/виконувати будь-які доручення з боку утримуваних осіб у місцях несвободи; передавати будь-які речі або інформацію, а у випадку виникнення таких ситуацій - відмовлятися, пояснюючи свій мандат, і негайно повідомляти про це інших моніторів або уповноважених осіб.

Своєчасно повідомляти про наявний конфлікт інтересів членів групи, представника офісу Уповноваженого ВРУ з прав людини під час проведення моніторингових візитів, розслідувань порушень прав людини в місцях несвободи або допущених органами правопорядку.

Проведення моніторингового візиту, розслідування порушень прав людини в місцях несвободи або допущених органами правопорядку є добровільною та неоплачуваною. Експерти від громадськості можуть отримувати відшкодування витрат на проїзд та харчування.

Повноваження експерта від громадськості на проведення моніторингових візитів, проведення розслідувань порушень прав людини підтверджуються персоналізованим дорученням Уповноваженого ВРУ з прав людини, яке зберігається в офісі Регіонального представництва Уповноваженого ВРУ з прав людини та видається експертам від громадськості на час проведення моніторингового візиту, розслідування порушень прав людини.

За порушення Етичного кодексу експерта від громадськості та правил поведінки, експерт може бути позбавлений права здійснювати за дорученням Уповноваженого ВРУ з прав людини моніторингові функції та права проводити розслідування порушень прав і свобод людини в місцях несвободи або допущених органами правопорядку. Також експерт може бути позбавлений зазначеного вище права у зв'язку з початком відносно нього досудового розслідування у кримінальному провадженні або набрання стосовно нього вироку суду законної сили.

Етичні норми поведінки щодо своїх колег

Дотримання поваги, чесності, толерантності та ввічливості по відношенню до колег.

Професійна кооперація та взаємна підтримка. Експерти повинні поважати професійну компетентність, обов'язки і відповідальність своїх колег. Це не означає, що вони не мають права на конструктивну критику, але дискредитування колег неприпустиме.

Відстоювати професійну честь і гідність своїх колег, не допускати упередженої критики на їхню адресу.

Створювати та систематично використовувати можливості, умови для обміну знаннями, досвідом і поглядами з колегами у соціальній роботі, фахівцями інших галузей, волонтерами з метою вдосконалення власної практики роботи та збагачення інтелектуальних ресурсів професійної групи.

Визнавати різні точки зору й форми практичного досвіду колег, висловлювати критичні зауваження та пропозиції лаконічно й коректно, піддавати конструктивному аналізу професійні дії колег, теоретичні та методичні засади їхньої професійної діяльності.

Етичні норми стосовно діяльності

Професійна компетентність. Експерт має постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності, поповнювати свої знання, вдосконалювати професійні вміння і навички.

Підвищувати якість та ефективність надання послуг, розви-

вати професіоналізм.

Підвищувати авторитет та статус роботи Інституту експертів від громадськості.

Принципи взаємодії з іншими організаціями

Експерти від громадськості тісно співпрацюють з офісом Уповноваженого ВРУ з прав людини щодо підвищення його потенціалу у сфері протидії порушенням прав і свобод людини в місцях несвободи або допущених органами правопорядку. Крім того, експерти співпрацюють з іншими установами та організаціями для досягнення мети своєї діяльності.

Співпраця відбувається на основі таких принципів як: спільні цінності, взаємодопомога, прозорість, чесність.

В роботі зі ЗМІ експерти забезпечують канали комунікації, завдяки яким громадськість може отримувати інформацію про їх діяльність.

У разі виявлення фактів недотримання партнерами зазначених у кодексі принципів партнерства та співробітництва, експерти розривають партнерські стосунки і мають право провести розслідування та звернутись до суду.

Впровадження та підтримка кодексу в Інституті експертів від громадськості

Експерти створюють систему виконання кодексу, що включає такі елементи:

- обговорення етичних норм, їх просування всередині Ін-

ституту, забезпечення доступу до кодексу;

- навчання експертів (як використовувати зафіксовані в кодексі норми);
- побудова організаційної системи виконання кодексу (комітет);
- моніторинг виконання етичних норм і можливих порушень;
- реагування на порушення.

Реагування на порушення

Факт порушення Кодексу експертом вноситься та розглядається на найближчих зборах експертів. Про порушення Кодексу та про проведення зборів/засідань з їх розгляду повідомляється керівник проекту.

Якщо факт підтверджується під час зборів/засідання:

- збори офісу експертів у регіоні приймають рішення про винесення попередження до експерта. У разі виявлення системного недотримання Кодексу чи порушень, що шкодять іміджу Інституту - кандидатура порушника позбавляється статусу експерта від громадськості.

- працівники регіонального офісу на засіданні розглядають порушення Етичного кодексу, здійснене експертом регіонального офісу та приймають рішення про винесення попередження, а при систематичному невиконанні вимог Кодексу (2 і більше випадки), позбавляють порушника статусу експерта.

Якщо експерт від громадськості не згоден із застосовуваними до нього санкціями, він може скористатися можливістю вирішити протиріччя звернувшись у письмовій формі до керівника проєкту.

Після прийняття і впровадження Етичного кодексу за необхідності в нього можна вносити зміни (наприклад, при появі нового виду діяльності в Інституті тощо). Зміни оформлюються додатком до основного тексту Етичного кодексу.

***Положення Етичного кодексу експерта
від громадськості та правил поведінки
приймаю та зобов'язують виконувати***

П. І. Б.

підпис

дата

